YUDEN

E. N. Chirikov

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave,* or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

יעווגעני טשיריקאוו.

יוּדֶען

פיעסע אין פיהר אקטען

איבערזעצט פון א. בערמאן;

פרייז 35 קאפ.

פערלאג אונד אייגענטהום פאן בובהאנדלונג מרדכי קאצענעלענבויגען.

ווילנא.

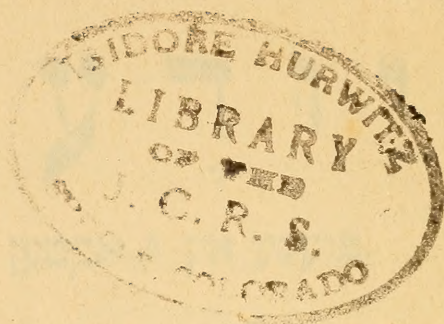
דרוקעריי פון י. פיראזשניקאוו.

תרס"ז.

T
Yuden
Fun
~~Berman A.~~
Tshirikov E

Y592

B42.

יעווגעני טשיריקאוו

יודען

פיעסע אין 4 אקטען

איבערזעצט דורך

א. בערמאן.

פערלאג אונד אייגענטהום פאן בוכהאנדלונג מרדכי קאצענעלנבויגען.

ווילנא

תרס"ז.

ЕВГЕНІЙ ЧИРИКОВЪ.

ЕВРЕИ. Пьеса въ четырехъ актахъ.

Перев. И. Бермана.

ВИЛЬНА

1907.

Вильна, Типографія И. І. Пирожникова, Завальная ул. д. № 24.

די פּערזאָנען.

לייזער פרענקעל, אַנ'אַלטער מאַן פֿון אַ יאָהר 60, מיט אַ גרויסער זילבערנער באָרד און מיט געדיכטע אַראָבהענגענדיגע ברעמען; אַ פיגור, וועלכע דערמאָנט איינעם פֿון די ביבלישע פּאַטריאַרכען, לויט פּראָפֿעסיע אַ זייגערמאַכער.

ברוך (באָרים), זיין זוהן, 22 יאָהר, אַ סטודענט, אויסגעשלאָסען פֿון אוני־ווערסיטעט פֿאַר אַנטייל אין אונאָרדנונגען.

לאה, זיין טאָכטער אַ פריילין 18 יאָהר, אַ קורסיסטקע, אויסגעשלאָסען פֿאַר אַנ'טייל אין סטודענטישע אונאָרדנונגען.

שלמה, אַ יונגער מאַן פֿון 19 יאָהר, אַ געזעל אין פרענקעל'ס זייגער־מאַגאַזין.

נחמן, 26 יאָהר, ניט קיין הויכער, מאָגערער ברונעט, מיט פיעבערהאַפֿט ברענענדיגע אויגען, עקזאַלטירט. פיעלע האַלטען איהם פֿאַר אַ נערוווען־קראַנקען.

בערעזין, ברוך'ס אַ חבר, אַ רוסישער? געוועזענער סטודענט, אַ מאָגערער, הויכער בלאָנדין, רעדט רוהיג, אַ מאָל פויל, נאָר שטענדיג איבער־לעגט. ליעבט צו בעגלייטען זיינע רייד מיט דער פראַזע: „דאָס איז ריכטיג".

איזערסאהן, אַנ'ארבייטער פֿון אַ מעכאַנישען זאַוואָד, אַ שווייגעדיגער, פֿער־צאָרנטער מענש; רעדט מיט'ן באַס; טראָגט אַ בלויע בלוזע, די אויגען אַראָבגעלאָזען צו דער ערד; אויפרעגענדיג זיך, הויבט ער אָן שרייען און מאַכען מיט די מאָגערע לאַנגע הענד.

פורמאַן, אַ יאָהר 40, דאָקטאָר דער מעדיצין; אַ געזונדער, קאָרפּולענטע מענש; אין דער גאַנצער פיגור, אין די זשעסטען אונ אין קול — אַ רוהיגע זעלבסטזיכער־הייט אונ אַ צופריעדענהייט פון אַ זאַטען מענשען; טראָגט אַ צילינדער אונ רויכט נאָר ציגאַרען.

ישראל, אַ צייטונגס־טרעגער, אַ געלער, הויכער אונ אַ דינער, אויפ'ן פנים בלאָנדזעט אַ איראָנישער שמייכעל; זשעסטיקולירט שטאַרק אונ קוועטשט אָפּט מיט די פּלייצעס.

אהרן, לייזער פרענקעל'ס אַ ברודער, אַנ'אַלטער מאַן פון אַ יאָהר 55, אַ סוחר פונ'ם שכנות'דיגען שטעדט'ל.

חנה, זיין ווייב, אַ מאָגערע, שטענדיג בעשעפטיגטע, אַלטע פרוי.

די מומע שרה, לייזער פרענקעל'ס אַ שוועסטער, אַ פולע פרוי מיט אַ פריינדליכען פנים.

אַ הערר אין אַ פעלעריגע.

אַ פּאַן }
אַ פויער } בעזוכער פון זייגער־מאַגאַזין.

מאַשא, בעדיענטע אין לייזער פרענקעלס הויז.

דורכגעהער, פּאָליציאַנטען, אַ מענגע פּראָסטע אַרבייטער אונ פויערן.

די סצענע קומט פאָר אין אַ שטאָדט פון דער יודישער „טשערטא". אין צפון־מערב פון רוסלאַנד.

ערשטער אַקט.

די וואָהנונג פֿונ'ם זייגערמאַכער לייזער פֿרענקעל. אַ גרויסעס ניעדריגעס צימער אין האַלב קעלער־עטאַזש, צוטיילט דורך אַנ'אַרקע אויף צוויי העלפֿטען: די רעכטע העלפֿט, צום צושויער צו, איז אומגעוואַנדעלט אין אַ זייגער־מאַגאַזין, האָט צוויי פֿענסטער אין גאַס אַרויס אונ צווישען זיי איז אַ טהיר מיט שויבען אונ מיט אַ אויטאָמאַטישען גלעקיל, די ווענט זענען אויסגעהאָנגען מיט זייגערס פֿון פֿערשיעדענע מינים, וועלכע פֿילען אָן די לופֿט מיט דער אונרוהיגער קלאַפּעריי פֿון די פּערפּענדיקלען; אונטער די פֿענסטער טישלעך, ביי וועלכע ס'אַרבייטען לייזר פֿרענקעל אונ זיין גערזעל שלמה; די לינקע העלפֿט פֿונ'ם צימער דיענט פֿאַר אַ זאַל אונ האָט צוויי טהירען; לינקס — אין ברוך'ס צימער אונ אין דער הינטערשטער וואַנד — אין די וואָהנונגס צימער, פֿון וועלכען ס'פֿיהרט אַ הינטערגאַנג אויפֿ'ן הויף. די צייט — געגען מיטאָג. ביים אויפֿהעבען דאָס פֿאָרהאַנג אַרבייטען לייזער אונ שלמה אונ פֿיהרען פֿאָרט זייער שמועס; פֿון ברוך'ס צימער לאָזען זיך פֿון צייט צו צייט הערען קולות פֿון זיך צאנקענדע מענשען.

לייזער.

ניין, שלמה, איך וועל זיך שוין ניט דערוואַרטען, איך וועל שוין ניט דערזעהען!... נאָר, עס קען זיין, מיינע אייניקלעך אדער אוראייניקלעך וועלען ווידער וואָהנען אין ארץ ישראל...

שלמה

הלואַי, רבי לייזער!..

לייזער.

אונ זיי וועלען אויך סוף כל סוף האָבען זייער אייגען פאָטערלאַנד, אזוי ווי יעדער מענש!..

שלמה.

הלואַי, רבי לייזער!.

לייזער.

יאָ.. יאָ... אָבער איך... איך וועל בלייבען דאָ, אין פרעמדער ערד.

שלמה (וויפצענדיג).

וואָס זאָל מען טהון?!

לייזער (נאָך אַ קליינער פויזע).

עס קען זיין, שלמה, אַז עמיצער וועט נאָכהער ברייגגען פון אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַ ביסעל הייליגע ערד, — אונ דענסטמאָל וועט מען אויך אויף מיין קבר אַ הייפעלע אויסשיטען...

שלמה.

ווען דער מענש שטאַרבט אָב, איז איהם אלץ איינס; ער וועט זיך קיין מאָל ניט דערוויסען, וואָס עס טהוט זיך אויף דער וועלט, ער וועט גאר ניט דערזעהען, גאר ניט דערהערען... עס איז ניט גוט, וואָס מענשען מוזען דורכאויס שטאַרבען...

לייזער.

עס קען אָבער זיין, אַז עס איז אויך גוט, שלמה... ווען די מענשען וואָלטען קיינמאָל ניט שטאַרבען אליין, וואָלט ברויט געוואָרען אזוי טייער, אַז אונז מיט דיר וואָלט אלץ איינס אויסגעקומען שטארבען פון הונגער... (נאָך אַ קליינער פויזע). אונ ווען אַ מענש לעבט זעהר לאנג, קוסט איהם דאָס לעבען פאָר ניט אזוי געשמאַק, ווי דיר, שלמה!.. יאָ!..

שלמה (פערשעמט)

איך האָב זעהר ליעב צו לעבען, רֶבְּ לייזער!..

לייזער.

דו האָסט ליעב?.. ווען איך בין געוועזען אַ גאַנץ קליין יונגעלע, זענען מיר געלאָפען איבער די לאָנקעס הינטער'ן טייך און האָבען געקליעבען ווילדען קנאָביל, און דערנסטמאָל האָט זיך מיר געדאַכט, שלמה, אַז קיין געשמאַקערע זאַך פון דעם קנאָביל איז אויף דער וועלט ניטאָ!.. דו, שלמה, ביזט נאָך אַ גאַנץ יונגער יוד... מ'האָט דיך נאָך זעהר ווייניג געשלאָגען!..

שלמה (שטיל מיט אַ מורא אין קול).

ווייסט איהר, וואָס, רֶבּ לייזער, איך וועל אייך זאָגען? ווען איך בין געכאַפּט'ן אין דער פריה געגאַנגען אויפ'ן מאַרק, האָט מיך אַ שִׁכּורֶער מענש געכאַפּט פאַר'ן האַלז און האָט מיר געגעבען אַ קלאַפּ... איך האָב איהם גאָר ניט געטשעפּעט, איך בין מיר געגאַנגען שטיל... און אַז איך בין אנטלאָפען, האָט עמיצער אין מיר געוואָרפען אַ שטיין... גאָט צו דאַנק, דער לאָבוס האָט ניט געטראָפען!.. זעהר אַ גרויסער שטיין!.. וואָס האָב איך זיי געטהון?.. איך בין מיר געגאַנגען...

לייזער.

אַ יאָהר צעהן צוריק איז פערפאַלען געוואָרען אין אונזער שטאָדט אַ גימנאַזיסט, האָט מען אויך אנגעהויבן רעדען, אז מיר, יודען, האָבען איהם געקוילעט אויף אונזער פֶּסַח. געלויבט איז גאָט, דער גימנאַזיסט איז געפונען געוואָרען... עס האָט זיך אויסגעלאָזט, אַז ער איז אַנטלאָפען פון דער היים און האָט געוואָלט אוועקפאָהרען קיין אַמעריקאַ... געלויבט איז גאָט, שלמה, וואָס ער איז ניט דערפאָהרען ביז אמעריקא, — מ'האָט איהם געכאַפּט... און אויב מ'וואָלט איהם ניט אזוי גיך געכאַפּט, וואָלט מען אונז ווידער געשלאָגען און געראַבעוועט...

שלמה.

ווען עס איז געוועזען אַ פּאָגראָם ביי אונז אין ווילנא, — בין איך געוועזען זעהר אַ קליינער און געדענק גאָר ניט... מ'האָט געהַרְגֶ'עט מיין מוטער... (מיט אַ זיפץ). איך געדענק גאָר ניט מיין מוטער...

לייזער.

און וואו איז דערנסטמאָל געווען דיין פאָטער?

שלמה.

דער פאָטער?.. דער פאָטער איז אַוועקגעפאָהרען קיין אַמעריקאַ.. ער פלעגט זאגען, אַז ווען ער וועט רייך ווערען, וועט ער אונז אויך צונעהמען קיין אמעריקא... נאָר ווי ער איז אַהין אוועקגעפאָהרען האָט ער אָן אונז אין גאַנצען פערגעסען... די מוטער האָט זעהר געוויינט...

ווער קען וויסען? עס קען זיין, אַז דער פֿאָטער איז איך שוין לאַנג געשטאָרבען... איך — איינער אליין... (עס קומט אריין א פויער, נעהמט אראב דאס היטיל).

דער פויער (גוטמיטהיג).

גאָט-העלף דעם, ווער עס איז אין דיזען הויז! צו וואָהנט נים דאָ דער רויטער יוד יענקיל?

לייזער (ניט אברייסענדיג זיך פון דער ארבייט).

דער יוד יענקיל? אַ זעלכער איז ניטאָ...

דער פויער (שמאקצענדיג מיט די ליפען).

אַך! וואוהין דען האָט ער, דער פֿערפֿלוכטער יוד, זיך בעהאלטען? איך זוך, איך זוך... (אנטוהענדיג דאס היטיל). אֶפְשֶׁר, דערביי?

לייזער.

איך וויים נים..

דער פויער.

ער מיינט, — אַז איך וועל איהם, דעם זשידיוגאַ, שלאָגען... אָבער איך מיין גאָר ניט!... זאָל ער אוועקגעבען מיין געלד...

לייזער.

יענקיל איז דאָ ניטאָ... געה דיר, וואו דו ווילסט...

דער פויער.

חם!. אָט אַ טייוולשער זשידיוגאַ! אַ גוט'ן, גאָט זאל איך געבען געזונד! (געהט איועק).

שלמה (נאך א קליינער פויזע).

און איך, רֶבְּ לייזער, וואַרט דאָך... קען זיין, ווען עס איז, וועט דער בריעפֿטרעגער מיר ברײנגען אַ בריעף... און פלוצלינג וועט דער בריעף זיין פון מיין פֿאָטער!.. עס קען אלץ זיין!.. דענסטמאל וועל איך נים זיין — אליין... עס איז זעהר אומעטיג, ווען מ'לעבט אויף דער וועלט אליין!..

לייזער.

איך האָב שוין, שלמה, דריי מאָל אין מיין לעבען פֿערלאָרען אַלץ, וואָס איך האָב געהאַט, און דריי מאָל האָב איך אנגעהויבען בויען מיין לעבען אויפ'ס נייע. איך האָב, ווי אַ בינן, געזאמעלט האָניג טראפפענ-

ווייז, און ווען אין מיין בינשטאָק האָט זיך צונויפגעקליבען געגוג האָניג, האָט מען מיין בינשטאָק געבראָכען און מ'האָט ארויסגענומען אלץ, וואָס איך האָב אָנגעזאַמעלט... און אָט דא, אויפ'ן באַק, האָב איך אַ צייכען: אַ מערדער האָט מיר געגעבען אַ קלאַפּ מיט אַ קאָסע איבער'ן פּנים און איך בין געפאַלען; ער האָט געמיינט, אַז איך בין שוין טוידט, האָט ער מיר אַ שפּיי געגעבען אין מויל און איז אַוועקגעגאַנגען. איך אָבער בין זיך געלעגען און געלעגען, גאַנץ לאַנג געלעגען... איך האָב זיך געמאַכט, כּלומרשט געשטאָרבען, דאָס פּנים מיינ'ס איז געוועזען פערבלוטיגט, און אַז עמיצער איז פאַרביי געגאַנגען, האב איך ניט געאָטעמט...

שלמה.

אוי – אוי – אוי!..

לייזער.

דענסטמאָל זענען ברוך מיט לאה'ן געוועזען אין חדר, און מיין פרוי, זכרונה לברכה, איז אוועקגעפאָהרען אין קיעוו צו איהר מוטער... ווער ווייס? ווען זיי וואָלטען געוועזען אין דער היים – קען זיין, אַז איך וואָלט יעצט אויך געווען אזוי עלענד, ווי דו... ווייסט דו וואָס עס האָט געטראָפען מיט איוב'ן?

שלמה.

ווי אזוי זאל מען דאס דען ניט וויסען?!

לייזער.

עס איז געקומען אַ שליח און האט געזאָגט; „דיינע זיהן און דיינע טעכטער האבען געגעסען און ווייז געטרונקען, איז געקומען אַ שטורם-ווינד פון'ם מדבר, און דאָס הויז האט זיך איינגעלעגט און האָט די קינדער דערשטיקט"...

שלמה.

און איהר, רב לייזער, זענט פריהער געוועזען אזוי רייך, ווי איוב?

לייזער.

נו! אזוי רייך בין איך קיין מאל ניט געווען, נאר איך האב געהאט אין מאָהילעוו אַ שענעם מאגאזין און איך האָב ניט געברויכט אזוי פיעל צו ארבייטען און מורא האָבען, אַז מארגען וועט קיינער, חלילה, ניט ברייגגען צו פעריבּטען... און אלץ איז פערלארען געווארען!.. עס איז געקומען אַ ווינד פון'ם מדבר און האָט אלץ אוועק-געטראגען... און אָט שוין צעהן יאָהר קוק איך זיך איין פון פריה ביז נאכט אויפ'ן זייגער און האב אלץ מורא, אַז עמיצער זאל ניט אַ מאל אויסקלערען אַזאַ מין זייגער, וועלכער וועט קיין מאָל ניט בּלָיה!

שלמה (לאכענדיג).

נאר דאָס, רב לייזער, קען קיין מאל ניט טרעפֿען...

לייזער.

דענסטמאָל וועט אונז מיט דיר, שלמה, זיין זעהר שלעכט... אזוי שלעכט, ווי עס וואָלט געוועזען אונזער דאקטאר פֿורמאַן, ווען מענשען וואלטען פלוצלינג אויפֿגעהערט אין גאנצען צו קרענקען.

שלמה (מיט א שמייכעל).

וואס רעדט איהר, רב לייזער! איז דאס דען מעגליך, אַז קיינער זאָל אין זיין לעבען קיין מאל ניט קרענקען?!

לייזער.

יאָ, שלמה, איך קלער אויך אזוי... ווייל דער מענש, אזוי ווי דער זייגער וויל שטענדיג אָדער אַ ביס׳ל צופֿיעל לויפֿען פֿאָרויס, אדער זעהר פֿיעל הינטער בלייבען, אונ דעם מענשען ברויכט מען אויך אי רייניגען, אי רעגולירען, אי פֿעריכטען...

שלמה.

אייער זוהן זאגט, אַז דעם מענשען ברויכט מען צוברעכען אונ מאכען אַ גאנץ נייען... אייער זוהן איז זעהר אַ קלוגער מענש!

לייזער (זיפצענדיג).

אַז אַ מענש איז זעהר קלוג, איז דאָס אויך אזוי שלעכט, ווי ער וואָלט געוועזען אַ גרויסער נאַרר... דאַן וויל דער מענש מיינען, אַז ער איז שוין קליגער פֿון גאָט אַליין... (ברוך׳ס קול: „דאס האט מען פריהער געמיינט, אז דער מענש ווערט געבארען א פרייער... יעצט מיינט מען אז ער ווערט געבארען א געשמידטער... נאר עס זענען איהם מיאוס געווארען פערשידענע קעטען אונ דער מענש דארף זיי אראבווארפען!..") הערסט דו, ווי מיין בָּרוך שרייט?

שלמה.

פֿאַר וואָס קריעגען זיי זיך שטענדיג?

לייזער.

ברוך וויל, אַז די מענשען זאָלען אָנהויבען לעבען נאָך זיינע געזעצען... ער וויל ניט וויסען, אַז גאָט האָט שוין לאַנג אויסגעטראַכט פֿאַר די מענשען געזעצען...

שלמה.

ברוך גלויבט ניט, אַז די יודען וועלען זיך צוריקקעהרען אין ארץ

ישראל. ער זאָגט, אַז דאָס אַלץ איז בָּבָא-מעשיות, וועלבע ס׳זענען זעהר אָנגענעהם צו הערען פאַר דעם, וועלכער וויל און קען אין זיי גלויבען...

לייזער.

יאָ, שלמה, דאָס איז אַ גרויס אונגליק, — צו מאַכען די אייגענע קינדער אַזוי קלוג, אַז זיי זאָלען אין די מעשיות ניט גלויבען. דאָס איז אַ גרויס אונגליק, ווייל אז אַ יוד גלויבט ניט אין דיזע מעשיות הערט ער שנעל אויף צו זיין אַ יוד...

שלמה (נאָך א פויזע).

איך, רב לייזער, גלויב... איך גלויב, אַז אַלץ, וואָס נחמן האָט נעכטען גערעדט, — איז אֶמֶת! איך האָב אויך געגעבען אַ שֶׁקֶל, זאָל מען פאַר מיין געלד אויך קויפען אַ שטיקעל הייליגע ערד...

לייזער.

מ׳ברויכט, שלמה, גלויבען; מעהר איז ביי אונז, יודען, גאָר ניט געבליעבען.

שלמה.

און ווען איך בין געקומען נעכטען פון דער פערזאַמלונג און האָב מיך געלעגט שלאָפען, האָב איך לאַנג ניט געקענט איינשלאָפען: איך האָב אַלץ געקלערט וועגען דעם, וואָס נחמן און דער דאָקטאָר פורמאַן האָבען גערעדט... דער דאָקטאָר פורמאַן גלויבט אַ ביסעל אויך ניט... ער רעדט אויך זעהר שען. איך פיהל אָבער, אַז דער אֶמֶת איז ביי — נחמנ׳ן, אָבער ניט ביי׳ם דאָקטאָר.

לייזער.

דער דאָקטאָר פורמאַן גלויבט ניט אין גאָט, ניט אין טייוויל..

שלמה.

איך האָב זעהר לאַנג ניט געקענט איינשלאָפען, און ווען איך בין איינגעשלאָפען, האָט זיך מיר געחלומט אַ חלום... חע! זעהר אַ אַנגענעהמער חלום! (עס געהט אריין בערעזין).

בערעזין (שוויינענדיג זיך א בריג בעגעגבען צו לייזער׳ן).

איז באָרים לאַזאַרעוויטש צו הויז?

לייזער.

וועך איז דאָס באָרים? איך ווייס ניט. איך האָב אַ זוהן, הייסט ער ניט באָרים, נאָר ברוך, ער איז אַ יוד!..

בערעזין.

איז ער צו הויז?

לייזער (פערשעמט).

וואו זאָל ער דען זיין? מ'האָט איהם אויך אַרויס געטריעבען פֿון אוניווערזיטעט און האָט יעצט אויך ניט וואָס צו טהון. געהט צו איהם, — עס וועט איהם זיין פֿרעהליכער... זיי שרייען דאָרט און דיספוטירען. (בערעזין געהט דורכ'ן מאגאזין און דורכ'ן זאל אין ברוך'ס צימער; ווען די טהיר אהין עפענט זיך חאפט זיך אריין דער געפילדער פון די דיספוטירענדע; אין דיזען געפילדער לאזט זיך בעזונדערס הערען נחמן'ס קול: „גאט צו דאנק, עס לעבט נאך דאס יודישע פאלק! מיר מיט אייך וועלען שטארבען, אבער דאס יודישע פאלק וועט בלייבען!") און דיזער יונגער מאַן האָט אויך ליעב צו דיספוטירען. נאָר ער שרייט ניט, דאַנקען גאָט... אָט, שלמה! איך האָב גערעכענט, אַז ברוך מיט לאֵה'ן וועלען ענדיגען זייער לערנען, און דאַן וועט מיר אויף דער עלטער זיין לייכטער... זיי האָבען אָבער דאָרט עפעס אונרוהען איינגעארדענט און יעצט איז שוין ניט אויף וואָס צו האָפֿען. (דאס גערויש אין ברוך'ס צימער ווערט שטילער).

שלמה (מיט מורא).

צו וואָס איז געקומען דער דערר פּריסטאַוו?

לייזער.

ער האָט געזאָגט, אַז מיינע קינדער טאָ־ען ערגעץ ניט אַרויס פֿאָהרען פֿון שטאָדט און האָט געצוואונגען אונטער צו שרייבען אַ פּאַפּיער. איך האָב געמיינט, אַז זיי וועלען ענדיגען זעהר לערנען און דאַן וועלען זיי קענען פאָהרען און וואָהנען, וואו עס איז בעסער, נאָר אָנשטאָט דעם איז אַרויס געקומען נאָך ערגער: זיי קענען יעצט ניט אַרויספֿאָהרען אפילו פֿון אונזער שטאָדט...

שלמה.

מ'זאָגט, אַז דעם באַנקיר סאַקער'ס זוהן האָט אויך געמאַכט אונרוהען און זיין פֿאָטער האָט איהם אַרויסגעטריעבען פֿון דער היים... אַזאַ רייכער מענש, און פונדעסטוועגען, האָט ער אויך געמאַכט אונרוהען... (א כויזע).

לייזער.

נו, פֿאַר וואָס האָסטו מיר ניט געזאָגט, שלמה, וואָס דו האָסט געזעהן אין חלום?

שלמה (אבגרייסענדיג זיך פון דער ארבייט).

איך? איך האָב געזעהן זעהר אַ גוטען חלום!

לייזער.

נו!.. וואָס האָסטו דען געזעהן?..

שלמה.

אזוי ווי איך בין געגאַנגען און געגאַנגען, זעהר לאַנג געגאַנגען. און די פיס האָבען מיר וועה געטהון און בין געוועזען זעהר הונגעריג, פּלוצלינג קום איך אַריין אין שטאָדט, זעהר אַ גרויסע און אַ שענע שטאָדט! עס איז שוין געוועזען נאַכט און אויף די גאַסען איז קיינער ניט געווען. איך האָב מורא געהאַט, טאָמער טאָרען יידען אין דיזער שטאָדט אויך ניט וואָהנען; און אַז איך האָב דערזעהן אין עק גאַס דעם פּאָליציאַנט, האָב איך זיך זעהר דערשראָקען... איך האָב זיך געקלערט: אָט וועט ער באַלד צו געהן צו מיר און וועט אַגען: „גיעבט אהער אייער פּאַספּאָרט".

לייזער.

נו!

שלמה.

איך האָב שוין געוואָלט אַנטלויפען, רב לייזער, נאָר דער העררר פּאָליציאַנט האָט געשריען צו מיר: „האָב ניט מורא! אין בין אויך אַ ייד!" (לאכט פרעהליך און רייבט די הענד).

לייזער.

דאָס איז, שלמה, זעהר אַ גוטער חלום, אַזעלכע חלומות האָב איך קיין מאָל אין מיין לעבען ניט געזעהן און, געווים, וועל איך ניט זעהן... און וואָס איז געווען ווייטער?

שלמה.

איך האָב געזאָגט: „ערלויבט מיר איך צו פרעגען, וואָס איז דאָס פאַר אַ שטאָדט, וואוהין איך בין געקומען?"

לייזער (איבערשלאָגענדיג).

איז דאָס געוועזן ירושלים?

שלמה.

ע, ניין! איך האָב אויך געמיינט, — ירושלים! נאָר דאָס איז געוועזן יריחו... און מיין האַרץ האָט אַזוי שטאַרק אנגעהויבען קלאַפּען, אַז איך האָב זיך אויפגעכאַפּט און האָב געמיינט, אַז איך וועל שטאַרבען פון גרויס שמחה, און איך האָב מעהר ניט געקענט שלאָפען, — אַזוי גוט און אונרוהיג איז מיר געוועזן אויפ'ן האַרץ!..

לייזער.

און דעריבער אַרבייטעסט דו היינט אַזוי פויל?

שלמה (פערקלערט).

איך קלער, אַז איך וועל ווען עס איז אַוועקפֿאָהרען אין ארץ ישראל אונ איך וועל דערזעהן דיזע שענע שטאָדט...

לייזער.

אונ דערווייל ענדיג, שלמה, דעם אַפּטעקער'ס זייגער! (הינטער די פענסטער פונ'ם מאגאזין הערט מען דעם קול פון פויער: „מומע! ווייסט דו ניט, מוטער, וואו וואהנט דער רויטער יוד יענקיל? איך זוך אונ זוך...")

שלמה (נעהמענדיג זיך צו דער ארבייט).

איין יוד זאָגט, אַז ווען משיח וועט קומען וועלען אַלע יודען, וואָס וואָהנען אין פֿערשיעדענע לענדער: אי אין פוילען, אי ביי אונז, אי אין אַמעריקאַ, אי אין אַפריקא, אי אין ענגלאַנד אונ אומעטום — דורכגעהן אונטער דער ערד קיין ארץ-ישראל, וועלען האָבען גלגול מחילות. איז דאָס אויך אמת, רב לייזער?

לייזער.

אמת, אמת... אַלץ אמת... עח — חע!..

שלמה.

נאָר צו וואָס, רב לייזער, ברויכט מען צו געהן אונטער דער ערד? מ'קען דאָך פֿאָהרען מיט אַ דאַמפּף — שיף, מיט דער באַהן אָדער געהן מיט די אייגענע פיס...

לייזער.

אונטער דער ערד, שלמה, איז דעם יוד בעסער צו געהן! דאָרט וועסטו ניט בעגעגנען קיין שום נאטשאלסטווא אונ מ'וועט קענען רוהיג צוגעהן ביז ארץ ישראל, אויב דו וועסט אָבער געהן אָדער פאָהרען איבער דער ערד אָדער איבער'ן וואַסער, וועט מען ביי דיר פרעגען אַ פאַספאָרט, אונ ווען מ'וועט אַריין קוקען אין דיין פאַספאָרט, וועט מען זאָגען: „געה צוריק, ווייל איבער אונזער ערד טאָרען די זשידעס ניט געהן!" אונ דענסטמאָל וועסטו בשום אופן ניט קומען קיין ארץ ישראל... (די טהיר פון ברוך'ס צימער עפענט זיך האסטיג אויף, עס לאזט זיך הערען א צומישטער גערויש פון א דיספוט, — עס קומען אריין אין זאל נחמן, ברוך, בערעזין, לאה און איזערסאהן; לאה זעצט זיך נעהענטער צו דער פאדער-סצענע, איזערסאהן — אין א ווייטען ווינקעל. ברוך האלט זיך נאהנט פון בערזעזין'ען.)

נחמן (מאכט שטארק מיט די הענר און צוהיצט).

און אויב אזוי, מאַכט ניט אויס! איך אייערע רעכטען פאָדערן, אז איך זאָל פערקויפען מיין נשמה, — ברויך איך זיי ניט! איך ברויך ניט!

בערעזין. (א מאך געבענדיג מיט דער האנד).

אַ מאדנער מענש ביסטו, נחמן!

נחמן. (בעליידיגט).

איך — אַ מאדנער... און איהר — ווער זענט? מען איך זיין מאָדנע, נאָר מיין גייסטיגע פרייהייט פערקויף איך ניט, מיינע העררען, ניט פאר קיין געלד!.. זי איז ניט קיין פערקויפטע!

לאה.

נחמן, איהר האָט ניט פערשטאנען...

בערעזין (מיט גרינגשעצונג).

אָבער קיינער פאָדערט דאך ניט פון אייך אז איהר זאלט זיך פון איהר אָבזאגען...

נחמן. (איבערשלאגט).

ווער פאָדערט ניט? דאָס פאָדערט — איהר ניט, אבער דאָס לעבען פאָדערט, (בייז), וואס זייט איהר דען? איהר קענט מיר גאר ניט געבען אין קענט ביי מיר גאר ניט נעהמען!... דאס לעבען פאָדערט! באָרים לאזארעוויטש האָט זיך בעריפען אויף דייטשלאנד, אויף פראַנקרייך... נאר איהר, מיינע העררען, ווייסט ניט, וואָס די יודען אין דייטשלאנד און אין פראַנקרייך שטעלען פון זיך פאָר. דאָרט, וואו אונז, יודען, גיעבט מען איינציגע רעכטען, דאָרט נעהמט מען ביי אונז צו די נשמה... וואָס זענען דאָרט פאר יודען? זיי שעמען זיך מיט זייער יודענטום און טאנצען נאָך אַ פרעמדע פייפעל... זיי בעהאלטען זייערע געפיהלען, דערשטיקען זיי... אין נארען אָב אי אנדערע, אי זיך זעלבסט...

בערעזין. (אזוי ווי טיעף בעדענקענד).

און טהוען זייער שלעכט.. (זעצט זיך נעבען לאה'ן).

נחמן.

אין דייטשלאנד איז דער יוד — אַ דייטש, אין פראַנקרייך — אַ פראַנצויז, ד. ה. ניט קיין דייטש און ניט קיין פראַנצויז, נאָר אַ יוד, וואָס דאָ פערשטעלט ער זיך פאַר אַ דייטש, דאָ פאַר אַ פראַנצויז..: זיי טהוען שלעכט... נאָר איהר וועט זיי שוין אויסלערנען, ווי אזוי זיי זאָלען בלייבען יודען!

איזערסאהן. (פון ווינקעל, זעהר הויך).

צו דען איז א יוד בעסער פון א דייטש, אָדער א דייטש ערגער פון א יוד?!.. איך קען נאָר צוויי נאַציעס! איינע אַרבייט פיעל און עסט וועניג, און די אנדערע — ארבייט זעהר וועניג און עסט זעהר פיעל.

בערעזין.

פאַר וואָס ווילט זיך אייך בלייבען דוקא א יוד? עס וועט קומען א צייט, ווען...

נחמן. (שלאגט איבער מיט כעס).

פאַר וואָס וויל איך זיין א יוד? דאָס איז זעהר א פרעטענציעזע פראַגע. איך פרעג דאָך אייך ניט, פאַר וואָס איהר, הערר בערעזין, — זענט א זוהן פון אייער מוטער און פון אייער פאָטער? (ניט קיין גרויסע אלגעמיינע פויזע)

איזערסאהן. (פון ווינקעל).

ביי מיר האָט מען געהרג'ט אי דעם פאָטער, אי די מוטער, ווען איך בין נאָך געווען א קינד ביי די ברוסט... איך געהער צו דער הונגעריגער נאַציע...

נחמן.

איהר, מיינע הערען בערופט זיך אויף פראַנקרייך, נאָר צו דען אין דיזען פרייען לאַנד פערפאָלגט מען ניט דעם „זשיד", ווי אומעטום? צו דען אין דרייפוס'ן האָט זיך ניט אָבגעשפיעגעלט דאָס שיקזאל פון דעם גאנצען יודענטום?

לאה.

און עמיל זאָלאַ? זאָלאַ?

נחמן.

דאָס איז נאָר איין שוואַלב! זי מאַכט ניט קיין פריהלינג פאַר יודען! רעכטען! אין דייטשלאַנד האָבען די יודען דיא רעכטען אייערע, נאָר וואָס קומט פון דעם ארויס? דעם יודענ'ס שטים איז קיינעם ניט נויטיג, מיט דיזער שטים בעניצען זיך די פאַרטייען נאָר ווען דער חלף ליעגט אויפ'ן האַלז, מיט גרינגשעצונג בעניצען זיי זיך מיט דיזער שטים! מיר וואַנדערען, אזוי ווי הונגעריגע פערוואגעלטע הינד, שוין צוויי טויזענד יאָהר איבער פרעמדע לענדער, און מיר האָבען ניט קיין הויז, קיין ווירט!

איזערסאהן. (פון ווינקעל).

קיין ווירט?! חא-חא-חא! ווילט איהר: איך וועל אייך שענקען מיין ווירט?! חא-חא-חא! ער האָט מיר שוין לאנג זיך צוגעגעסען.

בערעזין.

צי וואס ברויכט איהר דורכאוים אַ ווירט? דאָס איז דאָך די גאַנצע זאַך, נחמן, וואָס איהר ווילט אונז ניט פערשטעהן...

לאה (זיך בעמיהענדיג צו איבערצייגען).

צי דען האָט איהר געמיינט, אַז שטענדיג וועט אזוי זיין, ווי יעצט? צי דען האָט איהר געמיינט, אַז די מענשהייט וועט זיך קיין מאָל ניט אברוקען פון דיזען טויטען פונקט?

נחמן.

די מענשהייט! די מענשהייט! וואָס איז דאָס די מענשהייט? איך האָב זי קיין מאָל ניט געזעהן.

לאה.

איך האָב זי אויך ניט געזעהן... דאס איז ניט וויכטיג. נאָר איך גלויב, אַז די שענקייט, גוטסקייט, ריינקייט, —וואָס אין יעדען מענשען געפינט זיך, וועט וואַקסען צו זאַמען מיט די וויסענשאַפטען, וואָס דאָס לערנען גיעבט אונז... אונ עס וועט קומען אַ צייט, ווען די דאָזיגע גוטסקייט אונ פערנינפטיקייט, וואָס זיך געפינען ביי אלע מענשען צוזאַמען...

נחמן (שלאגט זי איבער).

אונ אַוואו וועט איהר אַהין טוהן די גאַנצע שלעכטקייט, ניידער־טרעכטיקייט, בְּהֵמָה'שקייט, וואָס געפינט זיך ביי אַלע מענשען צוזאמען?..

איזערסאהן.

ווען איין ווירט וועט עסען דעם אנדערן, וועט ער אויפעסען די גאַנצע שמוץ! אַ ווירט – איז ניט אָנזעטיג! ער פרעסט אַלץ! נאָכהער וועט ער זיך איבערפרעסען, וועט זיך דערווערגען אונ וועט אליין פּגר'ן...

נחמן (איינגעשפארט).

איך ווייס גאָר ניט, ווי עס וועט זיין אין צוויי טויזענד יאָהר אַרום, נאָר היינט איז נאָך דערווייל יעדער מענש דוקא אַרוסישער, אָדער אַ פּאָליאַק, אַ נעגר, אָדער אַ יוד!..

איזערסאהן (אויפשטעהענדיג אונ זיך אריין מישענדיג אין די גרופע פון די דיספוטירענדע).

ווער עס האָט פערשטאַנען פאַר וואָס איין מענש בייסט דעם צווייטען, — דער איז שוין ניט קיין רוסישער, ניט קיין פּאָליאַק אונ ניט קיין יוד!.. ער איז פּשוט אַ מענש!.. צו זענען דען מאַרקס אָדער בעבעל יודען? צו זענען זיי דען דייטשען?

נחמן.

איך בין מיט זיי ניט געווען בעקאַנט... (צו בערעזינ'ן) גיט שמייכעלט! אייער בעבעל האָט געזאָגט, אַז די סאָציאַל-דעמאקראַטען זענען עמפּערט און רעגען זיך אויף ביי יעדע ערשיינונג פון אַנטיסעמיטיזם, נאָר מיר וועלען נאָך צוגעבען, אַז דער אנטיסעמיטיזם העלפט צו דעם טריאומף פון דער סאָציאַל-דעמאַקראַטיע...

בערעזין.

וואָס-זשע קומט דער פון אַרוים?

ברוך.

צי דען קען מען אָבלייקענען היסטאָרישע פאַקטען?

נחמן (צוהיצענדיג זיך אלץ שטארקער).

מ'קען זיי ניט אָבלייקענען, נאָר אַרוים זאָגען „מיר עמפּערען זיך!" און דערביי זיך טרייסטען, אַז „אונז וועט דאָך זיין בעסער!"-הייסט עס ניט האָבען קיין האַרץ! ווען מענשען ווערען עמפּערט, קענען זיי ניט אַזוי דענקען!..

לאה (פערוואונדערט).

נאָר וואָס-זשע, נחמן, האָט געברויכט בעבעל זאָגען?

נחמן.

אין יעדען פאַל, פערשווייגען וועלען יענע נוצען, וואָס אין דער היסטאָריע בעקומט מען פון יודישע שוויים, טרערען און פון יודישען בלוט! אונזער בלוט איז אויך אַזוי רויט ווי אַ אַנדערעס!

בערעזין.

ערלויבט נאָר, נחמן, איהר האָט קיין רעכט און קיין לאָגישען גרונד צו בעשולדיגען בעבעל'ן... (שטעהט אויף; נאר ווען איזערסאהן טרעט ארויס, זעצט ער זיך ווידער גלייך לאה'ן).

איזערסאהן (אונטערשפרינגענדיג צו נחמן'ן).

צו וואָס שווייגען? בעבעל האָט עס געמוזט זאָגען! ער האָט עס געזאָגט אָפען פאַר דער גאַנצער וועלט... ער האָט גערעדט פון אונזער אַלעמענ'ס נאָמען... עס קען זיין, אַז אין דער היים וויינט בעבעל מיט ביטערע טרערען, ווען מ'שלאָגט יודען, נאָר דאָ דאַרף ער זיין רוהיג... צו וואָס איז דאָס וויינען און קלאַפּען זיך מיט די פויסטען אין האַרצ'ן? צי דען דורך דעם וועט די מענשען זיין לייכטער?... בעבעל איז קיין אַקטיאָר! און איהר האָט קיין רעכט אַזוי צו רעדען וועגען אונזער בעבעל!

נחמן (מיט א ציטערדיגער שטים)

איך האָב קיינע רעכטען! קיינע! און איך ברויך זיי ניט! אָבער מיין לאַניק איז דאָ, אין האַרץ (קלאפּט זיך מיט דער פויסט אין הארץ) דאָ! דאָ! און אויב אייער בעגעל קען רוהיג דענקען, הייסט עס, אַז ער איז ניט פשוט אַ „מענש", נאָר דערצו נאָך אַ „ניט קיין יוד"! יאָ! ווען ער וואָלט געווען אַ יוד.. (א מאך געבענדיג מיט דער האנד געהט ער אוועק צום טיש, מיט ציטערנדע הענד גיסט ער אן פון פלאש א גלאז וואסער, זעצט זיך נידער און טרינקט, קלאפּענדיג מיט די ציינער אן גלאז. לייזער פרענקעל דערשראקען פון געשריי, שטעהט אויף פונ'ם ארט און געהט צו צו דער טיר, חעלכע פיהרט אין זאל.)

לייזער.

הימאנסט, רב נחמן, רעגט איהר זיך אויף און מאַכט זיך כלה דאָס בלוט! זיי גלויבען שוין לאַנג ניט אין אונזערע בבא-מעשיות!..

נחמן (שטעהט אויף, אויפגערעגט געהט ער ארום איבער'ן צימער און שטערנדיג די לאנגע פּייזע פון אלטמענ'ס שווייגען, רעדט ער מיט בעגייסטערונג).

נאָר עס וועט קומען, מיינע הערדען, אַ סוף אויך צו אונזער וועג. ווען עס איז ווען ווער מיר אויך קומען אַהיים! (דעקלאמירט:)

מיט די אויגען פון מיין נשמה
זעה איך פיינד, אַ מורא, אַ שרעק
שטעהען אויפ'ן וועג צו מיין נחמה;
דער וועג איז לאַנג, נאָר אהן אַנ'עק
מיין וועג איז ער – אויף אַ־ע צייטען,
אויף אַ קורצער'ן וועל איך איהם ניט בייטען!

(אין דער צייט פון דער דעקלאמאציע וואַרפט אוועק שלמה די ארבייט, הערט זיך צו, שמייכעלט פרעהליך, זיפצט און זעצט זיך נאך א מאל צום טיש'ל). געדענקט, וואָס דער נביא זכריהו האט געזאגט; „עס וועט קומען דער טאָג, ווען צעהן מענשען פון פערשיעדענע פעלקער וועלען זיך אנחאפּען אָן קלייד פון איין ידען און וועלען איהם זאגען: פיהר אונז אין ירושלם!"

איזערסאהן (פון ווינקעל, אומעטיג).

דאָס איז שוין מקוים געוואָרען.. דער נביא איז שוין געקומען! אַלע פערפאָלגטע מענשען פון פערשיעדענע פעלקער געהן נאך איהם.. די בלינדע און טויבע זאָלען זיך דערוואַרטען, ווען מ'וועט זיי פיהרען אין ירושלים.

לייזער (מיט כעס).

יאָ! און מיר וועלען וואַרטען! מיר וועלען גלויבען!..

ברוך.

איינער גלויבט אין איינס, דער אנדערער – אין אַנ'אנדער זאַך...
נאר גלויבען אליין איז ווענ'ג... זייט מוחל, וואַרט!

לייזער.

יאָ! אונ מיר וועלען ווארטען! אונ אויף וואס וועט איהר ווארטען?
אָ? איהר האָט ניט אויף וואס צו ווארטען! איהר האָט ניט אויף וואס!

לאה.

ניט שרייט, פֿאָטער!..

לייזער.

איך וויל וויסען אויף וואס וועט איהר ווארטען? פֿאַר איך, אַזעלכע ייִדען ווי דו אונ ברוך, איז ניטא אויף וואָס צו וואַרטען!

נחמן.

ס'איז, רב לייזער, נאָט אזוי: זיי ווארטען אויף... זיי וואַרטען, ווײַן עס וועט זיין אויף דער וועלט אַ גן-עדן, וועלכער איז געווען אין מעסאפאטאַמיען... נאר דענסטמאל זענען נאר געווען צוויי מענשען – אדם אונ חוה, יעצט אבער זענען דא פֿיעל מענשען: דייטשען, פֿראנצויזען, רוסישע, ענגלענדער, פּאָליאַקען, ארמענער, זשידעס!... דו וועסט ניט איבערצעהלען!

ברוך.

איך האב נאר געזאַגט אַז אמונה אליין איז ווענינ. עס איז נאך דא די היסטאָריע, עקאנאמישע פֿאָרמען, ס'זענען דא רייכע אונ ס'זענען דא ארעמע, ס'זענען דאָ זאַטע אונ ס'זענען דא הונגעריגע... אונ דא מיט אמונה אליין וועסטו גאר ניט מאַכען. די היסטאריע מאַכט זיך גאר ניט פֿון דעם, וואס נחמן טראַכט, אדער אין וואס ער גלויבט...

לייזער (שאקלענדיג מיט'ן קאפ).

ווי ער רעדט! מה רעדט אין טהיר פון מאגאזין מיט א פויער).

נחמן.

צי דען איז אונזער גן-עדן אויף דער ערד ניט אויפֿגעבויעט אויף דער זעלבער אמונה? צי קען דען אַ מענש לעבען אָהן אמונה? יעדער מענש מוז אין וואס עס איז גלויבען. מיר גלויבען אין די אויפֿלעבונג פֿון אונזער פֿאָלק, אונ איהר גלויבט אין די אויפֿלעבונג פֿון דער גאַנצער מענשהייט. פֿאַר וואָס – זשע איז אייער אמונה ריכטיגער פֿון מיינער?

ברוך.

ווייל זי איז בעגרינדעט אויף אַ היסטארישען פונדאמענט, אָבער ניט אויף דער קראנקער פאנטאזיע פון אַ ניעדערגעשלאגענען און אַ פאַריאָגטען מענשען..

נחמן.

און איהר ווילט ביי דיזען פעריאָגטען מענשען אָבנעהמען די לעצטע האפנונג? דאָס איז דאָך–זיין לעצטע האפנונג, דאָס לעצטע שטיק'ל ברויט! איהר קענט עס ניט טהון! איהר האָט ניט קיין רעכט! אויב איהר האָט געפונען אַ נייען וועג-געהט אייך מיט דיזען וועגן, נאָר פיהרט ניט קיין אנדערע מיט זיך, ווייל איהר קענט ניט וויסען, וואָהין דיזער וועג פיהרט.

איזערסאהן.

ווייטער פון ציון!

ברוך

איהר קענט זיין אַ בעגלייטער... מיר וועלען צופיהרען!

לאה

באַרים! רעד ערנסטער!..

נחמן

דערווייל האט אייער וועג אין ערגעץ ניט געבראַכט, און מיר זענען אומעטום ווי פריהער–„זשידעס"!

לאה (בנעימות'דיג).

דאס איז ניט ריכטיג, נחמן!

לייזער

ריכטיג, רב נחמן!

נחמן

ריכטיג! אין גאליציע אין די זעכציגער יאָהרען האט די יודישע אינטעליגענץ געדענקט אזוי, ווי איהר דענקט יעצט! זי האָט זיך גע-ברודערט מיט די פּאָליאַקען, האט אויסגעמישט דאָס אייגענע בלוט מיט זייער בלוט און ניט נאר דורך חתונות, נאָר... נאָר אויך אין מִלְחָמוֹת... (שרייעט כמעט), דאַן האָט זיך דער בלום פון אונזער יוגענד געחָלוֹמְט, אַז די יודישע פראַגע וועט געלעזט ווערען צוזאמען מיט דער פוילישער... און וואָס האָט זיך אויסגעלאזט: ווען די פאליאקען זענען געוואָרען בעלי-בָּתִּים אין עסטרייך, האבען זיי קודם כל אנגעהויבען צו פערפאלגען דעם „זשיד" אזוי ווי אַ הונד!

ליזער

אזוי, אזוי! אֶמֶת!

נחמן (מיט טרערען אין קול און אין די אויגען).

און דיזער הונד האָט פֿאַר זיי דאָס בלוט פֿערגאָסען! יאָ! בלוט! מיר זענען פֿערארעמט געוואָרען, מיר זענען געשטאָרבען פֿון הונגער און... די שענדליכע הייזער זענען געוועזען איבערגעפילט מיט אונזערע מיידלעך!... ווי נאָר די פּאַליאַקען האָבען אָנגעהויבען צו ווירטשאַפֿטען... (הארב איבער־רייסענדיג), נו! אליץ איינס!.. איהר ווילט מיך ניט פֿערשטעהן...

בערעזין (נאך א קליינעם אלגעמיינעם שטיל־שווייגען).

איהר, נחמן, זענט אונרוהיג, וואָס ביי אייך איז ניטא קיין בעל־הבית איך אָבער זאָג אייך נאָך אַ מאָל, אַז די גאַנצע זאַך איז נאָר דערפֿאַר, וואָס ער איז דאָ!

נחמן.

וואו איז ער? עס זענען דאָ נאָר פֿיינד, אָבער קיין בעל־הבית איז ניטא!

בערעזין.

מיר האָבען אַן־אַלגעמיינעם בעל־הבית, אי איהר, אי מיר...

נחמן.

וואו־זשע איז ער? איך זעה איהם ניט און איך ווייס איהם ניט.

איזערסאהן (שרייעט אויס פון ווינקעל)

דער בורזשוי!

בערעזין.

און ווי לאַנג־ער איז בעל־הביה, זענען אייערע חלומות וועגען ציון ניט אויספֿיהרבאַר. וואָס פֿאַר אַ געשעפֿט האט אייער בורזשואזיע מיט ציון!

איזערסאהן.

עס איז איהר אזוי אויך וואַרם.

בערעזין

און ווען מענשען איז וואַרם, מיינען זיי, אז אלעמען איז וואַרם. ווען אַ מענש שטעהט ביי׳ם אויווען וויל ער ניט וויסען, אַז אויפ׳ן גאַס איז אַ פֿראָסט... אין דער הינזיכט זענען אונזער בורזשוי מיט אייער בורזשוי איינשטימיג... נו! פּרובירט נאָר פֿאַרבעטען אין ארץ־ישראל אייער באַנקיר סאַקער, וועלכער זויגט קונציג אויס גלייכצייטיג אי רוסען, אי יודען.

נחמן (בעפאלענדיג בערעזינ׳ן).

און ווער העלפֿט איהם? איך פֿרעג, ווער העלפֿט סאַקער׳ן? ווען אַ אָרעמער יוד פֿערדיענט אַן׳־איבערעַגען צוואַנציגער, שרייען אלע:

„שווינדלער" !.. און ווען סאַקער נעהמט אָן פּאָדריאַדען אויף באַהנען און בערויבט די קאַסע פון דער רעגיערונג אויף הונדערטער טויזענדער, שווייגען אלע און מ'דריקט איהם די האַנד ! ווער העלפט סאַקער'ן ? מיט וועמען טיילט זיך סאַקער ? מיט די יודען ?..

בערעזין.

דאָס איז גאר אַנ'-אנדער פראַגע און מיט דיזער פראַגע מאַכט איהר נאָר שטארקער אונזער פּאָזיציע... ווען עס האַנדעלט זיך וועגען אָנפּערדינען און אויסקוועטשען די סאָקען, דאַן פערגעסט אי דער יוד, אי דער רוס, אי דער דייטש זיין נאציאנאליטעט און ארדנען זיך איין ווי חברים ! איך רעד גאר וועגען אַנ'-אַנדער זאַך.

ברוך.

בערעזין האָט-אייך פארגעלעגט צו פאַרבעטען סאַקר'ן אין ארץ-ישראל !

בערעזין

יאָ, פּרובירט!

ברוך

און ער וועט אייך אָבשיקען צו אלע טייוולען ! געלד וועט ער אייך געבען, וועט צושטימען, וועט אננעהמען דעם טיטעל פון אנ'-עהרענ-ציוניסט, נאר אַריבער פאָהרען אין ארץ-ישראל...

נחמן

איך וויל איהם גאר ניט פּאַרבעטען אין ארץ-ישראל.

איזערסאהן.

מיר איז בעוואוסט, אַז סאַקער איז אַנ'-עהרענ-ציוניסט ! ער שטאלצירט מיט דיזען טיטעל.

ברוך.

און אין דער שטיל לאַכט ער פון אייך און פון אייערע פּלענער וועגען אויסוואנדערן !

בערעזין

אליין וועט ער ניט אויסוואנדערן, נאר אַני-אָבטיילונג פון זיין באנק-קאַנטאָר אין ארץ-ישראל וועט ער עפענען מיט פּערגעניגען ! (אלע, אויסער נחמן'ן, לאכען. נחמן קוועטשט מיט די פּלייצעס).

נחמן

און, דאנקען גאָט, וואָס ער וועט ניט פאָהרען. אַזעלכע, ווי סאַקער, ברויכען מיר ניט !

איזערסאהן.

עס וועלען זיך אויסהאָדעווען אייגענע!

נחמן.

מיר וועלען זיי אייך אוועקגעבען!

איזערסאהן.

מיר האָבען פאַר זיי קיין מורא ניט! זיי האָבען מורא פאַר אינז!

נחמן.

מיר ברויכען קעמפּפער! אונ מיר האָבען זיי! זיי וועקען דאָס יודישע פאָ‚ק פונ'ם טויזענדיאָהריגען שלאָף, צינדען אָן אין איהם די אמונה, וועלכע ווערט אויסגעלאשין אונ, דאַנקען גאָט, אין פאָלק איז נאָך געבליעבען גענוג קראַפט! נאך די אַלע פערפאָלגונגען אונ ליידען, וועלכע האָבען זיך געשאָטען אויף די יודענ'ס קעפּ אין פערלויף פין צוויי טויזענד יאהר, האָט זיך דאָס פאָלק אָבגערופען אויפ'ן רוף פון דיזע קעמפּפער! מיר ברויכען אַנטקעגען קומען זיין בעוואוסטזיין··· מיר מוזען איהם פיהרען צום אויפלעבען! (צו ברוך'ן) אויב דאָס פאָלק איז נאָך ניט שטאַרק אונ גלויבט נאך ניט גענוג אין זיין אויפלעבען, מוזען מיר איהם בעגייסטערן! דאָס מוז זיין די ערשטע אַרבייט פון אונזער אינטעליגענץ! איהר מוזט אויפהעבען אייער שטים צו דער פערטיידיגונג פונ'ם אונגליקליכען פאָלק.

לייזער (שאקלענדיג מיט'ן קאפּ).

אזוי, אזוי!

נחמן.

איהר מוזט הויך שרייען אויף דער גאנצער וועלט, אַז עס לעבט נאָך דאָס יידישע פאָלק!

לייזער.

אזוי, אזוי!

נחמן.

יאָ! שרייען! אונ איהר—שווייגט!

איזערסאהן. (ארויסשפּרינגענדיג פון ווינקעל פארוועׂרטס, צו נחמן).

אונ וואָס קענט איהר, ציוניסטען, געבען אונז, ארבייטער אונ בעלי מלאכות? איהר פאָדערט, אַז מיר זאָלען ארבייטען אונ קָרְבָּנוֹת ברייננגען פאַר אייער אידעאַל, אַז מיר זאָלען שטעהן אין דער ערשטער רייהע פון אייער בעוועגונג...

נחמן.

יאָ! אויב איהר זייט אַ יוד, ברויכט איהר עס צו פערשטעהן!

איזערסאהן.

איך בין אַ יוד, פונדעסטוועגן פערשטעה איך ניט... וואָס קענען אייערע אידעאַלען געבען אונז, יודישע ארבייטער און בַּעֲלֵי־מְלָאכות? איהר טרייסט אונז מיט אַ גליקליכען לעבען אין ארץ־ישראל... נאָר מיט וואָס וועט עס זיין פאַר אונז אַ גליקליכעס?.. איהר ווייזט ניט אָן, ווי זאָל אונז יעצט זיין... און מיר קענען ניט ווייטער אזוי לעבען! מיר קענען ניט! מיר שטארבען אוים פון הונגער, מ'צווינגט אונז מיר זאָלען עסען איינער דעם צווייטען... אונזערע קינדער האבען ניט קיין מילך!...

נחמן.

איך האָב אייך שוין געזאָגט, אַז די אורזאַך פון אייער נויט ליעגט אין דער אוננאטירליכער לאַגע פונ'ם יודישען פאָלק.

בערעזין.

מיר ־יינען, אז דיזע לאַגע איז אוננאטירליך ניט נאר ביי יודען אליין...

נחמן.

וואו איז דען, אויף אַזאַ אופֶן, דיזע לאַגע נאטירליך?..

איזערסאהן.

אויף דער לבנה, הערר נחמן! (א געלעכטער פון די ארומיגע).

נחמן (בייז).

דאַן בלייבט אייך נאר איינס: אַריבער טראגען זיך אויף די לבנה.

איזערסאהן.

צו וואָס? מיר וועלען פּרובירען עפּעס עס איז מאַכען דא, אויף דער ערד.

נחמן.

נו אט, איך לעג אייך טאקע פאָר צו פּרובירען דאס מאַכען אין ארץ־ישראל!

איזערסאהן.

צו וואָס נאָר אין ארץ־ישראל? אונז איז אלץ איינס, אייך, ציוניסטען, וויל זיך האָבען אנ'–איינגענעם לאַנד, נאר וואָס האָבען מיר פאַר מיט אייער לאַנד, אויב מיר וועלען דאָרט אויך גריזען ביינער? מיר וועלען בעסער געהן צו די, וועלכע גריזען אויך ביינער – מעגען זיי זיין ווער עס איז–און מיר וועלען צוזאמען לעבען און ארבייטען ...איהר ווייזט ניט אָן קיינע מיטלען אונז יעצט צו העלפען און ווילט אונז טרייסטען מיט אייערע חלומות...

נחמן.

פֿאַר וואָס מיט „אײַערע"? דער ציוניזם איז דער אידעאַל פֿונ'ם גאַנצען יודישען פֿאָלק, אונ איהר זענט דאָך אויך, אויב איך האָב ניט קיין טעות, אַ יוד...

איזערסאהן (גיט אמאך מיט דער האנד, געהט אוועק אין ווינקעל אונ זעצט זיך).

אונז איז אלץ איינס, וואו מיר זאָלען ניט לעבען אַזוי ווי די שלעפּערם: דאָ, אָדער איז ארץ ישראל!

בערעזין.

איך בין גאַנץ איינשטימיג מיט איזערסאהנ'ן.

איזערסאהן.

מיר ווילען דאָ לעבען אונ דאָ אַרבייטען! מיר האָבען אונזער אידעאַל!

לאה (זעצענדיג זיך געהענטער צו נחמנ'ן).

איך, נחמן, גלויב ניט, אַז מיר, יודען, זאָלען קענען עפּעס גרויסעס מאַכען פֿאַר'ן יודישען פֿאָלק... עלענד, אַליין! ווען אַלע מענשען וועט זיין בעסער, דענסטמאָל וועט אויך אונזער פֿאָלק זיין בעסער...

נחמן.

אַלעמען בעסער! אַלעמען! נאר אונז איז נאָך אַלץ אַזוי שלעכט, ווי מיט טויזענד יאָהר צוריק. צי דען וואָהנען מיר ניט אין געטטאָ, ווי מיר האָבען געוואָהנט אין מיטעלאַלטער? צו דען שלאָגט מען אונז ניט, אַזוי ווי מ'האָט געשלאָגען אין מיטעלאלטער? צו דען איז פֿאַר אונז פֿאַרהאַן אויף דער ערד גערעכטיקייט, געזעץ, אַכטונג פֿאַר אונזער פּערזאָן? ס'איז ניטאָ! ס'איז ניט געוועזען אונ ס'איז ניטאָ! אונ ס'וועט ניט זיין ביז וואַנען מיר וועלען בלייבען אין גָלות... העלפֿט דעם פֿאָלק זיך צוריקקעהרען אַהיים! שרייעט, אַז עס איז איהם שוין צייט אַהיים אונ פֿיהרט איהם אַהין! אונ איהר... איהר שווייגט!

ברוך.

אָבער די גרעסטע דאַאָגה פֿון די הונגעריגע – איז אָבעסען אונ ניט פֿאַר זיי איז צו פּשטל'ען זיך וועגען אויפֿלעבען! אייער אויפֿלעבען איז נאָר פּוסטער, מיט וועלכען דאָס ברויט שמעקט בעסער. דאָס פֿאָלק איז אָרעם, מ'האָט איהם גענומען אַריין נאַרען אין ארץ־ישראל מיט ברויט, איז ער געגאַנגען... אין דעם איז אייער גאַנצעס „אויפֿלעבען"! יעצט אָבער אַנטלויפֿען זיי פֿון דאָרט... עס האָט זיך אויסגעוויזען, אַז „אויפֿלעבען" איז נאָר מעגליך דאַנן, ווען עס איז דאָ אַביסעל קאַפּיטאַל!..

נחמן (אויפשפרינגענדיג פון ארט).

איהר בערעדט אייער פֿאָלק! איהר קענט איהם ניט, איהר האָט ניט קיין רעכֿט אַזוי צו רעדען! דאָס... דאָס איז ניט עהרליך!

ברוך (אנגעצונדען).

וואָס האָט איהר געזאָגט? ניט עהרליך? איך פֿאָדער, אַז איהר זאָלט זיך ענטשולדיגען (די אנוועזענדע קלויבען זיך צונויף ארום די צוקריעגטע).

לאה.

באָרים! הער אויף!

לייזער.

דו האָסט פֿערגעסען, אַז רב נחמן איז אונזער גאַסט?

בערעזין.

אַזוי, מיינע העררען, טאָר מען ניט!

נחמן (מיט אראבגעפאעלענר שטים).

נו, ענטשולדיגט מיך! איך בין שולדיג!

ברוך.

איך וויל מיט אייך ניט רעדען!

נחמן (אויסשטרעקענדיג צו ברוך'ן די האנר).

נו, איך בין שולדיג, איך האָב זיך פֿערגעסען... איך בעט אייך איבער... איך האָב דאָך דערפֿיהלט אין האַרץ אַ גרויסע בעליידיגונג, און דיזע בעליידיגונג איז נאָך ביטערער דורך דעם, וואָס זי איז פֿון אַ יודען, (ברוך דערלאנגט נחמן'ן די האנד).

לאה.

דו, באָרים, האָסט אַליין עטליכֿע מאָל געזאָגט נחמן'ן גראָבקייטען...

(געהט אב און זעצט זיך, נאך איהר געהט נאך בערעזין, געהט איבער'ן צימער).

נחמן.

אַך, וואָס פֿאַר גראָבקייטען? ! צי קען מען זיין רוהיג, ווען עס רערט ניט די צונג, נאָר דאָס האַרץ פֿון מענשען? עס איז ניט מעגליך..! ביי יעדען מענשען איז פֿאַרהאַן אַזאַ אָרט, צו וועלכֿען עס טהוט וועה, זיך אָנצוריהרען. איך האָב אויך גערעדט גראָב.. נאָר די מיינונג האָט דאָך

ניט קיין שייכות צו די ווערטער . . . (זעצט זיך ערמידעט אויפ'ן שטול און לאזט אראב דעם קאפ).

לייזער (הוזק מאכענדיג).

איהר האט זיך גאר געוואלט צו שלאגען צוליעב סאקער'ן!

נחמן (שטיל און פערקעלרט).

אזעלכע, ווי סאקער, ברויכען מיר ניט, די נשמה צו פערקויפען, — מעג מען אין ארץ־ישראל ניט פאהרען.

ברוך.

מיר האבען די נשמות אונזערע ניט פערקויפט און פונדעסטוועגען פאהרען מיר ניט! אפשר האבען מיר, נאך אייער מיינונג, שוין פערקויפט די נשמה?

נחמן (מיעד).

וואס? וואס רעדט איהר? איך האב דאס קיין מאל ניט געדאכט . .

לייזער (צו ברוך'ן).

דו ווילסט שטענדיג עפעס געפינען, און וואס זיך אנצוטשעפען . . דו האסט זעהר א שלעכטען כאראקטער, דיר וועט זיין שלעכט צו לעבען אויף דער וועלט . . .

ברוך.

וועלכען איך האב–האב איך! איך וועל שוין ווי עס איז דורכלעבען . . .

נחמן.

איך האב דאס געזאגט גאר אין אנ'–אנדער זין . . . אין גאליצע האט ניט דער יוד קיינע רעכטען, מ'פארמאכט פאר איהם די טירען פון די שולען, מ'לעגט אויף איהם אריף אבצאהלונגען איבער די קרעפטען, מ'זאגט איהם אב אי דין, אי משפט . . . נאר דערפאר דער רייכער יוד, מאריץ שטערן, וועלכער האט שוין לאנג זיין נשמה פע־קויפט דעם טייוויל און וועלכער איז דריי מאל געמשפט געווא־ען פאר מ־אוסע עברות, שפאצ־ערט אונטער דער האנד מיט'ן גובערנאטאר אליין! אויב די נשמה פערקויפען (וויינענדיג) קען מען אין ערגעץ ניט פאהרען! (ווישט אב די טרערען מיט א טיכ'ל).

בערעזין.

פונדעסטוועגען, זענען אייערע נערווען ניט אין ארדנונג . . .

נחמן.

ע! צי דען האָט אַ יוד נערוועז?! ער האָט ניט קיין נערוועז, קיין הארץ, קיין נשמה, ער האָט גאָר ניט!... (די אונצעהליגע זיינערס אין מאגאזין הויבען אן צו שלאגען „12", נאכהער — א קליינע אלגעמיינע פויזע. לאה שושקעט זיך וועגען עפעס מיט בערעזינ'ן).

לייזער (זיפצענדיג).

צעהן יאָהר וויל איך אַלץ, אַז אַלע זייגערס זאָלען ביי מיר שלאָגען מיט אַ מאָל, אינ דאָס האט קיין מאָל ניט געטראָפען... זיי, ווי די מענשען, קענען קיין מאָל ניט שטימען... (פארקלערט געהט ער אוועק אין מאגאזין).

פאָרהאַנג.

צווייטער אַקט.

די זעלבע דעקאָראַציע

אָבענד. אין מאַגאַזין, ביי אַ טישעל, ביי דער שיין פון אַ ניעדעריגער לאָמפּ אונטער אַ גרינעם קאָלפּאַק, אַרבייט שלמה אַליין, לאה און בערעזין זיצען אין זאַל, וועלכער איז איינגעהילט אין דער דעמערונג פון אָבענד. פון איבער דער וואַנד לאָזען זיך שטיל הערען טרויערדיגע אַקאָרדען פון אַ פיסהאַרמאָניע, עמיצער שפּיעלט מענדעלסאָהנ'ס אַ פּרעלודיע. ביים אויפהעבען דעם פאָרהאַנג קומט אַריין פון די ווייטערע צימער מאשא מיט אַנ'אָנגעצונדענער לאָמפּ אין די הענד.

מאשא (שטעלענדיג די לאמפ אויפ'ן טיש פאר לאה'ן אונ בערעזינ'ן).

פֿריילײן! בערעכֿענט מיר...

לאה (פערוואונדערט).

דו ווילסט פֿון אונז אַוועק געהן? פֿאַר וואָס? צו רעדן ביסטו מיט עפּעס ניט צופֿרידען?

מאשא.

וואָרום – ניט צופֿריעדען? צופֿריעדען בין איך, נאָר... ווער װײס זײ! מ'פלאַפּעלט פֿערשײדנעס... איך האָב מורא...

לאה.

איך פֿערשטעה ניט... (שלמה רייסט זיך אב פון דער ארבײט, תארכט זיך צו צו די מוזיק-אקארדען און ;יפצט).

מאשא.

מ'פלאַפּעלט עפּעס דאָרט, אַז מ'וועט די „זשידעס" שלאָגען... וואָס געהט'ס מיר אָן? יעדען, פֿריילײן, איז דאָס לעבען טײער, אַז מ'וועט אָנהויבען שלאָגען–וועט מען שוין ניט אונטערשײדען... (פויזע). אַוועקוואַרפֿען וועל איך אייך ניט, איהר קענט דאָך אויך אָהן אַ מענשען ניט בלײבען, נאָר איהר זוכט אייך אוים...

לאה.

גוט. (מאשא געהט אוועק, א גרויסע פויזע). יעדעס מאָל, ווען איך הער, אַז מ'שלאָגט ערגעץ וואו יודען, פֿיהל איך, אַז איך בין אַ „זשידאווקא"... און אין מיין האַרץ הויבט זיך אָן צו ערוועקען די שנאה צו... אייך, רוסישע, וואָס איהר שלאָגט אונז... אונ דאַן הויב איך אָן צו פֿיהלען דעם פֿערבאַנד מיט מיין פֿאָלק, וואָס אין אַ געוועהנליכער צייט פֿיהל איך ניט... אָט אויך יעצט: מ'זאָגט, אַז אין בעסעראַביע ריכֿט מען זיך אויף אַ פּאָגראָם...

בערעזין (אומעטיג)

יאָ, כ'האָב געהערט...

לאה.

און איך הויב אָן צו פיהלען אַ שנאה... אפילו... צו דיר...

בערעזין.

צי דען בין איך אין עפּעס שולדיג, לאה? בין איך דען ניט הערזעלבער „זשיד"? מ'האָט מיך אויך דאָס גאַנצע לעבען פערפאָלגט, אָנהויבענדיג פון'ם גימנאַזיע-בענקעל. איך בין אויסגעוואַקסען אין אַנ'אָרעמער משפחה. איך האָב געזעהן; ווי שטאַרקע מענשען האָבען ערנידעריגט מיין פאָטער, האָבען ערנידעריגט מיין מוטער... איך בין געוואָקסען מיט אַ שנאה און מיט אַ ציטערניש פון אַ קנעכט פאַר די אַלע רייכע, אויסגעפּוצטע, שטאַרקע... איך האָב דאָס ברויט שטענדיג פערדינט מיט ערנידעריגונג. פאַר די גראָשענס, וואָס מ'האָט מיר געצאָהלט פאַר די לעקציעס, איבערשרייבונגען צייכנונגען — האָט מען פון מיר געפאָדערט אַנ'איינגעבויגענעם קאַרק... מ'האָט מיך געהאַלטען אין פאָרהויז ווי אַ לאָקיי, אויף יעדען שריט און טריט פלעגט מען מיר געבען אָנצוהערענעש, אַז איך בין אַ בעטלער, און אַז מיין, מיט בלוטיגען שווייס פערדינטער, גראָשען איז אַ געשענקטער פון דיזע אַלע זאַטע און צופריעדענע אויסוואורפען... אָט וועמען איך האָס!... זיי האָבען מיין נשמה פערדאָרבען: זיי האָבען איהר די פליגלען אונטער-געשאָרען! זיי האָבען אין מיר איינגעהאָדעוועט אַ ניעדערטרעכטיגע פחדנות. מ'האָט מיך גע'רודפט פאַר יעדע שטרעבונג, פאַר יעדע הינרייסונג צו דער פרייהייט... איך האָב ניט קיין פעס יך ווילען, נאָר שנאה צו זיי האָב איך געגוג! איך בין אויך אַ „זשיד"... איך בין פאַר דיר גאָר ניט שולדיג...

לאה.

דו ביסט ניט שולדיג. איך ווייס עס, און פונדעסטוועגען קען איך ניט דערשטיקען אין מיין האַרץ דיזעס ניט אַנגענעהמעס געפיהל. איך האָב דיך ליעב, נאָר גלייכצייטיג טראָג איך אויף דיר עפּעס אַ כעס... און מיינע איבערגעבענהייט צו דיר איז מיט עפּעס פערגיפטעט... זיי ניט בייז, וולאַדימיר!.. איך בין ניט שולדיג... (א אונבעקוועמע פויזע; די אַק רדען פון דער פיסהארמאניע קלינגען טויב הינטער דער וואנד). דו ביזט בייז?

בערעזין (אויפטרייסלענדיג מיט'ן קאָפּ).

ניין. אַזוי... ס'איז עפּעס מיאוס אויפ'ן האַרצען, עס טהוט מיר באַנג, וואָס מענשען האָט געלונגען אַריין צו וואַרפען אין דיין נשמה אַ פונק פון דער דאָזיגער ווילדער שנאה... ווער שפּיעלט עס דאָרט, אַזוי ווי ער וואָלט וועגען עפּעס געוויינט?

לאה.

אַ קראַנקער יונגע. דער זוהן פֿון אונזער שכן... אַ יוד... עס האָבען איהם אַ מאָל קריסטליכע קינדער געהאַפּט און האָבען איבער איהם אָבגע־אַרבייט אַ מיאוס שטיק'ל! זיי האָבען איהם טובל געווען אין אַ שמוציגען פֿאַס מיט רעגען־וואַסער. ס'איז געווען הערבסט... ס'איז געווען קאַלט. ער איז קראַנק געוואָרען און האָט פֿערלאָרען די פֿיס...

בערעזין (טהוט אַ זיפֿץ).

יאָ, אין אונזערע קינדער ווערט אַריין געשטשיפּעט דיזע מורא'דיגע שנאה כמעט פֿון די וויקעלעך אָן... (די מוזיק הערט אויף).

לאה.

ווען איך בין נאָך געווען אַ קליין מיידל און האָב מיך נאָך געלערענט אין גימנאַזיע האָט מיט מיר געפּאַסירט אַ צופֿאַל... איך וועל איהם קיין מאָל ניט פֿערגעסען, ביז'ן סאַמען טויט... איך קען איהם נאָך יעצט ניט אַרויסוואַרפֿען פֿונ'ם קאָפּ...

בערעזין.

וואָס־זשע האָט מיט דיר געפּאַסירט?.. (פּויזע) לאה!

לאה.

ס'איז פֿערלאָרען געוואָרען אַ קריסטען־קינד, אַ יונגע פֿון אַ יאָהר פֿיער און אין שטאָדט האָט מען אויך אַזוי אָנגעהויבען שמועס'ן, אַז יודען האָבען איהם גע'הרגט.

בערעזין.

די רוימער האָבען אין דעם בעשולדיגט אויך די ערשטע קריסטען...

לאה.

מיינע חברת'עס האָבען זיך אָנגעהויבען צאַנקען וועגען דעם, צו ברויכען מיר קריסטליכעס בלוט אָדער ניין. איינע איז צו מיר צוגעגאַנגען און האָט מיך געפֿרעגט: „איז דאָס אֶמת?“ איהר פּנים'ל איז געוועזען איינגעקוועטשט. עס שטעהט נאָך ביז יעצט פֿאַר מיינע אויגען... איך האָב געזאָגט אַז דאָס איז ליגען. דאָס מיידל אָבער איז ניט אָבגעשטאַנען, די אַנדערע האָבען זיך צוגעהערט און אַלע האָבען מיך געפֿרעסען מיט זייערע נייגיעריגע בליקען, אַזוי ווי זיי וואָלטען געקוקט אויף עפּעס אַ חיה... איך האָב פֿאָרגעלעגט, מ'זאָל פֿרעגען דעם גלח. ווען ס'איז געווען די לעקציע פֿון רעליגיע, בין איך געגאַנגען צוזאַמען מיט איהם אין קלאַס און האָב זיך געזעצט נעבען יענעם

מייד'ל... ווען ס'איז אין קלאַס געוואָרען שטיל, האָט זיך דאָס מיידל אַוועק געשטעלט און האָט הויך געפֿרעגט דעם גלח: איז דאָס אמת?...

בערעזין.

וואָס־זשע האָט ער געזאָגט?

לאה.

ער? ער האָט געזאָגט, אַז די דאָזיגע זאַך איז אַ פֿינסטערע און ער קען זי ניט בעשטעטיגען, ער קען זי אָבער אויך ניט אָבלייקענען... אַזוי האָט ער געזאָגט!... דאַן האָט זיך מיין שכנת'טע צו מיר אויסגע־דרעהט און האָט גענוג הויך אַריין געשושקעט: „וואָס? ווער האָט רעכט?" ס'איז מיר געוואָרען אַזוי וועה און פֿערדראָסיג, אַז איך האָב זיך צוכליפּעט... דער גלח האָט געענטפֿערט: זי איז אַ „זשידאָווקא". (שושקעט). מיט מיר האָט פּאַסירט אַ היסטערישער אָנפֿאַל... (ווערט שטיל; פֿון הינטער דער וואַנד הערען זיך ווידער די אקארדען פֿון דער פיסהארמאניע).

בערעזין.

לאה! ס'דאַכט זיך דו וויינסט? (נעהמט איהר האַנד). ס'לוינט ניט, טייבעלע, צו וויינען...

לאה.

ניין, איך וויין ניט, נאָר ס'איז מיר שווער דאָס צו דערצעהלען... אַזוי ווי דאָס האָט יעצט נעכטען געטראָפֿען... דאָס איז געוועזען אַ גרויסע טראַגעדיע אין מיין קליינענקער נשמה... און יעצט האָב איך זיך דער־מאַנט אָן דיזע טראַגעדיע און מיר דאַכט זיך, אַז זי האָט זיך נאָך ביז יעצט ניט געענדיגט... און וועט זיך קיין מאָל ניט ענדיגען... ביז'ן סאַמען טויט...

בערעזין (קושט לאה'ן די האַנד).

וואָס טויג אַזוי צו רעדען?... ס'ברויכט ניט... שוין צייט דאָס צו פֿערגעסען...

לאה.

כל זמן מיר האָבען געוואָהנט אין פּעטערבורג, האָב איך נאָך געקענט פֿערגעסען, אַז איך בין אַ „זשידאָווקא". יעצט אָבער קען איך דאָס ניט אַרויס וואַרפֿען פֿון קאָפּ. אין אמת'ן! סקען זיין, אַז ביי יעדען מענשען לעבט שטענדיג טיעף אין האַרצען אַ אונשפּירבאַרע צובינדליכקייט צו זיין נאַציאָנאַליטעט. זיין אמונה...

בערעזין.

אמונה?

לאה.

יאָ. מיך ריהרט ניט אָן אונזער אמונה און פיעל זאַכען קומען מיר אין איהר פאָר ··· נאַריש · נאָר צייטענווייז, ווען איך הער, אַז דער פאָטער לייענט זיינע שבת־דיגע תְּפִלוֹת, גיעט זיך עפּעס פלוצלינג אַ ריהר אין האַרצען, וויט־ווייט דאָרט ערגעץ, דערמאַנט זיך עפּעס אייגענ׳ס, נאָהנטעס, און מ׳בעקומט אויף עפּעס אַ רַחֲמָנוּת, (שטיל) און דאָס האַרץ הויבט אָן פלוצלינג צו קלעמען–קלעמען ···. ס׳פערווילט זיך וויינען· (לאזט אראב דעם קאפ).

בערעזין.

דו ווילסט, דאַכט זיך, אין אֶמֶת׳ן וויינען? הער אויף!

לאה.

ניין. אַזוי · מיר איז עפּעס אומעטיג · מיר איז אַ רַחֲמָנוּת נחמן׳ן··· ס׳קען זיין, אַז ער האָט שוין פערשטאַנען ··· (די אקארדען פון דער פיסהארמאניע רייסען זיך איבער).

בערעזין.

דו האָסט זיך נאָך מיט איהם ניט ערקלערט?·· מ׳ברויכט איהם זאָגען ··· ס׳איז ניט גוט···

לאה.

איך לעֶג אַלץ אָב· אַז איך גיעב אויף איהם אַ קוק, בעקום איך אויף איהם אַזוי פיעל רַחֲמָנוּת, אַז איך קען ניט ··· ער איז זעהר אַ גוטער מענש ··· דער פאָטער פערהאַלט זיך צו איהם מיט׳ן גרעסטען עהרען־געפיהל ··· איך האָב אויך אַ מאָל פאַר איהם די קניע גבוינגען· ·· איך בין איהם מיט פיעל זאַכען דאַנקבאר ···

בערעזין.

אַ מענש איז ער אַגוטער, נאָר איהם פעהלט וויסען, ער האַלט נאָר אין איין „געפינען אַמעריקעס" · ערקלער זיך מיט איהם שנעלער··· מיר דאַכט זיך, אַז ער מערקט עס··· ער קוקט עפּעס מאָדנע אויף מיר··· ער האָסט מיך ·· און דעם פאָטער זאָלסטו אויך זאָגען ···

לאה.

אָט דאָס איז טאַקע פאַר מיר–אַ פיין! פאַר׳ן פאָטער וועט עס זיין אַ גרויסער קלאַפּ ··· זאָגען איהם דעם גאַנצען אֶמֶת, הייסט עס נעהמען אַ מעסער און מיט די אייגענע הענד אַריין שטעכען איהם אין האַרצען ··· נאָר דאָס איז דאָך אויך אַ פיין: ליעבען און זיך בעהאַלטען און יעדע מינוט מוֹרא האָבען! ·· איך בין אַזוי ווי אַ פערברעכערין! איך לעב אונטער אַ איביגער מוֹרא, אַז מיין עבירה זאָל זיך, חלילה, ניט ענטדעקען···

בערעזין.

יאָ, ליעבען בעהאַלטענערהייט-געפֿעלט מיר אויך ניט...

לאה.

איך בין מקנא מיין שוועסטער: זי האָט זיך אָהן גרויסען ישוב הדעת געטויפֿט, חתונה געהאַט מיט אַ רוסישען און לעבט זיך יעצט מיט איהר אייגענעם לעבען. זי האָט זיך אין גאַנצען אָבגעריסען פֿון דער פֿאַמיליע און זשאלעוועט גאָר ניט דעם פֿאָטער... דער פֿאָטער פֿערביט צו דערמאָנען איהר נאָמען.

בערעזין.

זי איז אַ חוואַט! וואָס האָבען מיר פֿאַר מיט די עלטערען? מיר האָבען אונזער אייגען לעבען און מיר אַליין האָבען דאָס רעכט מיט איהם צו שאַפֿען ווי אונז געפֿעלט. מ'מוז אַלץ ברעכען, וואָס ס'שטערט צו לעבען... דיזע אַלע שמאַטעס פֿון דער היינטיגער זאַטער גזולשאַפֿט בינדען אונז הענד און פֿיס... דאָס איז ריכטיג!..

לאה.

דו רעדסט אַזוי, ווען דו ביסט נעבען מיר. אין דער היים אָבער רעכענסט דו זיך, געוויס, מיט די עלטערן... איך ווייס, אַז זיי געפֿעלען ניט אונזערע פֿערהעלטניסען.

בערעזין (מיט אַ זיפץ).

וואָס געהט'ס מיר אָן? „אַוועקגעהענדיג אין אַ נייע וועלט, טאָר מען מיט זיך קיין שום זאַך ניט מיט נעהמען פֿון דער אַלטער וועלט"... דאָס איז ריכטיג!

לאה (פערקלערט).

אין דער היים ווייזט דו, געוויס, אויף, אַז איך בין גאָר ניט עהנליך צו אַ יידין!.. ס'איז מאָדנע. אַז איהר זעהט אַ גוטען יודען, וועלכען איהר קענט ניט קיין שום שלעכטע מדה פֿאָרוואַרפֿען, זאָגט איהר: „ער איז ניט עהנליך צו אַ יודען!". וואָרום? ער איז דאָך פֿאָרט אַ ייד!

בערעזין.

לאה! ווער איז דאָס-„איהר"? וועגען וועמען רעדסט דו?

מאשא (זיך בעווייזענדיג אין טהיר),

כ'האָב שוין דערלאַנגט דעם סאַמאָוואַר, פֿריילין! (וויל אוועקגעהן).

לאה.

מאשא! שטעה!

מאשא.

וואָס, פרייליין?

לאה:

דו האָסט מיך פיינד?

מאשא.

וואָס רעדט איהר, פרייליין! גאָט איז מיט אייך! פאַר וואָס זאָל איך אייך פיינד האָבען?

לאה:

פאַר דעם, וואָס איך בין אַ „זשידאָווקע!"·

מאשא.

עס הויבט זיך ניט אָן! איהר זייט דאָך ביי אונז אַזאַ גוטענקע, ליבענקע··· און אייך איז דאָך יודישעס אפילו אויף אַזוי פיעל (בעווייזט מיט'ן שפיץ פון קליינעם פינגער'ל) ניטא· ביי גאָט! קיינער וועט דאָך ניט זאָגען, אַז איהר זייט אַ „זשידאָווקע"···

לאה (מיט אַ איראָנישען שמייכעל).

ניט עהנליך?

מאשא.

ניט אַ ברעקל! אייער חאַראַקטער איז אַן־עכט רוסישער!

לאה (מיט אַ געלעכטער).

אָט, אַ שענעם דאַנק! געה! געה!

מאשא.

אָבער ביי גאָט! צו דען וועט וועך זאָגען, אַז···

לאה.

שען, שען! געה! אַ דאַנק פאַר אַ קאָמפּלעמענט! (מאשא געהט אוועק) אָט זעהסט דו?

בערעזין.

געפונען אַ בעוויז! (לאה העוט ניט אויף צו לאכען). דאָס איז, לאה, אַ קלייניקייט, מיט וועלכער אין אֶמֶת׳ן, איז אַ חֶרְפָּה זיך צו רעכענען·

לאה (איבערראַשענדיג דאס געלעכטער; ערנסט).

און דו האָסט קיין מאָל אַזוי ניט גערעדט? דערמאָן דיך!

בערעזין.

איך?

לאה.

דערמאָן דיך!

בערעזין.

ניין, איך געדענק ניט...

לאה.

ווינטער, אויפ'ן סטודענטישען אָבענד... גינזבורג האָט דיך געבעטען דו זאָלסט איהם בעקענען מיט עפּעס אַ פריילין... אַ בלאָנדינקע, געדענקסט דו? זי האָט געפרעגט: איז ער אַ „זשיד"? און דו האָסט איהר גע־ענטפערט: כאָטש ער איז אין דער ווירקליכקייט אַ יוד, פונדעסטוועגען איז ער אַזאַ גוטער, אַז ער איז גאָר ניט עהנליך צו אַ יודען"!

בערעזין (פערשעמט).

עפּעס עהנליכעס איז, דאַכט זיך, געוועזען...

לאה.

ניט עפּעס עהנליכעס, נאָר דאָס איז טאַקע אַזוי געוועזען...

בערעזין.

די, לאה, ווילסט אין אַלץ געפינען אַ בעליידיגונג און דעריבער געפינסט דו... צו דען קען מען צו אַזאַ קלייניקייט צוגעבען אַ ווערט?.. דו האָסט אַ קרענקליכע איינגענליעבע...

לאה.

געוויס. איך ווייס ניט... דיין ענטפער האָט מיר אַ שטאָך געטהון אין סאַמען האַרץ... און איך האָב די גאַנצע נאַכט אָהן אויפהער געוויינט און מיר איז געוועזען אַזוי בעליידיגענד, אַזוי וועה!.. איך האָב זיך געסטאַרעט זיך איינצורעדען, אַז איך האָב דיך ניט ליעב... (אין מאגאזין געט אריין דעם אפטעקער'ס שליח נאכ'ן זייגער, שלמה ווישט אויס דעם זייגער מיט א זאמש, וויקלעט איהם איין אין א פאפיער און גיעט איהם איבער. דער שליח געהט אוועק).

בערעזין (קושט לאה'ן אין האנד).

נאָר דו האָסט זיך ניט איינגערעדט! יאָ? ניט איינגערעדט? דו האָסט מיך ליעב... איך ווייס... (שלמה קוקט אריין אין זאל, מיט א פארוואורף

שאקלעט ער מיט'ן קאפ און זיפצט. געהט ווידער צו צו'ם טישל. נאך צייטענווייז רייסט ער זיך אב פון דער ארבייט און הארכט צו).

לאה (שטיל)

אָ, ווען איך וואָלט געקענט ניט ליעב האָבען! .. (לאזט אראב דעם קאפ). בערעזין, שטעהעריג נעבען איהר, גלעט לאה'ן איבער'ן קאפ און קוקט איהר אריין אין די אויגען). איך האָב ליעב־זיך צו'ם אונגליק! (אויפהאפענדיג זיך). וואַרט! געה אַוועק! דאַכט זיך, עמיצער געהט... דער פאָטער...

בערעזין.

קיינער איז ניטא... וואָס האָסט דו זיך אַזוי דערשראָקען?.. אַלץ איינם...

לאה.

אַך, ווי איך האָב זיך דערשראָקען!.. (פויזע) איך וויל דיר נאָך זאָגען... איך בין ניט רעליגיאָז... איך האָב ניט קיין אמונה... נאָר טויפען זיך קען איך ניט... דו וועסט דאָך מיך אַזוי אויך ליעבען?

בערעזין.

וואָס פאַר אַ פראַגע!

לאה.

נו, אָט אַזוי איז גוט! אַזוי איז גוט! זאָל זיין אַזוי...

בערעזין.

אויב איך האָב אָנגעהויבען וועגען דעם צו רעדען, איז, פערשטעהט זיך, ניט צוליעב דעם, ווייל איך זאָל עס האַלטען פאַר וויכטיג אין אונזערע פערהעלטניסען...

לאה.

יאָ, געווים! איך ווייס... זיי ניט בייז!..

בערעזין.

איך האָב דיר נאָר געזאָגט, אַז זאָגסט קענען שטעהן אויף אונזער וועג טויזענד שטערונגען און דערנער און איך האָב מורא, אַז דו, טייבעלע, וועסט מיער ווערען!

לאה.

איך וועל ניט מיעד ווערען. און אויב איך וועל מיעד ווערען—וועל איך שטאַרבען און וועל אַברוהען... איך קען זיך ניט טויפען... מיין

נאַנצעם וועזען, דער גוף און די נשמה, זענען געגען דעם און מיר דאַכט זיך, אַז אויב איך וועל עס טהון, וועל איך ... פערליערען אי זיך, אי דיך ... (אין מאגאזין—א אויטאמאטישער קלונג, אהין געהט אריין נחמן. לאה רייסט איבער די רייד דערשראקען און שפרינגט אויף).

לאה.

דאָס איז ער ... דער פאָטער! .. (ווערט פערלארען אין די ווייטערע צימער, בערעזין, קרייזעלנדיג נערוועז די האר אויפ'ן קאפ, געהט הין און צוריק איבער'ן צימער).

נחמן (ענטפערנדיג אויף שלמה'ס גרוס).

נאָט העלף, שלמה! דו אַרבייטסט?

שלמה.

כ'אַרבייט. ווי דען, רב נחמן? איך וועל ניט אַרבייטען,—וועל איך ניט עסען ...

נחמן.

רב לייזער איז אין דער היים?

שלמה.

זיי זענען ניטא. זיי זענען אַוועקגעגאַנגען געשעפטליך,—באַלד וועלען זיי צוריק קומען ... איז עס אֱמֶת, אַז אין בעסעראביע איז זעהר אונרוהיג און מ'וויל דאָרט מאַכען אַ פאָגראם? ..

נחמן.

אין די צייטונגען איז דערוויל גאָר ניטא. נאָר מ'זאָגט אַז דאָס איז אמת. מיינער אַ בעקאנטער האָט ערהאַלטען אַ בריעף ... אין דָרום—רוסלאַנד איז אַ גרויסע אויפרעגונג: די יודען, שוין פון אַ וואָך צוויי, לעבען אין מורא, רייכע בעהאַלטען דאָס געלד אין באַנק און אַנטלויפען, און די אָרעמע האָבען ניט וואָס צו בעהאַלטען און וואוהין צו אַנטלויפען ...

שלמה.

אוי, אוי! פאַר וואָס זאָל מען אונז שלאָגען? צו דען לעבען די אָרעמע יודען בעסער, ווי די אָרעמע רוסען, אָדער פאָליאַקען? .. די, וועלכע האָבען איין קישען און איין הערינג אַ טאָג, וועט מען שלאָגען? .. פאַר וואָס?

נחמן.

יאָ, שלמה, נאָט וויל אונז עפּטער דערמאַנען, אַז מיר זענען יודען און זענען אין גלות, אַז ס'איז צייט, אַז מיר זאָלען שוין אָנהויבען טראַכטען וועגען ארץ־ישראל! (געהט דורך אין זאל).

שלמה.

אמת, אמת, רב נחמן! (זעצט זיך ויעדער צו דער ארבייט. נחמן בעגריסט זיך מיט בערעזינ'ן אהן ווערטער;ביידע געהען איבער'ן צימער, פיינדליך אויסמיידענדיג איינער דעם צווייטען).

נחמן.

האָט איהר געהערט גוטע נייעס?

בערעזין.

כ'האָב גאָר ניט געהערט. וועלכע נייעס?

נחמן.

אין בעסעראביע וועט מען אין גיכען ווידער שלאָגען די „זשידעס".

בערעזין.

כ'האָב ניט געהערט. זעהר טרויעריג.

נחמן.

און זעהר פיינליך!

בערעזין.

ס'קען זיין. מיך האָט מען ניט געשלאָגען...

נחמן.

זעהר טרויעריג!..

בערעזין.

צו דען וואָלט איך געוועז אַנגענעהם, ווען מ'וואָלט מיך אָנגעשלאָגען? ס'איז מאָדנע!

נחמן.

דאַן וואָלט איהר בעסער פֿערשטאַנען, ווי שלעכט איז עס, ווען מ'שלאָגט מענשען נאָר דער פֿאַר, ווייל זיי זענען געבאָרען געוואָרען יודען... און אַנדערע זאָגען, אַז דאָס איז „זעהר טרויעריג!".. ס'איז פיינליך, הערר בערעזין! זעהר פיינליך! און אייך איז, געווים, א חרפּה...

בערעזין.

פֿאַר אַנדערע?

נחמן.

געווים!.. (פויזע) איך וועל אייך פֿאָרלעגען אַ פֿראַגע. איך האָב אָבער מורא, אַז איהר קענט זיך ווידער בעליידיגען...

בערעזין.

וואָרום? מיט פֿערגעניגען, פֿרעגט!

נחמן.

איהר האָט קיין מאָל ניט געזעהן, ווי מ'שלאָגט אונז, „זשידעס"?

בערעזין.

ס'איז מיר ניט אויסגעקומען... אונ איך בין זעהר צופֿריעדען...

נחמן.

דאָס איז זעהר אַ שעֶנעס בילד... ס'קען זיין, ביי אונז וועט אויך זיין אַ פּאָגראָם, — דאַן וועט איהר אויך זעהן...

בערעזין.

מיך וואונדערט אייער טאָן...

נחמן.

איך וואָלט וועלען וויסען, וואָס וועט איהר טהון, בעת איהר וועט זעהן, אַז מ'שלאָגט יודען?

בערעזין.

ס'איז אייך אינטערעסאנט?

נחמן.

זעהר. אויב אייערע ברידער וועלען פֿאַר אייערע אויגען שלאָגען יודען, וואָס וועט איהר טהון?

בערעזין (אויסמיידענדיג אנ'ענטפער).

איך וויים ניט...

נחמן.

איהר מוזט דאָך עפּעס עס איז טהון! צי איהר וועט אייך שטעהן אָן אַ זייט אונ קוקען? צי דאָס „געהערט ניט צו אייך"? זאָל די מענשהייט אויפֿבליעהען, אונ זאָל זי זיך געזונדערהייט שלאָגט די יודען, ווי די הינד?!

בערעזין.

איהר ווילט דורכאויס, אַז איך זאָל זיין שולדיג אין דעם, וואָס אַנדערע טהוען?

נחמן.

איך בעשולדיג אייך אין גאָר ניט. איך וואָלט נאָר געוואָלט וויסען,

וואָס ברויכען צו טהון אין אַזעלכע צופֿאֶלע, אַזעלכע מענשען, ווי איהר? זיי קענען דאָך ניט שוויינענדיג זיך צוקוקען און קלערען, אַז ס'איז מיט נאָך אַ טריט נעהענטער צו'ם טריאומף פֿון דער סאָציאַל־דעמאקראטיע!

בערעזין.

סוף כל סוף, וואָס ווילט איהר, אייגענטליך, פֿון מיר?!

נחמן.

צי ווערט איהר אַריין טרעטען אין די מחנה רויבער, ווען זיי ווערט זיך פֿערגלוסטען אונז צו שלאָגען און צי ווערט איהר ווערען איינהאַלטען די נאַרישע חברה־לייט און די לאבוסעס?

בערעזין (אויפגערייצט.)

איך ווייס אַליין, וואָס איך האָב צו טהון, און איך האָב ניט נויטיג ביי אייך אַנ'עצה צו נעהמען. דאָס איז ניט אידעל... צו קריעכען אין אַפֿרעמדע נשמה... (אין טהיר בעוויזט זיך לאה, א צושראקענע פון דעם נאהנטען קריעג).

לאה.

גוטען אָבענד, נחמן! וולאדימיר ניקאלאיעוויטש! איהר האָט זיך ווידער, מיינע העררען, אָנגעטשעפעט איינער אָן דעם אַנדערן? איהר דיספוטירט אַזוי ניט שאָן אַז ס'קען מיינען—איהר קריעגט זיך!..

נחמן.

איך, לאה, בין אַנ'—אונגליקליכער מענש. ווען איך וויל זיך הערצליך דורשמועס'ן, מיינען אַנדערע, אַז איך קריעך מיט די פֿיס אין נשמה אַריין. איך אָבער ערלויב מיר דאָס קיין מאָל ניט, ווייל איך ווייס פֿון אייגענער ערפֿאַהרונג, ווי מיאוס דאָס איז, ווען אין דיין נשמה קריעכט מען אַריין מיט די פֿיס. אין די יודישע נשמה קוקט מען דאָך טאַקע נאָר אַזוי אַריין, מיט די פֿיס אין בלאָטיגע קאַלאָשען!..

לאה.

זאָל שוין נעהמען אַ סוף! איהר זייט ביידע גוטע מענשען... צו וואָס זאָלט איהר זיך איביג קריעגען?... ווי די שונאים...

נחמן.

איך האָב נאָר געפֿרעגט וולאדימיר ניקאלאיעוויטש'ן, וואָס ווערט ער טהון, ווען אין זיינע אויגען ווערט מען אָנהויבען שלאָגען יודען. צו דען איז מיין פֿראַגע ניט אידעל? איך האָב גאָר ניט געמיינט קיין פֿער־זענליכקייט; איך האָב זיך געוואָלט דערוויסען, ווי אַזוי ווערען ביי זיי אַזעלכע פֿראַגען געלעזט, איך האָב קיין מאָל ניט געזעהן, ניט געהערט און

ניט געלעזען, אַז די רוסישע אינטעליגענץ זאָל פּרובירען אָבהאַלטען דאָס אויס'הרגע'נען די יודען. אַלע בעהאַלטען זיך, איילען זיך צו בעשטעטיגען דורך די פּאָליציע, אַז זיי זענען קריסטען און זייער פערמעגען איז אַ קריסטליכעס... אין בעסטען אופן, צייגט זיך זייער בְּרִיָה'שאַפט אין דעם, וואָס אייניגע מוטיגערע פון זיי ערלויבען אַ מאָל די „אַנשטאָנדיגע" יודען זיך צו בעהאַלטען אונטער זייער דאַך. איהר זאָגט אַז אַזעלכע מענשען ווי איהר, דאָס הייסט די, וואָס דענקען גלייך מיט אייך, איז פאַרהאַן פיעל. נאָר וואו זענען דיזע מענשען, ווען מ'שלאָגט, מ'שענדעט און מ'ראבירט יודען?

בערעזין.

אין דער הינזיכט בין איך אויך אַזוי אָהנמעכטיג, ווי איהר. איך בין אויך אַזאַ „זשיד" צווישען מיינע ברידער, ווי איהר–צווישען רוסישע! איהר פערשטעהט דאָס אַלץ אויסגעצייכענט... ס'איז אינטערעסאַנט צו וויסען וואָס וועט איהר טהון?

לאה.

די לאַגע, לאָמיר זיך פאָרשטעלען, איז גאָר ניט דיזעלבע...

נחמן.

מיך וועט מען שלאָגען און איהר וועט קוקען... איך אָבער וועל אייך דאָך זאָגען, וואָס איך וועל טהון... (מיט פייער). איך וועל זיך ניט אָבזאָגען פון מיין פאָלק. איך וועל ניט אָנטהון אויפ'ן האַלז אַ צְלָם און איך וועל ניט נעהמען אין די הענד קיין הייליגע בילדער, כדי זיך צו בעהאַלטען הינטער דעם רוקען פון אייער גאָטט! ניין! אויב מ'וועט דאַרפען שטאַרבען– וועל איך שטאַרבען אַ יוד! איך וועל זיי פערפלוכען און וועל אויך שלאָגען, בין וואַנען מיינע הענד וועלען ניט אָבפאַלען צוזאַמען מיט מיר! איך וועל נעהמען אין האַנד אַ רעוואָלווער (האפט ארויס פון טאש א רעוואלווער) און וועל פערטיידיגען מיין פאָלק, מיין אמונה, זיך אַליין! איך האָב אַ טרייען פערטיידיגער! איהם איז אַלץ איינס צי איך בין אַ יוד, צי אַקריסט! און ווען איך וועל זעהן אַז מ'ברויכט צו שטאַרבען, וועל איך אַליין הרג'נען נחמן'ען! אַליין!

בערעזין.

מיט'ן רעוואָלווער ווערען אַ זעלבע פראַגען ניט געלעזט... ווי נאָר די מענגע וועט דערזעהן אין אייערע הענד אַ רעוואָלווער,–וועט זי ווערען ווילד און דאַן וועט זיך אָנהויבען אַ בלוטיגער משפט... אַ שלעכטע טובה קענט איהר טהון אייער פאָלק...

נהמן.

וואָס-זשע ווילט איהר? איהר ווילט, אַז איך זאָל פֿגר'ן ווי ?

בערעזין.

איך וויל דאָס גאָר ניט!

נחמן.

אפילו די הימלאָזע הינד, ווען מ'חאַפּט זיי גריזען זיי זיך אָב, אונ איהר הייסט מיר זיך ניט פֿערטיידיגען?

לאה.

ווער איז דאָס-„איהר"? צו וואָס ווענדט איהר, נחמן, אייערע בעשולדיגונגען אויף וואלדימיר ניקאלאיעוויטש'ן?

נחמן.

וולאדימיר ניקאלאיעוויטש געפֿינט אָבער פֿאַר איבריג מיין זעלבסט-פֿערטיידיגונג. יעדער האָט דאָס רעכֿט זיך צופֿערטיידיגען, אויב ס'פֿאַלען אויף אַ מענשען מערדער איהם צו הרג'נען אָדער צו ראַבירען,-מעג יעדער לויט געזעץ שיעסען... נאָר מיר, יודען...

בערעזין.

איך האָב גערעדט ניט ווענען דאָס רעכֿט, נאָר ווענען די ניצליכקייט פֿון דער טהאַט.

לאה:

נחמן, איז דען דאָ פֿיעל, אַזוי ווי איהר? געהט אייך אין די יודישע קווארטאַלען: דאָרט וועט איהר זעהן, צי דיזע מענשען זענען פֿעהיג זיך צו פֿערטיידיגען...

נחמן.

איך קען דיזע קווארטאלען, איך קען זיי זעהר גוט... איך האָב דאָרט געוואָהנט, ניט נאָר אַמאָל געוועזען...

לאה.

די יודישע אָרעמע קלאַסע וועט זיך ניט פֿערטיידיגען. זי איז פֿעהיג נאָר צו קרעכצען אונ צו שרייען פֿון פּחד.

בערעזין.

ווענען דעם רעד איך טאַקי. ווען מיר בעטראַכטען אַ זאַך פּרינציפּיעל, מוזען מיר אַראָבוואַרפֿען פֿון וואָגשאָל אַלע פּערזענליכע געפֿיהלען, אויפֿ-

רעגונגען , אויגענבליקליכע שטימונגען . מיר מוזען קוקען פון דעם שטאנד־
פונקט, ווי ווייט די קרעפטען אונ די טהאטען ברייגגען וואס מעהר נוצען...

נחמן.

איהר זייט זעהר קאלטבלוטיג. דאס איז א סימן , אז ניט אייך וועט
מען שלאגען .

בערעזין.

אזוי איז ניט מעגליך צו רעדען... איינער רעדט בוידעם , דער
אנדערער קלאץ... (געהט צו צו לאה'ן, רעדט עפעס מיט איהר שטיל. נאכהער
זעגענט ער זיך 'אהן ווערטער מיטביידען אונ געהט אוועק).

לאה (שרייעט נאך בערעזינ'ן).

איך וועל ווארטען!

בערעזין.

גוט! (געהט אוועק דורכ'ן מאגאזין).

מאשא (אין טהיר)

איהר, פריילין, האט פערגעסען וועגען סאמאוואר? (געהט אוועק).

לאה.

ווילט איהר טהעע? קומט!

נחמן.

איך דאנק! (געהט נאך לאה'ן אין די ווייטערע צימער)

ישראל (אריין קוקענדיג אין פענסטער פונ'ם מאגאזין).

אפשר ווילט איהר זיך דערוויסען, וואס עס טהוט זיך אויף דער וועלט?

שלמה.

ווי איז דען אנדערש? קומט נאר אריין! (ישראל קומט אריין אין טהיר)
איז פאר־האן עפעס אינטערעסאנטעס?

ישראל.

ווי שיקט זיך עס זאל ניט זיין? די וועלט איז זעהר גרויס און
אין יעדער מינוט קומט ערגעץ פאר עפעס אינטערעסאנטעס...,
עפעס בעזונדערס...

שלמה.

וועגען א יודישען פאגראם איז ניטא?

ישראל.

געלויבט איז גאָט, ס'איז ניטאָ. צו דען האָט איהר זיך פֿאַרבענקט, מ'האָט אייך שוין אַזוי לאַנג ניט געשלאָגען?

שלמה.

מ'זאָגט, אַז אין בעסעראביע וויל מען מאַכען אַ פּאָגראם.

ישראל.

זאָלען זיי „וועלען"! מ'האָט אונז שוין פֿיעל געשלאָגען. מ'וויל אונז שטענדיג שלאָגען... און מיר זענען דאָך־לעבעדיג! וואָס האָט איהר אַזוי מורא?

שלמה

און צי דען האָט איהר ניט קיין מורא?

ישראל.

איך האָב ניט קיין מורא.

שלמה

וואָס־זשע, איהר וועט אָנטהון אויפ'ן האַלז אַ צלם?

ישראל.

צי וואָס־אַ צלם?! ווען ס'איז מיט צעהן יאָהר צוריק ביי אונז געווען אַ פּאָגראָם, האָב איך אָנגעטהון אַ היטעל מיט אַ קאָקאַרדע, כ'האָב זיך געשפּאַצירט איבער די גאַסען און קיינער האָט אויף מיר קיין פֿינגער ניט געלעגט. דאָס היטעל האָב איך נאָך יעצט אויך. (שלמה לאכט). און וואו איז אייער בעל־הבית? איך האָב צו איהם אַ געשעפֿט.

שלמה.

דער בעל־הבית איז ניטא. ער איז אויף אייך ביין...

ישראל.

אוי, אוי, ווי מיעד איך בין! צי קען מען אַ ביס'ל אָברוהען? (זעצט זיך צו אויפ'ן בענקעל).

שלמה.

נו, וואָס פֿאַר אינטערעסאַנטע נייעס איז דאָ אין די גאַזעטען?

ישראל.

זעהר פֿיעל אינטערעסאַנטעס. אַ נומער קאָסט נאָר 5 קאָפּעקען, און פֿאַר ד'אָס געלד קענט איהר וויסען אַלץ, וואָס ס'טהוט זיך אויף דער

וועלט... יעדער מענש מוז וויסען, וואָס ס'טהוט זיך אויף דער וועלט... געהמט אַ גאַזעטע!..

שלמה.

איך בין אייך נאָך שולדיג... אונ היינט האָב איך ניט קיין געלד...

ישראל.

דאָס מאַכט גאָר ניט אויס, מעג פֿון אייך קומען. (רוקט איהם אריין אַ בלאַט צייטונג). ס'וועט פֿון אייך זין גאַנצען קומען 15 קאָפּעקעס, פֿאַר דריי נומערן. איהר האָט געזאָגט, אַז דער בעל-הבית איז בייז אויף מיר? פֿאַר וואָס קען ער עס זיין בייז?

שלמה.

פֿאַר דעם, ווייל איהר רעדט פֿון אונז אָב די דיענסטען.

ישראל.

גאָט זאָל היטען! פֿאַר וואָס זאָל איך אָברעדען? די קעכין זוכט דאָך אויך וואו עס איז בעסער. אייער קעכין זוכט אונ די קעכין פֿון אייער שכן זוכט אויך. אונ איך וויל דעם שכן'ס קעכין געבען אייער אָרט, אונ דעם שכן'ס אָרט-אייער קעכין; איך וויל דאָ עפּעס פֿערדיענען. איז דען אייך ניט אַלץ איינ'ס?..

שלמה.

איך וויים עס ניט. נאָר רֶבְּ לייזער איז אויף אייך אין כַּעַס אונ וויל ביי אייך ניט קויפֿען קיין צייטונג.

ישראל.

פֿאַר וואָס איז ער אין כעס אויף דער צייטונג? זאָל ער זיין אין כעס אויף מיר. ישראל וויל דאָך אויך עפּעס פֿערדיענען. ישראל דאַרף דאָך אויך שפּייזען אַ ווייב מיט קינדער. כ'האָב פֿינ'ף קינדער אונ אין גיכען וועט גאָט געבען נאָך איינ'ס. אַז איך זאָל געבען יעדען צו צוויי הערינג אַ טאָג, אַ שטיק'ל ברויט, אַ ביסעלע מילך, —אָט ברויכט מען שוין פֿאַר אַלעמען מעהר פֿון אַ האַלבען רובל. וואו זאָל איך דען נעהמען? איך צאהל בלויז פֿאַר דירה 4 רובל, אונ מ'ברויכט דאָך האָלץ, שטיוועל, הויזען, מ'ברויכט אַלץ! אונ אייך איז דאָך אַלץ איינס ווי מ'וועט רופֿען אייער קעכין, מאַשע צי דאַשע...

שלמה.

איהר האָט שוין אַוועקגעוואָרפֿען דעם מִסְחָר מיט זעלטער-וואַסער? יעצט איז היים, —מ'האָט אפשר געקענט פֿערדיענען...

ישראל.

וואָס קומט אַרויס פֿון דעם, וואָס ס'איז היים? אַלץ איינס··· ווען אפילו אונזער גאַס וואָלט פֿאַהרען אין סאַמע גהינום אַריין, — מעהר פֿון 20 קאָפּעקעס וועסט דו ניט לייזען, און פֿערדיענסט וועט זיין סך הכל 10 קאָפּעקעס··· דאָס ריינע פּובליקום טרינקט ניט, ווייל ביי אונז איז זעהר שמוציג, און דאָס שמוציגע פּובליקום וויל טרינקען בחנם, עס קען קיין אנדער וואַסער ניט טרינקען, אויסער פּראָסטע··· דער פֿאַר דער וועכטער אונזער־טרינקט זעהע פֿיעל: ער מיינט אַז מיין וואַסער פליעסט גלייך פֿון דער ערד און עס קאָסט מיר גאָר ניט···

שלמה.

מיט וואַסער קען דאָס ווייב האַנדלען··· זי טהוט עפּעס?

ישראל

זי האָט מיר געמאַכט פֿינף קינדער און זיי האָבען אַלע זי אויס־געזויגט און האָבען זי געמאַכט ווי אַ שפּאָן··· יעצט איז זי שוין גאָר קראַנק··· פֿריהער האָט זי געמאַכט הילזען און האָט אויך פֿערדיענט 15 קאָפּעקעס אַ טאָג··· יעצט ריכט זי זיך אויף אַ קינפעט···

שלמה.

און ווי געהט אייער צייטונג־האַנדעל?

ישראל.

ס'איז שטיל, ווען ס'איז געווען דרייפוס'ס מִשְׁפָּט האָב איך געלייזט אַזוי פֿיעל, אַז איך בין שיער ניט רייך געוואָרען··· און ווען די בורען האָבען זיך געשלאָגען מיט די ענגלענדער האָב איך אויך ניט שלעכט געלייזט, נאָר יעצט האָט זיך דרייפוס געענדיגט און קיינער וויל זיך ניט שלאָגען··· (פּויזע). אין הערבסט וועל איך נאָך אַ מאָל ווערען אַ פֿאַקטאָר—כ'וועל איבער־פֿיהרען די לאָקאַטאָרען אויף נייע וואָהנונגען. מענשען האָבען זעהר ליעב זיך צו ציעהען; מענשען מיינען, אַז אין אַ נייער וואָהנונג קען מען לעבען אויף אַ נייעס אופֿן, כ'האָב שוין דריי טשינאָווניקעס מיט איין פּאָלקאָווניק, וועלכע ציעהען זיך איבער יעדעס יאָהר···

שלמה.

און ווי פֿיעל קען מען פֿערדיענען?

ישראל.

אי דער בעל־הבית גיעט אַ רובל אָדער צוויי און דער לאָקאַטאָר גיעט אויך··· דער פּאָלקאָווניק האָט אין פֿאָריגען יאָהר געגעבען 4 רובל! כ'האָב איהם געגעבען זעהר אַ גוטע וואָהנונג··· און וואָס קען מען פֿון אַ צייטונג־

פּערדיענען ? יעצט פּערקויף איך פינף און צוואַנציג-דרייסיג נומערן, און פּערדיענסט האָב איך איינע אָדער צוויי קאָפּעקעס ··· מ'געהט אַרום אַ גאַנצען טאָג ! מ'ברויכט שטיוועל. און פּאַר נאַכט יוערט מען אַזוי הונגעריג, אַז מ'קען אויפעסען אַלץ, וואָס מ'האָט פּערדיענט און פּערגעסען, אַז אין דער היים איז פאַרהאַן אַ ווייב, קינדער, אַ מוטער ··· (שטעהט אויף). זעהר שווער צו לעבען! איהר וועט מיר זיין שולדיג 16 קאָפּעקעס···

שלמה.

פרייטאָג אין דער פריה וועל איך אייך בעצאָהלען.

ישראל.

מ'קען וואַרטען. זייט געזונד !

שלמה.

איך דאַנק אייך !

ישראל (אין טהיר).

איך ווינש אייך אַזוי רייך ווערען ווי ראָטשילד, דאַן וועט איהר מיר צאָהלען אנשטאָט 5 קאָפּעקעס פּאַר אַ נומער-6 קאָפּעקעס···רייכע מענשען-זענען זעהר גוטע מענשען ! (געהט אוועק; שלמה לייענט די צייטונג. פון די ווייטערע צימער געהט ארויס לאה, נאך איהר נחמן).

נחמן.

איהר געפינט אויך, אַז איך בין אַ פאַנטאַזיער ?···

לאה.

יאָ, אַ גוטער פאַנטאזיער !

נחמן.

וואָס דען ! ס'איז גוט, ווען אַ מענש האָט וועגען וואָס צו פאַנטאַזירען ס'איז פאַרהאַן פיעל מענשען, וועלכע האָבען ניט וועגען וואָס צו צו פאַנטאַזיערען, און דיזע מענשען זענען זעהר אָרעמע ··· און איהר לאה, האָט אַ מאָל געפאַנטאזירט צו זאַמען מיט מיר. (פריזע. מ'הערט ווי צו'ם מאגאזין איזצוגעפאהרען א דראושקע, —אין מאגאזין געהט אריין אהרן פרענקעל, וועלכער איז געקומען פון באהן, מיט א פעקיל, מיט א קערבעלע און מיט א שירם אין האנד).

אהרן.

נאָט-העלף, שלמה ! איז דער ברודער אין דער היים ?

שלמה (בוקט זיך, העלפט אהרן'ן זיך צו בעפרייען פון די פעקלעך).

זיי זענען אַוועק געגאַנגען, זיי וועלען באַלד קומען··· געהט דורך,— דאָרט איז לאה.

לאה (צו נחמן׳ן).

דאָס איז אַלץ געוועזן און פֿערגאנגען ··· **איך האָב** דאָך אויך געגלויבט דער דאָזיגער בָּבָא–מעשה !

אהרן (צו שלמה׳ן).

דו זאָגסט–לאה ? צי דען איז זי שוין צוריק געקומען ?

שלמה.

זיי זענען געקומען ··· און באָרים לאזארעוויטש איז געקומען ···

נחמן (פערקלערט).

אַ הָבָא-מעשה ··· יאָ ··· ס׳קען זיין, **אַלץ**, וואָס ס׳איז דא אין לעבען גוטעס, איז נאָר אַ בָבָא-מעשה ···

אהרן (אראבנעהמענדיג דעם לאנגען פאלטא און אויפהענגענדיג אויפין טשוואק).

צי דען האָבען זיי שוין געענדיגט זייער **לערנען** ?..

שלמה.

ב׳וויים ניט ··· ס׳האָט מיט זיי געטראָפֿען עפּעס אַ **ניט** אנגענעהמע זאַך, זיי וועלען שוין מעהר ניט פֿאָהרען לערנען ···

אהרן.

אוי, אוי, אוי ! דער ברודער איז געוויס זעהר **בעקימערט**· וואָס טהוען זיי ? (געהט אין זאל).

לאה (דערזעהענדיג אהר׳ן)

פעטער ׳ געהט אהרן׳ן אנטקעגען).

אהרן.

דאָס בין איך ! גוטען אָבענד ! (קושט לאה׳ן אין באק, נאכהער בעגריסט ער זיך מיט נחמן׳ן, וועלכער שטעלט זיך אהרן׳ן פאר) · איהר מיט ברודר׳ן זייט ווי ד׳ אַריבערפליעהענדע פֿויגלעך ; אין פֿריהלינג קימט איהר צופֿליעהען און אין הערבסט פֿליהט איהר אַוועק. פֿאַר וואָס זייט איהר אַזוי פֿריה געקומען צו פֿליעהען ?

לאה.

ס׳האָט, פֿעטער, געטראָפֿען אַ צרה···אונז מיט באָרים׳ן האָט מען אויסגעשלאָסען פֿאַר אונאָרדנונגען ···

אהרן.

אוי, אוי, אוי! און צו וואָס האָט איהר געברויכט מאַכען אונארדנונגען? און דיך, לאה, האָט מען אויך אויסגעשלאָסען?

לאה.

יאָ.

אהרן.

און דו האָסט אויך געמאַכט אונארדנונגען? דו ביסט דאָך געווען אַזאַ רוהיגע?..

לאה (מיט א שמייכעל).

איך, פֿעטער, בין יעצט אויך אַ רוהיגע.

אהרן.

דו האָסט געברויכט חתונה האָבען. דאַן וואָלסטו געהאַט קינדער און וואָלסט געהאַט אייגענע הייזליכע אונארדנונגען.. נו, וואָס לאַכסט דו?... דו ביסט אויס געוואָקסען אַזאַ גרויסע און אַ שענע, אַז דו ווערסט, געוויס, זעהר שנעל חתונה האָבען... (מיט חשד אקוק טהוענדיג אין נתמן'ס זייט), דו האָסט שוין, געוויס, אַ חתן?

לאה.

וואָס רעדט איהר פֿעטער!.. איהר זאָגט מיר בעסער, וואָס מאַכט די מומע חנה? די קינדער?.. איך האָב די מומע שוין לאַנג ניט געזעהן!

אהרן.

וואָס זאָלען זיי מאַכען? די קינדער וואַקסען זיך, און חנה קרענקט זיך... און איך שמעק שוין אויך מיט קברות-בלעטלעך: מיר טהוט דער רוקען וועה, ס'טהוען וועה די פיס און, ס'מוז זיין, מ'דאַרף שוין אין גיכען שטאַרבען...

לאה.

וואָס רעדט איהר פֿעטער? צו וואָס שטאַרבען?

אהרן.

איך ווייס אליין ניט, צו וואָס שטאַרבען מענשען. בעסער וואלט פֿאַר זיי געווען גאָר ניט צו געבאָרען ווערען. נאָר אויב מיר מיט חנה'ן וועט יעצט איינפאַלען צו שטאַרבען, וועט פֿאַר אונז ניט זיין קיין קבר...

לאה (פערוואונדערט).

איך פערשטעה אייך ניט, פעטער!.. איהר מאַכט שפאַס

אהרן.

צו וואָס זאל איך שפּאַסען? צו לעבען איז זעהר שלעכט, **און** ווען דו שטארבסט איז נאך ערגער. דו ברויכסט דאך וויסען, אז אונז איז ערלויבט צו וואָהנען נאר אין דער „טשערטא"? דו ביסט דאך אויך אַ יידיש קינד...

לאה.

איך וויים... אין דער „טשערטאַ אָסיעדלאסטי"!

אהרן.

די געגענד, וואו יודען מעגען וואָהנען—די „טשערטא אסיעדלאסטי"— איז אַ גרויסע, און יעדע שטאָדט און שטעָדט'ל אין דיעזער „טשערטא" האט נאך אַ בעזונדער „טשערטא"... (ריסעוועט מיט'ן פינגער אין דער לופט אגרויסען עגול און אין דיזען עגול אייניגע קלענערע).

נחמן.

צוויי „טשערטא'ס".

אהרן.

נו יאָ! נאר די יודען, חאטש זיי זענען זעהר אָרעם, נאָר קינדער, געלויבט איז גאט, האבען זיי גענוג. און דעריבער איז אונז אין שטאָדט'ל געוואָרען זעהר ענג, און דער בית־עלמן איז אריין געקראָכען אין שטאדט אריין. אויפ'ן בית־עלמן אָבער איז יעצט אויך אזוי ענג, ווי אין שטאָדט. דו ביזט זעהר לאנג ניט געקומען אַ היים און ווייסט גאר ניט, ווי מיר לעבען דא! דוא האסט אונז פערגעסען!..

נחמן (אומעטיג).

דאס איז אמת...

אהרן.

מיר האבען בעשלאסען צו קויפען אַ פלאַץ אונטער דער שטאדט. נאר די נאטשאלסטווא האט ניט ערלויבט, ווייל דער דאזיגער פלאץ געפינט זיך אויף יענער זייט „טשערטא". נאר צי דען אַ טויטער יוד קען זיך רעכענען פאַר אַ איינוואָהנער?

לאה.

ווער האט עס דען אזוי ערקלערט דאס געזעץ? *)

*) גענומען פונ'ם ווירקליכען לעבען אין צפון־מערב רוסלאנד.

אהרן.

ווער? ס'איז בעוואוסט...

נחמן (מיט גיפט).

אין גערזעץ שטעהט ניט בפירוש, וואס פֿאַר א יוד: אַ לעבעדיגער, אָדער אַ טויטער!

אהרן.

מיר האבען אַ גאנץ יאָהר געכּלאָפּאָטשעט. מיר האבען געהאַט אונזער אַדוואָקאַט. יעצט האט דאס מיניסטעריום ערלויבט צו קויפֿען דעם פלאַץ אונ מְקַבֵּר זיין די טויטע, נאר ס'איז ארויסגעקומען נאך אַ צרה: אויפֿ'ן בית=עלמן מוז זיין אַ וועכּטער; דער וועכּטער איז אַ יוד, אונ איהם איז ניט ערלויבט צו וואָהנען אויף יענער זייט „טשערטא"...

נחמן (שטעהט אויף, זעגענט זיך, צו אהרן'ן).

ס'בלייבט איין נאָ־ איין אויסגאנג: זאָל געהן פֿאַר אַ וועכּטער אויך אַ טויטער!

אהרן (ווידערהאלענדיג זיין שפאס).

נאר ביי אונז איז שוין דא אַ וועכּטער, אונ ער איז אַ לעבעדיגער, אַ גאנץ לעבעדיגער יוד!... זייט געזונד!... זעהר אנגענעהם די בעקאנטשאפֿט! (נחמן געהט אוועק).

לאה (שווינענד).

ווי זאָל דען זיין?

אהרן.

אט בין איך געקומען צו דער נאטשאלסטווא, אום זיך צו דערוויסען, ווי ס'זאל זיין. אויף דעם אלטען בית=עלמן מקבר צו זיין די טויטע הייסט ניט די סאניטארנע נאטשאלסטווא, אונ אויפֿ'ן נייעם־הייסט ניט דער העררע איספראווניק צו האלטען אַ וועכּטער... די יודען אָבער קענען ניט וואַרטען אונ איינער האָט גענומען אונ האט געמאַכט אַ שטאַרב!... (פויזע) דו ווילסט, אפשר, געבען דעם פֿעטער אַ גלאָז טהעע אונ עפּעס עסען?

לאה (אויפֿהאפענדיג זיך).

אַך, ענטשולדיגט, פֿעטער! (שפרינגט אויף). אָט וואָס איך בין פֿאַר...! איך בין גאָר אַ צושטרייטע... שוין! (אנטלויפט שנעל אין די ווייטערע צימער!

מאשא לויפט אריין, — גרייט שנעל צום טיש אין זאל. אין מאגאזין קומט אריין לייזער. שלמה, איז איהם שנעל מודיע וועגען אהרן'ס קומען, לייזער געהט אין זאל).

לייזער (אריינגעהענדיג).

מיין ברודער אהרן ?! ווען ביסטו געקומען ? (בעגריסען זיך).

אהרן.

מיט'ן אָבענד=צוג.

לייזער.

וואו איז דען לאה? לאה! לאה! וואו=זשע האסט דו זיך בעהאלטען ?

לאה (בעווייזט זיך אין טהיר)

וואס ? איך בעשעפטיג מיך... (אנטלויפט).

לייזער.

אט אַ חַכָמָה! מיר וועלען עפעס עסען און אַ ביס'ל טהעע טרינקען. זעץ דיך, ברודער!

אהרן.

איך קוק אלץ אויף לאה'ן און קלער; ווי עהנליך איז זי צו דער מוטער, ווען זי איז געווען יונג! שוין גאר אַ גרויסע, אַ כַּלָה... שוין צייט חתונה האָבען... געווים, האט שוין איינער געשיקט אַ שַׁדְכָן?

לייזער.

יעצט, ברודער געהט עס אנדערש... יעצט ברויכט מען ניט קיין שדכן... יעצט קען אפילו דער פאָטער אויך גאר ניט וויסען... יעצט וויל מען זיך שוין ניט בעראטהען מיט אונז, אלטע לייט... (מאשא ברייננט דעם סאמאוואר, דערלאנגט אויף א טעלער פיש). נו, ווי געהט'ס אייער האַנדעל?

אהרן.

וואס פאַר אַ האנדעל קען דען זיין ביי אונז זיין? אלע ווילען נעהמען סחורה אויף קרעדיט, און ווען זיי ערהאלטען דאס געהאַלט, בעהאלטען זיי זיך. יעדען צוואנציגסטען פון חדש לויף איך אַרום און חאַפּ די טשינאוניקעס, ווען זיי געהען ארויס פון דער קאנצעלאריע. זיי האָבען נאר איין טאָג געלד אין האַנד... נאר זיי ווייסען שוין און בעהאַלטען זיך! ס'איז גאָר שלעכט... געלויבט איז גאט, איך האב אַ ביס'ל פערדיענט אויף שפּאַלען.

לייזער.

און ביי אייך פערקויפט אויך דער אינזיניער די קאָזיאָנע שפּאַלען?

אהרן.

ווי דען? איך האָב נעקויפט 500 שפּאַלען און אַ ביס'ל האָלץ. נאָכהער האָב איך זיי אָבגעטראָטען סאקער'ן. ביי סאקער'ן איז דאָ אַ פּריקאַזטשיק: ער קויפט אויף אומעטום די שפּאַלען און נאכהער געבען זיי ווידער אַ מאל איבער די דאזיגע שפּאַלען אין קאַזנא...

לייזער.

ווי פיעל צאָהלט איך סאקער?

אהרן.

מיר האָבען 20 קאפּעקעס אויף יעדער שפּאַל.

לייזער.

דאָס איז זעהר ווענינ.

אהרן

נאר סאַקער גיעט דער נאטשאלסטווא פון יעדער צושטעלונג צוואנציג פּראצענט... און אלע טשינאווניקעס גיעט ער הַלְוָאוֹת, ווען זיי ווילען. און געבען זיי הַלְוָאוֹת-איז אלץ איינס ווי פערלירען. (אין מאגאזין הערט מען א קלונג. ס'קומט אריין א הערר אין א פעלעריגע. שלמה לויפט צו צו דער ארקע אין זאל).

שלמה. (שטיל)

רֶב לייזער! ס'איז דאָ אַ קונה! (קעהרט זיך צוריק אויף זיין ארט). ס'וועט באלד אַרויס געהן דער בעל-הבית. ביטטע דעם הערן זיך צו זעצען! (שטעלט אונטער א שטוהל. לייזער געהט אין מאגאזין).

לייזער (זיך בוקענדיג)

וואס וויל דער הערר?

דער הערר.

איך ברויך צו פערריכטען אַ זייגער.

לייזער.

ערלויבט צו געבען אַ בליק אויף אייער זייגער!

דער הערר. (נעהמט ארויס דעם זייגער).

נומער 40687. אַ גאלדענער. אויף 15 שטיינער. (הארכט דעם זייגער). דעם אלטען מאָזער'ס! איך האב מורא איהם אוועק צוגעבען.

לייזער.

אפשר מיינט דער הערר, אַז נאכ׳ן פֿאַריכטען וועט דער זייגער זיין ניט אויף 15, נאר אויף 14 שטיינער?

דער הערר.

עס פאסירט. (שפּיעלעט אב די קעטע און גיעט דעם זייגער לייזערן). דעם אלטען מאזערס! (זעצט זיך; לייזער זעצט זיך צו צו׳ם טישל, בעטראכט דאס געוועהר פונ׳ם זייגער).

לייזער.

ווירקליך, דעם אַלטען מאזער׳ס! און זעהר אַנ׳-אלטער! מ׳דאַרף איהם גוט אויספוצען. וועגען די שטיינער זאל דער הערר זיך ניט בעאונרוהיגען: אריין שטעלען אַ נייעם שטיין פֿאָדערט זעהר פיעל ארבייט און צייט, דאס לוינט ניט. אויב ניט יעדער מייסטער ארבייט עהרליך, פֿערשטעהט אָבער יעדער זיין נוצען... מ׳דאַרף אריין שטעלען אַ נייעם ספּיראל. דער ספּיראל אין אַ זייגער איז דאסזעלבע, וואָס דאָס האַרץ ביי׳ם מענשען—(גיעט צוריק דעם זייגער) זעהר אַ גוטער זייגער!

דער הערר.

אַ חראַנאָמעטער! און אין מיין געגענוואַרט קענט איהר דאָס אלץ אָרדנען?

לייזער.

דער הערר האט מורא... איבעריגענס, אויב דער הערר קען דא נעכטיגען, קען מען דאָס אויך מאַכען אין דעם הערר׳ס געגענוואַרט... נאר צוויי מאָל איבערנעכטיגען!

דער הערר (בעהאלטענדיג דעם זייגער אין טאש).

וועל איך מארגען פֿריה אריין קומען (געהט אב).

שלמה (צושפּרינגענדיג צום טהיר).

פֿאַר וואָס געהט איהר, הערר, אַוועק? וואס... (פויזע). טאָ וואס—זשע איז, אז מיר זענען יודען? צו דען אַ יוד פֿערשטעהט ערגער זיין געשעפֿט? הערר! (שפּרינגט ארויס אויפ׳ן גאס) הערר! (קומט צוריק אין מאגאזין). זיי זענען אוועק געגאַנגען.

אהרן (צוגעהענדיג צו דער ארקע)

ניט פֿערקויפט?

לייזער (געבענדיג א מאך מיט דער האנד)

ווען דיזער הערר וואָלט געווען אַ זייגערמאַכער וואָלט ער דורכאויס געווען אַ שווינדלער! (אלע דריי לאכען; אויפ'ן גאס איז א געשריי און א געפילדער; מ'שלאגט דארט עמיצען; לייזער און שלמה, אברייסענדיג זיך פון די ערטער, קוקען מיט שרעק אין די פענסטער). וואס טהוט איהר? פאַר וואָס זאל מען שלאָגען א ליענדיגען? (שלמה לויפט ארויס אויפ'ן גאס). שלמה, מ'וועט דיך שלאגען!

אהרן (מיט שרעק)

וואָס האָט דאָרט געטראָפען? (דאס געשריי און געפילדער שטארקען זיך. לייזער וויל ארויסגעהן אין גאס. נאר אין דיזער צייט לויפט אריין דער צושראקענער און צושלאגענער שלמה, קלאפט צו געשווינד נאך זיך די טהיר און פערשליעסט זי. מ'הערט א גראבען קול הינטער דער טהיר: „ווייניג שלאגט מען אייך!", נאכהער ווערען די שויבען פון די פענסטער צו שאטען אויף שטיקלעך פון א שטיין, וועלכער ווערט אריין געווארפען פון גאס; אהרן בעהאלט זיך הינטער א ווענט'ל; פון די ווייטערע צימער לויפט אריין די דערשראקענע לאה און שטעלט זיך אין ארקע].

לאה (מיט שרעק).

וואָס האָט געטראָפען? וואָס איז דאָס? פאָטער!

מאשא. (אריין לויפענדיג אין זאל)

גאט! צו דען האט מען ניט אַ מאָל אנגעהויבען שלאגען יודען? (וויינענדיג) אַך! מיינע זינד האבען מיך מיט אייך פערבונדען! (דרעהט זיך ארום איבער די צימער און ווערט פערלארען)

לייזער (בערוהיגענד לאה'ן)

נישט קָשֶׁה! האָב ניט קיין מורא!.. זיי האָבען זיך דארט צושלאָגען.. נאר ניט! (דער צווייטער שטיין לויפט אין די שויבען פון טהיר און א גראבער קול שרייעט: „ווארט, קריסטענפערקויפער, מיר וועלען אייך מאכען א יום-טוב! פארשאלטענע!"; שלמה גיעט זיך א זעץ אויף דער ערד מיט שרעק. לאה שטעהט איינינע מינוט, אהן ווערטער, א פערגליווערטע, נאכהער האפט זי ארויס פון טאש א טיכ'ל, פערדעקט מיט איהם דאס געזיכט, און ארויסשרייענדיג מיט א היסטערישען ק'ול: „פאר וואס! פאר וואס!" לויפט זי אין די ווייטערע צימער און הינטער דער טהיר פון מאגאזין הערט מען דאס געפילדער פון דער מענגע און אין דיזען געפילדער צייכענט זיך אויס אל'ץ דערזעלבער גראבער קול: „שלאגען די יודען, שלאגען די פערפלוכטע!"

פאָרהאַנג.

דְרִיטֶעְר אַקְט.

דיזעלבע דעקאָראַציע.
שלמה אַרבייט אין מאַגאַזין. נחמן און לאה זיצען אין זאַל אָבגעזונדערט
איינער פֿון'ם אַנדערן. פֿריה־מאָרגען.

נחמן.

איבערהויפּט האט איהר זיך שטאַרק געענדערט פֿאַר די צוויי יאָהר פון אונזער שיידונג... אין דער צייט וואָס איהר האט געוואָהנט אין דער רעזינדענץ, איז אייך געלונגען צו פֿערגעסען אונז, פּראווינציאלען. ווי שנעל דער מענש פֿערגעסט!..

לאה.

דאס איז אמת. פאר דיזע צוויי יאָהר האָב איך פֿערגעסען וועגען דעם, וואָס איך בין אַ „זשידאווקא"! אזוי פֿיעל, נחמן, איז געוועזען ארום מיר גוטע מענשען, פאַר וועלכע ס'איז געוועזען אלץ איינס צי איך בין אַ זשידאווקא אדער ניט... דאָס לעבען האָט געפּלאָסען פֿיל אונ אינטערסאַנט, איך האָב געלעבט מיט אַלע חושים, ווי אַ איסגעהונגערטע... ווען איך בין געפֿאָהרען אַהער אונ האָב דערזעהן אויפ'ן שטויביגען וועג דעם ערשטען יודען אין די טראדיציע-קליידער—האָב איך אַ ציטער געגעבען...

נחמן.

איהר האט זיך דערמאנט?..

לאה.

ער איז געגאנגען אין פּאַנטאָפֿעל אונ ווייסען זאָקען, אין אַ לאַנגען סורדוט, אַנ'אַנגעבויגענער, אַ מאָגערער, מיט אַ גרויסער זילבערנער באָרד... איך האב אויף איהם אַ קוק געטהון אונ האב פלוצלונג אָנגעהויבען אזוי צו פֿיהלען, ווי איך וואָלט דערזעהן דאָס אַלטע, האלב-איינגעפֿעלענע הויז, דאָס פוסטע אונ וויסטע, אין וועלכען איך האָב געוואָהנט אַ מאָל, שוין לאַנג-לאַנג, ווען איך בין נאך געווען אַ קינד... אייך איז אַ שאָד די ערטער, אין וועלכע איהר האט געוואָהנט אין דער קינדהייט?

נחמן.

מיר?.. איך, לאה, האָב ניט געוואוסט פון קיין קינדהייט... איך האב זי ניט געהאט. מיין קינדהייט איז — אייביגע קלעפּ, הונגער, טרערען... איך בין פריה געבליעבען אַ יָתום... אונ אפילו שפּעטער... וואס איז געווען שפּעטער? ביז פֿינף אונ צוואנציג יאהר האב איך ניט געוואוסט, וואָס איז אַזוינ'ס די יוגענד. איך האָב דאָס גאנצע לעבען זיך געלערנט, כ'האָב ניט געלעבט מיט מענשען, נאָר מיט ביכער... אין ביכער... פֿאַר ביכער... מיינע מענשען — זענען געווען די גרויסע מֵתִים,

וואָס צווישען זייערע קְבָרִים האָב איך געלעבט ... איך האָב ניט געקענט לאַכֿען אונ האָב ניט געוואוסט, וואָס איז עס פרייד! .. אַנדערע מענשען האָבען זיך געקוויקט מיט דער זון, מיט ליעדער, מיט סימפּאַטיע, איך אָבער האָב מיין גאַנצע יוגענד אריין געלעגט אין בוך... שפּעט בין איך אַרויסגעגאַנגען פון דער קברים־דונקעלהייט אויפ'ם העלע ליכט אונ האָב פערשטאַנען, אַז מ'מוז אויפשטעהן פון די חורבות פון דער פערגאַנגענהייט אונד העלפען די לעבעדיגע מענשען לעבען, אבער ניט שטאַרבען... איך האָב אייך ערצעהלט, לאה, ווי דאָס אַלץ האָט פּאַסירט...

לאה (אומעטיג).

יאָ... (פויזע).

נחמן.

לאה. ווענען וואָס האָט איהר זיך פערטראַכט? (פויזע). איך האָב עטליכע מאָל געוואָלט מיט אייך רעדען גאַנץ אליין אונ איך האָב אַלץ ניט געוואָגט, כ'האָב אָבגעלעגט... מעהר בין איך ניט אין שטאַנד... איהר הערט מיך?

לאה (שטיל).

יאָ רעדט!

נחמן.

איך פיהל אונ... זעה, אַז אין אונזערע פערהעלטניסען פאַר דיזע צווי יאָהר איז עפּעס פאָרגעקומען אַ ענדערונג... ס'איז פערשוואונדען געוואָרען עפּעס דאָס טייערסטע... פאַר מיר... ס'איז מיר איבער די כּחות שווער! איך שלאָף ניט קיין נעכט אונ קלער אַלץ, כ'קלער... ווענען אייך אונ ווענען דעם, וואָס ס'האָט געטראָפען... איך וויל וויסען דעם אֶמֶת! (פויזע). לאה!

לאה (צומישט, מיט אציטערדיג'ן קול).

וואָס האָט געטראָפען?.. יאָ... יאָ... איך וועל אייך אָנשרייבען... איך וועל ניט קענען זאָגען... איך האָב מורא, אַז איך וועל זאָגען ניט דאָס, וואָס מ'ברויכט צו זאָגען, אָדער איך וועל ניט דערזאָגען. מ'ברויכט אַלץ צו זאָגען. אונ ווען דו ווילסט, אַז די ווערטער זאָלען איבער געבען ריכטיג אַלץ, וואָס דו פיהלסט, דאַן פערשווינדען זיי ערגעץ וואו...

נחמן (מיט א טויבען קול).

איך האָב שוין פערשטאַנען... נו וואָס איז, אפשר איז בעסער, אויב נחמן וועט קיין מאָל ניט זיין גליקליך אין זיין פערזענליכען לעבען...

די גליקליכע פֿערגעסען זעהר שנעל די אונגליקליכע ··· ס׳קען זיין, אַז אַלץ וואָס ס׳איז גוט אין לעבען ··· איז נאָר אַ בָּבָא־מעשה ··· (פּויזע).

לאה.

איהר קלערט, געווים, ווענען יענעם אָבענד, ווען מיר זענען געזעצען אויפֿ׳ן טייך? ·· אונ ס׳קומט אייך פֿאָר די זאַך פֿרעמד? איהר מיינט, אַז איך בין דאַן ניט געווען ערנסט צו אייך? יאָ?

נחמן.

ניין, איך מיין דאָס ניט ··· געוועזען אונ פֿערגאַנגען ··· דאָס איז געווען אַ בָּבָא־מעשה, אַ לעגענדע אין מיין לעבען ···

לאה.

איך האָב זיך דאַן פֿערהאַלטען זעהר לייכטזיניג צו אייער געפֿיהל אונ צו מיינעם ··· איך בין נאָך דאַן געווען זעהר אַ יונגע ··· איך האָב ניט פֿערשטאַנען, וואָס פֿאַר אַ געפֿיהל דאָס איז געווען ··· איהר מוזט מיך ענטשולדיגען ···

נחמן.

מאַכט ניט אויס, לאה! איך האָב נעקריעגען פֿיעל שטויסען פֿון לעבען אונ פֿון מענשען ·· אונ נאָך איינער ··· אַנ׳איבעריגער — ניש׳קשה··· כ׳וועל אַריבערטראָגען ···

לאה.

פֿאַר וואָס רעדט איהר אזוי? איהר ווילט דען, אז מיר זאָל נאָך מעהר וועה זיין? נאָר מיר ··· מיר איז דאָך אַזוי אויך ··· זעהר שווער!

נחמן.

ניין, לאה! איך וויל נאָר זאָגען, אַז אַ יוד מוז אַלץ איבערטראָגען האַרט, אָהן טרערען ··· די טרערען מוז מען קאַרגען. זיי רייכען קיין מאָל ניט אויס אויפֿ׳ן גאַנצען לעבען, אונ אויב דער דאָזיגער מענש איז נאָך דערצו אַ יוד, מוז ער נאָך מעהר קאַרגען די טרערען ··· איין זון האָט זיך פֿאַר נחמן׳ן בעהאַלטען, ס׳איז איהם אָבער געבליעבען אַנ׳אַנדער זון, איך האָב ליעב מיין פֿאָלק אונ וויל לעבען אונ אַרבייטען פֿאַר איהם ··· איך וועל אַוועקפֿאָהרען אין ארץ־ישראל ··· אונ אלץ וועט פֿאַרגעהן ··· אַלץ אין לעבען פֿאַרגעהט ··· אונ דאָס לעבען אַליין פֿאַרגעהט ···

לאה.

זעהט איהר, נחמן, ווי אַזוי דאָס אַלץ האָט געטראָפֿען ··· ביז איך האָב מיך מיט אייך בעגעגענט בין איך געווען גאָר אַ בלינדע ·· איך בין

איך זעהר דאנקבאר. איהר האָט מיך אויפגעהויבען ... איך ... אָט געפין איך ניט קיין ווערטער אונ קען ניט זאָגען, וואָס ס'וויל זיך!...

נחמן.

איך פערשטעה...

לאה.

ווען ערוואַקסענע ווילען, אַז אַ קינד זאָל זעהן ווייטער, הויבט מען עס אויף... אָט האָט איהר מיך אויך אויפגעהויבען. איך האָב געקוקט אויף אייך ווי אויף אַ לעהרער, וועלכער האָט מיר ענטדעקט אַ ברייטען האָריזאָנט פון לעבען... איך האָב די קניע פאַר אייך געבויגען. אָט דאָס געפיהל פון דאַנקבאַרקייט האָב איך אָנגענומען... פאַר אַנ'אַנדערם.

נחמן.

אונ יעצט קומט פאָר מיין האָריזאָנט פאַר לאה'ן צו קליין. יאָ, איך בין אַ מענש ניט קיין גרויסער אונ אויפהעבען הויך קען איך ניט: איך האָב זעהר ווייניג כּחות... איך האָב ליעב מיין פאָלק אונ איך וויל דיענען מיין פאָלק, - אונ מעהר ניט; ווער וועט אין מיר דער פאַר וואַרפען אַ שטיין? יעדער האָט רעכט צו ליעבען זיין פאָלק... דיזע רעכט קען מען ניט אָבנעהמען אפילו ביי אַ יודען! איך בין ניט דערוואָקסען צו דער ליעבע פאַר דער גאַנצער מענשהייט... איך האָב זעהר ווייניג געלעבט, געזעהן, כ'וויים... איך געדענק נאָר, ווי מ'האָט מיך געשטויסען פון אַלע זייטען... ס'איז שווער ביי אַזאַ קינדהייט אונ יוגענד ליעב צו קריעגען די דאָזיגע... מענשהייט. נאָר איך האָב ליעב, שטארק ליעב, מיין פאָלק, ווייל מיין שיקזאַל איז אינ'ם שיקזאַל פון מיין פאָלק, אונ דער שיקזאַל פון מיין פאָלק איז אין מיר... אייך איז דאָס ווייניג... אונ איך זעה אליין, ווי איהר, לאה, געהט אַוועק... צו זיי... (געהט צו צו לאה'ן אונ זעצט זיך נעבען איהר).

לאה.

איך געה, נחמן, אין די וועלט, וועלכע איך זעה (פויזע).

נחמן.

ס'קען זיין, לאה וועט אַ מאָל דערזעהן, אַז נחמן איז ניט געווען אין גאַנצען אומגערעכט... אפשר וועט לאה ווען ס'איז זיך צוריקקעהרען צו איהר פאָלק?..

לאה.

איך האָב ניט אויפגעהערט צו ליעבען מיין פאָלק... (פויזע).

נחמן (זעהר שטיל).

ס'קען זיין, אַז לאה האָט נאָך אַ ביסל ליעב נחמנ'ן, און דאָס איז פֿאַר איהם גענוג... זאָל נאָר ביי איהם בלייבען חאָטש איין טראפּען האָפֿנונג...

לאה (נאָך א קורצער וואקלונג).

און... ניין... ניט וואָרט...

נחמן (טויב).

אפשר האָט לאה ליעב... אַנ'-אַנדער מענשען?

לאה (אראבלאזענדיג דעם קאפ).

יאָ.

נחמן.

נו, וואָס זאָל מען מאַכען? מיין בָּבָא-מעשה האָט זיך געענדיגט... מ'מוז אַלץ זיך דערוויסען, אַלץ איבערלעבען... איך האָב אויך געהאַט אַ לעגענדע פֿון ליעבע און פריידע... און איך דאַנק אייך... (קושט לאה'ן די האנד). דאָס – איז דאָס לעצטע מאָל... (א לאנגע, שווערע פויזע. לאה שפארט אונטער מיט ביידע הענד דעם ניעדעריג אראבגעלאזענעם קאפ. נחמן שטעהט אויף). נו, מ'מוז אַוועקגעהן...

לאה (ניט אויפהעבענדיג דעם קאפ, שטרעקט אויס די האנד).

מיר וועלען בלייבען, נחמן, גוטע פֿריינד? יאָ?

נחמן.

יאָ, גוטע פֿריינד... (געהט שטיל אוועק דורכ'ן מאגאזין. לאה נעהמט ארויס דאס טיכ'ל און ווישט אב די טרערען. אנטקעגען נחמנ'ן קומט אן ברוך מיט א בוך אין האנד).

ברוך (בעגריסענדיג זיך מיט נחמנ'ן).

וואָס זייט איהר אַזוי אומעטיג?

נחמן.

ס'איז ניטא קיין פרייד, באָרים לאזארעוויטש, ס'איז נאָר דאָ טרויער... און איהר זייט שטענדיג מיט די ביכער? דאָס איז שוין, געוויס,–ניט אַ מאָל אַ גמרא?

ברוך.

מאַרקס, אויך אַ מין גמרא! האָט איהר ניט געלעזען?

נחמן.

ניין, און איך וויל ניט.

ברוך.

אַ שאָד. דאָס איז ניצליכער פונ'ם תלמוד. מאַרקס איז אויך געוועזן אַ יוד...

נחמן.

נאָר וואָס־זשע האָט ער געמאַכט פאַר אונז און פאַר אייך?

ברוך.

פיעל. אי פאַר אונז, אי פאַר אייך...

נחמן.

וועט איהר ניט קומען שבת צו אונז אויף דער פערזאַמלונג צו הערען, וואָס דענקען און טהוען מיר, די איבריגע יודען?

ברוך.

ניין, איך פלעג זיין ביי די ציוניסטען, כ'ווייס...

נחמן.

נו, וואָס זאָל מען מאַכען? יעדער מוז געהן מיט דעם וועג. וועלכען ער האַלט פאַרן ריכטיגערען... אַדיע! צו'ם ווידערזעהן, שלמה!

שלמה.

צום ווידערזעהן, רב נחמן! זייד געזונד! (נחמן געהט אוועק, ברוך געהט דורכ'ן זאַל אין זיין צימער, לאה בלייבט נאָך אַליין אויף דעם זעלבען שטוהל, אַ פערטרויערטע, אָהן בעוועגונג, לייזער קומט אַריין דורך דער הינטערטהיר אין זאַל, בעמערקט לאה'ן, וועלכע זיצט אָהן בעוועגונג, געהט דורך אַ מאָל צוויי פאַרביי לאה'ן).

לייזער (אָבשטעלענדיג זיך פאַר לאה'ן).

און וועגען וואָס קענסט דו וויינען? וואָרום ווילסט דו ניט זאָגען דעם פאָטער און שוויינגסט, ווען איך וויל אַריין קוקען אין דיין האַרץ? דו מיינסט, איך האָב דיך וועניגער אָנגעהויבען צו ליעבען דער פאַר וואָס דו... פאָלגסט ניט מיר, דעם אַלטען (פויזע, לייזער געהט צו, לעגט די האַנד אויף די טאָכטערס פלייצע). איך בין אויף דיר אַ ביסעל אין כעס, נאָר איך האָב דיך ליעב ווי פריהער! וואָס טהוט זיך מיט דיר? וועגען וואָס קלערסט דו אַלץ און דו ווילסט מיר גאָר ניט זאָגען? לאה! דו האָסט עפּעס אויפ'ן האַרצען...

לאה (שטארק צומישט).

יאָ, איך וויל שוין לאַנג מיט דיר רעדען, פֿאָטער, נאָר...

לייזער.

און איך זעה דאָס טאַקי... ס'איז שלעכט, ווען אַ פֿרייליין האָט ניט קיין מוטער... אונזער מוטער איז אַוועק פֿון אונז און דו האָסט ניט מיט וועמען זיך טיילען מיט דיינע מיידעל'שע סעקרעטען... אך, לאה, לאה! ווען איך קוק אויף דיר דערמאָן איך זיך וועגען אונזער מוטער! ווען זי איז געווען אַ יונגע, איז זי געווען אַזאַ שענע, ווי דו... און דיינע אויגען זענען דער מוטער'ס. וואָס ווילסט דו, מיין ליעבע טאָכטער, מיר זאָגען?

לאה.

איך קען ניט...

לייזער.

נו–נו? אפשר האָט דיין מיידעל'שע האַרץ אָנגעהויבען זעהר הויך צו קלאַפּען? אַ? און ווער איז דאָס דער מענש, וועלכער האָט דאָס געמאַכט? וואַרום ביסט דו אַזוי בלאַס געוואָרען? צי דען איז דאָס אַזוי ניט שעָן?

לאה.

איך קען דיך ניט אָבנאַרען, און זאָגען דעם אמת... ווערסט דו זיין זעהר געקרענקט..

לייזער (אונרוהיג).

איך האָב דיך קיין מאָל ניט געלערנט אָבצונאַרען דיין פֿאָטער. ס'קען זיין, דאָרט, וואו דו האָסט זיך געלערנט, האָט מען דיך דאָס אויס־געלערנט? אַ? דו האָסט עפּעס וועמען ליעב געקריעגען? (פּויזע) לאה?

לאה (נאר וואס מ'הערט).

יאָ.

לייזער.

אַ! איך האָב דאָס טאַקי געוואוסט! נו, וואָס–זשע זאָל מען טהון,– דאָס מוז דאָך אַזוי זיין... געוויס, מיר איז פֿערדראָסיג, וואָס איך קען ניט טרעפֿען, ווער איז עס דער מענש, וועלכער וויל צונעהמען ביי מיר מיין טאָכטער. נאָר גאָט איז מיט דיר! אבי ער זאָל נאָר זיין אַ גוטער, עהרליכער יוד און ניט קיין גאַנץ אָרעמער... ער זאָל קענען שפּייזען זיין פֿאַמיליע... (פּויזע) אפשר איז דאָס–רב נחמן?

לאה.

ניין.

לייזער.

אפשר איז דאָס דער דאָקטאָר פּאָרמאַן? ער קוקט שטענדיג זעהר ליעבליך אויף מיין לאה׳ן, ווערט שטענדיג געוואָהר וועגען איהר געזונד...

(לאה שאקעלט מיט׳ן קאפ אויף ניין).

לייזער.

דאַן ווייס איך שוין גאָר ניט... איך בין שוין גאָר אַלט געוואָרען און מיינע אויגען זעהען שוין ניט, ווי זיי האָבען געזעהן פריעהער... נאָר, געוויס, איז ער אַ גוטער, עהרליכער יוד?

לאה.

אַן׳עהרליכער, אַ גוטער... (פויזע) נאָר ער... איז ניט קיין יוד...

לייזער (שטארק איבערראַשט).

ניט קיין יוד? אַ גוי? (פויזע). וואָס־זשע שווייגסט דו? צי דען איז נאָך דאָס אויך אמת? איך האָב שוין גענוג צרות געהאט... צי דען וויל מיך גאָט מעהר ניט שאָנען? נו וואָס־זשע שווייגסט דו? רעד!

לאה.

ער... אַ קריסט...

לייזער (זיך האפענדיג מיט די הענד פאר׳ן קאפ).

וואָס האָסט דו געזאָגט? וואָס האָסט דו געזאָגט?

לאה.

צי דען וואָלט דיר געווען אַנגענעהמער, ווען דאָס וואָלט געווען דער דאָקטאָר פּורמאַן? דו האָסט אַליין געזאגט, אַז פּורמאַן האָט ניט קיין גאָט, ניט קיין טייוויל...

לייזער.

און פונדעסטוועגען איז ער אַ יוד! ער איז אַ זינדיגער יוד! אין זיינע אָדער׳ן פליעסט דאָס בלוט פון אונזער פאָלק! ווער איז דאָס דער גוי?.. וועלכען דו ליעבסט...

לאה.

ער איז אַ גוטער מענש... ער האָט ליעב אַלע מענשען...

לייזער.

אַלע מענשען? אייב ער האָט ליעב געקריגען דיך, אַ יודין, מיינסט דו, אַז ער האָט ליעב אַלע מענשען?

לאה.

גאָט איז ביי אַלעמען איינער...

לייזער.

אונ אויב ביי אַלעמען איינער, פאַר וואָס־זשע ווען אַ גוי פערליעבט זיך אין אַ יודין, מוז זי זיך טויפען? פאַר וואָס ווערט אַגוי קיין מאָל ניט ווערען קיין יוד? אויב גאָט איז איינער, פאַר וואָט־זשע רופען זיי אונז אָן „זשידעס"?

לאה.

ער רופט אַזוי ניט...

לייזער.

נאָר ער קלערט אַזוי!

לאה.

ניין.

לייזער.

ע, לאה! וואָס איז דיר איינגעפאַלען צו טהון? אויב דו האָסט שוין מעהר ניט מורא פאַר גאָט'ס צאָרן אונ אויב דו האָסט ניט קיין רחמנות אויף דיין פאָטער, האָב־זשע רחמנות אויף זיך אליין! ס'וועט זיך אויסלעשען דאָס פייער פון דער ליעבע, ס'וועט זיך אויסלעשען! עס וועט אייביג ניט ברענען, אונ דאַן וועט ער זיך דערמאָנען, אַז דו ביסט — אַ „זשידאווקא"! ער וועט זיך דערמאָנען! (לאה שאקעלט מיט'ן קאפ אויף ניין).

לייזער.

אונ אַז איהר וועט האָבען קינדער, וועלען זיי רופען די יודען — „זשידעס" אונ דו וועסט בלייבען איינזאם, דו וועסט בלייבען אַ פרעמדע אין דיין אייגענער פאַמיליע... (לאה שאקעלט מיט'ן קאפ אויף ניין).

לייזער.

דיינע קינדער וועלען לאַכען פון יודען, אונ דו וועסט מורא האָבען זיי צו זאָגען: „לאַכט ניט, איך בין אויך — אַ יודין"! דיינע קינדער וועלען לערנען זייער אמונה אונ וועלען זאָגען: „די פערפלוכטע יודען האָבען

געהרג'עט אונזער גאָט!" און דו וועסט שווייגען: און דיין מאַן וועט זיך שעמען מיט דעם, וואָס זיין ווייב איז אַ — „זשיראוקע" און ער וועט אויך שווייגען!

לאה (מיט טרערען).

ניין! ניט אמת!

לייזער (אויפהעבענדיג דעם קול).

אמת! ער וועט ניט אָבהאלטען די קינדער און ער וועט זיי ניט זאָגען: „ניט פלוכט די יודען, ווייל אייער מוטער איז אויך – אַ יידין!"

לאה (מיט א נערוועזען געוויין).

שווייג–זשע! דאָס וועט ניט זיין! קיין מאָל ניט! דער מענש, וועלכען איך האָב ליעב ... ניין! ניין!

לייזער.

גענוג! אַך, לאה, לאה! צו דען ווייסען זיי ניט, אַז זייער גאָט איז געווען אויף דער ערד אַ יוד און אַז די מוטער פון זייער גאָט איז געווען אַ יידין און צו דען האָבען זיי ניט קיין מורא אונז אנצורופען „זשידעם"?

לאה (מיט א געוויין).

ניט רעד! שווייג! דו קענסט ניט דיזען מענשען ... דו זאָלסט זיך ניט דערוועגען אַזוי צו רעדען; ער ליידט פאַר אַלעמען, ווער ס'איז ערניעדעריגט, אונטערדריקט ... און פאַר אונזער פאָלק ליידט ער צוזאַמען מיט אונז ... דעוועג זיך ניט! ניט דערוועג זיך!

לייזער (שטרענג).

לאה! איך קען דיך ניט בענטשען! .. צי איז אויך דאָס יעצט געוואָרען איבעריג? .. (מיט אראבגעפאלענעם קול). יעצט ברויכט מען גאָר ניט, גאָר ניט! ... (טרייסלענדיג מיט'ן גרויען קאפ מאכט ער צו די אויגען און הויבט אן שטיל צו וויינען, לאזט זיך אראב אויפ'ן שטוהל, לאה געהט צו פון הינטען).

לאה (ארומנעהמענדיג דעם פאטער מיט די הענד).

פאָטער! ליעבער פאָטער! ניט וויין! מ'ברויכט ניט! איך האָב דיך ליעב ... זעהר ליעב! איך ווייס נאָך גאָר ניט! ס'קען זיין, אַז דאָס אַלץ וועט אַריבערגעהן און אַלץ ... וועט בלייבען ווי פריהער ... איך ווייס דאָך אַיין ניט, צו ליעב איך איהם מעהר, ווי דיך! איך ווייס ניט! .. ניט וויין! .. (אין מאגאזין געהט אריין בערעזין, געהט דורך געשווינד און שטעלט זיך אב אין ארקע).

לייזער.

לאָה, לאָה! איך בין שוין אַלט, גאַנץ אַלט! לאָז מיר שטאַרבען אָהן דער דאָזיגער שאַנדע... ביי מיר איז שוין פֿערפֿאַלען געוואָרען איין טאָכטער... זי איז ניטאָ!... איך האָב שוין פֿיעל צרות, זעהר פֿיעל צרות געזעהן אין מיין לעבען! טאָכטער! (נעהמט לאה'ן ארום). מיין ליעבע, לעצטע טאָכטער! אויב ד' האָסט נאָך אַ ביס'ל רחמנות אויף דיין אַלטען פֿאָטער, האָב נאָך געדולד און לאָז מיך שטאַרבען... אַז איך וועל שטאַרבען— דאַן ליעב וועמען דו ווילסט... מ'קען גאָר ניט מאַכען!.. גאָר ניט!.. (מיט פערצווייפלונג). צו וואָס האָב איך דיך געלאָזען לערנען? צו וואָס? מ'האָט דאָרט פֿערדאָרבען מיין ליעבע טאָכטער! (הויבט זיך אויף און, שאקלענדיג מיט'ן קאפ, געהט ער אוועק אין די ווייטערע צימערן).

בערעזין.

לאה!

לאה (אויפהעבענדיג דעם קאפ מיט א שרעק).

דו?.. געה אַוועק! ביי גאָט, געה אַוועק! איך קען דיך יעצט ניט זעהן... לאָז מיך. לאָזט מיך אַליין, אַליין, אַליין! (מיט א היסטערישען געוויין לויפט זי אריין אין די ווייטערע צימער. בערעזין, א איבערראשטער מיט דעם, וואס ער האט געזעהן, געהט אוועק דורכ'ן מאגאזין. ברוך געהט ארויס פון זיין צימער און לויפט אין די ווייטערע, — פון דארט הערט מען אהן אויפהער דאס היסטערישע געשריי פון לאה'ן. שלמה קוקט אריין א דערשראקענער אין זאל און געהט צוריק אויף די שפיץ פינגער).

לייזער (געהט ארויס פון די ווייטערע צימערן, א צומישטער, געהט צו'ם מאגאזין).

שלמה! שלמה! וואָס וועלען מיר מאַכען? וואָס זאָל איך מיט איהר טהון? פֿאָהר נאָך פֿורמאַן! שנעל! ס'איז מיט איהר זעהר שלעכט...

שלמה.

איך קען צולויפֿען: ס'איז זעהר נאָהנט...

לייזער.

פֿאָהר מיט אַ פֿוהר! (ווארפט ארויס פון טאש אויפ'ן טיש צוויי זילבערנע מטבעות). אַך, גאָט וויל מיך מעהר ניט שוינען! (קעהרט זיך צוריק). ברוך! ברוך! געה אין מאגאזין! דאָרט איז קיינער ניטאָ! (ווערט פערשוואונדען אין די ווייטערע צימער; ברוך געהט אריין אין מאגאזין. לאה בלייבט שטיל, אין מאגאזין קומט אריין א גאסט, ברוך ענטשולדיגט זיך, ער קען ניט אננעהמען דעם זייגער, ס איז קיינער ניטאָ. נאכהער לויפט אריין אין מאגאזין דער שבעקליך צורודערטער איסערזאהן).

איסערזאהן.

ס'האָט זיך אָנגעהויבען! אין דרום־רוסלאַנד שלאָגט מען... נאָר

וואָס האָט מען ערהאַלטען די טעלעגראַמעס!.. אין אָבענד וועלען מיר זיך צוזאַמענקלויבען... קומט אין אָבענד אין גאָרטען, הינטער דעם גראָבען... איך געה צו בערעזין'ן... ער וועט ברייגגען רוס'שע... קומט צו איהם צוזאַמען!

ברוך.

ביי אונז איז אַ קראַנקע... די שוועסטער... באַלד קומט דער דאָקטאָר... איך וועל קומען... (איזוערסאהן, אהן ווערטער, דריקענדיג ברוך'ן די האנד ווערט שנעל פערשוואונדען).

לייזער (דורכגעהענדיג אין מאגאזין).

נו, דאַנקען גאָט! דאַנקען גאָט... ס'קען זיין, אַז ס'וועט אַלץ אַריבער...

ברוך.

וואָס?

לייזער.

זי האָט זיך בערוהיגט... זי לאַכט שוין... גאָט צו דאַנק! (הארב איבערטוישענדיג דעם טאָן). דאָס ביסט דו — שולדיג! דו!

ברוך.

אין וואָס בין איך שולדיג?

לייזער.

דו האָסט אויפגעהערט צו זיין אַ יוד און דו האָסט פערדאָרבען דיין שוועסטער! זי האָט זיך צוריק געקעהרט ניט קיין יידיש קינד... איך זעה שוין לאַנג, אַז דאָס איז דיין אַרבייט! דו חבר'סט זיך מיט גוים און דו ליעבסט ניט דיין פאָלק! זעה! (סטראשעט מיט'ן פינגער) גאָט זעהט אַלץ!..

ברוך (טויב).

גוט... (געהט אריין אין זאל און פערקלערט געהט ער ארום היין און צוריק. אין מאגאזין געהט אריין פורמאן, אין א צילינדער, האנדשוה מיט א ציגאר אין מויל און א שפאציר-שטעק'ל אין האנד. נאך איהם געהט נאך שמה).

פורמאן.

גוט מארגען, לייזער מאָיסעיעוויטש!

לייזער.

גוט מאָרגען, דאקטאר!

פורמאן.

וואָס איז דאָס ביי אייך? דאָס פריילין מאַכט זיך ווידער נאַריש?

לייזער.

מיט איהר האָט ווידער אַ מאָל געטראָפֿען אַ נערווען-אָנפאַל... איך האָב זיך זעהר דערשראָקען, נאָר יעצט איז, געלויבט איז גאָט, בעסער – זי לאַכט... דאָ לאַכט זי, דאָ וויינט זי... יעצט איז שוין ניש'קשה... זי זאָגט, אַז איהר טהוט גאָר ניט וועה, נאָר איך זעה, אַז זי געהט אוים, ווי אַ ליכט... זי בענקט...

פורמאן (זעצענדיג זיך).

דאָס איז ניט גוט. מ'ברויכט צו זיין פֿרעהליך און געזונד, ווען ניט איז זעהר אומעטיג צו לעבען אויף דער וועלט... ס'איז צייט חתונה האָבען, – ס'וועט אַלץ אַריבער!.. מיר וועלען באַלד אַ קוק טהון...

לייזער.

ס'קען ניט זיין, אַז אַלעמען אויף דער וועלט זאָל זיין פֿרעהליך. אום ס'זאָל עמיצען זיין פֿרעהליך, מוז דאָך עמיצען זיין אומעטיג... ס'קען גאָר ניט מאַכען!

פורמאן.

נאַ'ט אייך גאָר אַ נייעס! ניין, געעהרטער לייזער מאָיסעיעוויטש, איך שעץ אייך מיט אַנ'-אמת, אַזוי ווי אַ פּאַטריאַרך פון אַ גוטער יידישער פֿאַמיליע און איך ווינש אייך פון גאַנצען האַרצ'ן, אַז איהר און אייער גאַנצע ליעבע פֿאַמיליע זאָלען שטענדיג זיין פֿרעהליך און געזונד... האָט איהר געהערט: מ'זאָגט, אַז אין קישינעוו האָט זיך אָנגעהויבען אַ פּאָגראָם!..

לייזער (דערשראקען).

וואָס רעדט איהר, דאָקטאָר?

פורמאן.

אַליין האָב איך ניט געלייענט, נאָר מ'זאָגט, אַז היינט איז דאָ אַ טעלעגראַמע.

לייזער.

אפשר איז דאָס – ניט אמת?

פורמאן.

ס'קען זיין.! קישינעוו איז ווייט... גאָט וועט געבען, מיר וועלען

בלייבען גאַנץ אונ אָהן שאָדען. (לעגט אוועק די ציגאר). נו, וואָס איז דאָרט מיט'ן פריילײן? מ'מוז אַ קוק טהון...

לייזער.

קומט, דאָקטאָר! אָח! אָח־חאָ! ביי מיר איז שוין אַזוי אויך אַ פּאָגראָם... ביי מיר איז די נשמה קראַנק אונ ביי מיין לאה'ן איז אויך די נשמה קראַנק...

פורמאַן (געהט צו דער קראַנקער; נאך איהם געהט לייזער).

אַט וועלען מיר זעהן. מ'מוז אַ קוק טהון.

לייזער.

ע! קיינער האָט נאָך ניט אויסגעטראַכט אַזאַ שפּיעגעל, וועלכע מ'זאָל קענען אַריין שטעלען אין נשמה און אַ קוק טהון!

פורמאַן.

ניש'קשה. מיר וועלען זי אויך אָהן אַ שפּיעגעל דערזעהן, די נשמה, הייסט עס!

לייזער.

הלואי, דאָקטאָר! די וויסענשאַפט קען יעצט אַלץ וויסען. (פורמאַן בעגריסט זיך אין זאל מיט ברוך'ן) אַט זאָגט מיין ברוך, אַז, ס'קען זיין, דער מענש האָט גאָר אין גאַנצען ניט קיין נשמה, ער האָט נאָר קישקעס...

פורמאַן.

אונ דאָס קען אויך זיין! (פורמאַן אונ לייזער ווערען פערשוואונדען אין די ווייטערע צימער; ברוך געהט שטיל נאך זיי אהין).

ישראל (רוקט אריין דעם קאפּ אין טהיר פון מאגאזין).

ווילט איהר וויסען פרישע נייעס? (דערלאנגט א צייטונג).

שלמה.

געהט אַריין! איז עפּעס דאָ וועגען פּאָגראָם?

ישראל.

ס'איז דאָ. זעהר ווענִיג ... מ'שלאָגט... נאָ'ט אייך אַ צייטונג, איך אייל מיך אַזעלכע נייעס קען מען אין טאָרבע ניט האַלטען.

שלמה.

וואַרט אַ ביס'ל! מ'דאַרף אַ ביס'ל שמועסען!

ישראל.

ס'קומט פון אייך פינף קאָפּעקעס, אויב ס'וועט אונז ביידען הרגנ'ען וועלען מיר זיך אויסרעכענען אויף יענער וועלט. נאָר איהר בעצאָהלט מיר דאָרט זעקס קאָפּעקעס, ווייל איך וויל חאָטש אויף יענער וועלט זיין א גביר. (ווערט פערשוואונדען).

שלמה (לעזענדיג די צייטונג).

אוי, – אוי – אוי! וואָס–זשע וועט עס זיין? מ'קען שוין גאָר ניט לעבען... (ער האָט זיך ארום בײ די טהירען, רעדט מיט דורכגעהנדע יודען דא דורכ'ן פענסטער, דא אויפ'ן שוועל, לעזט איינעם די טעלעגראמע וועגען פאגראם).

פורמאן (געהט ארויס פון דער קראנקער, נאך איהם — לייזער).

גאָר נישט וויכטיג'ס. א געוועהנליכע געשיכטע. די קולטורעלע פּרוי מיט הײנט איז ערהויפּט צו גאָר ניט, און די אינטעליגענטע יידישע פרויען זענען גאָר א שלעכטעס פובליקום!... איבריגענס, צווישען יודען זענען יעצט פאַרהאַן פיעל נייראָסטעניקער, אַפילו צווישען מאָנער... אויף דער לעצטער פערזאַמלונג פון די ציוניסטען איז אונזער דעמאַגאָג נחמן אַריין געפאַלען אין א שאַרפּסטע היסטעריע; ער האָט געוויינט און געלאַכט, ווי אַ פרויענצימער, און נאָך איהם האָבען זיך אָנגערופען אי די פרויען, אי די מאָנער, מיט איין וואָרט – ס'איז אַרויסגעקומען עפּעס אַ מין געוויין אויף די וואַסער'ן פון בבל! איהר האָט געהערט וואָס ס'איז אַרויסגעקומען אויף דער פערזאַמלונג? (ברוך געהט ארויס אין זאל און שטעלט זיך אב אן א זייט).

לייזער.

ניין. וואָס-זשע האָט געטראָפען?

פורמאן.

א סקאַנדאַל! נחמן האָט בעליידיגט דעם באנקיר סאַקער! דעם פּאָרזיצענדען!

לייזער.

אוי – אוי – אוי! צו דען קען מען זיך קריעגען מיט אַזאַ גרויסען מענשען?!

פורמאן.

ער איז אַ מענש אַ בריה! ער האָט בעשולדיגט ראטשילד'ן אין דעם, וואָס מיט זיין אַריינמישען זיך אין דער פּאַלעסטינישער בעוועגונג האָט ער פערדאָרבען די נשמה פון דיזער פאָלקס-בעוועגונג, האָט זי בליה געמאַכט און האָט זי איבערגעקעהרט אין אַנ'–איינפאַכע פילאנטראפּיע.

ברוך (אומדרעהענדיג זיך).

גאַנץ ריכטיג...

פורמאַן.

נאָכהער האָט ער בעפאַלען אַלע אונזערע קרעזען, צווישען זיי אויך סאקער'ן, מסתּמא! ער האָט זיי אַ וואָרף געגעבען אין פּנים אַ זעהר גרויסעס שטיק בלאָטע; ער האָט זיי בעשולדיגט אין דעם, אַז דעם יודען האַלטען פיעל פאַר אַ שווינדלער צוליעב אַזעלכע עהרליכע לייט, ווי ראָטשילד, סאַקער און נאָך אַזעלכע...

ברוך.

גאַנץ ריכטיג...

פורמאַן.

ריכטיג איז עס אפילו ריכטיג, נאָר ס'איז אָבער שלעכט, וואָס פון די דאָזיגע בעשולדיגונגען וועלען קיינע נוצען ניט אַרויסקומען און דער שאָדען—איז גאַנץ זיכער. סאַקער איז בעליידיגט, עפענטליך בעליידיגט; ער איז אַוועק פון דער פערזאַמלונג. דאָס וועט זיך געווים אָבשלאָגען אויף די אינטערעסען פון דער היגער יודישער וואָהלטהעטיגקייט...

לייזער.

ס'איז צווישען יודען ניטאָ קיין שלום! אַלע ווילען לעבען ניט לויט דעם געזעץ, וועלכען גאָט האָט אונז געגעבען, נאָר נאָכ'ן אייגענעם שׂכל. נאָר וואָס איז דאָס אַזוינ'ס אונזער שׂכל? דער נאַר מיינט שטענדיג, אַז ער איז דער קליגסטער מענש אויף דער וועלט! (פויזע). איז אַלזאָ, דאָקטאָר, ניטאָ קיין סכּנה?

פורמאַן.

גאָר נישט, זי וועט זיך בערוהיגען. אַ קליינע שוואַכקייט, אַן'-אונטער-דריקטער צושטאַנד פונ'ם גייסט, וואָס מ'רופט עס יוגענד-פעסימיזם... דער דאָזיגער פעסימיזם איז ניט געפעהרליך: ס'וועט זיך אַ ווייז טהון די זון,—און אין יונגען קאָפּ וועלען זיך אַריין חאַפּען די שענסטע, פרעהליכסטע געדאַנקען! לאה לאַזאַרעווונא איז נאָך אַזוי יונג... איהר לעבען איז נאָך פאַר איהר... זאָל זי פונדעסטוועגען נאָך ליעגען אַ טאָג צוויי—דריי אין בעט. דאָס וועט ניט שאַדען... איך וועל איהר פונדעסטוועגען פערשרייבען אַ בערוהיגונגס-מיטעל... (זעצט זיך צו'ם טיש, שרייבט אַ רעצעפּט).

לייזער.

די היינטיגע יוגענד, דאָקטאָר, ליעבט ניט קיין פרייד, זי ליעבט מעהר צו וויינען, ווי צו לאַכען.

ברוך.

ס'איז אין לעבען וועניג לעבערליבעס דאָ...

לייזער.

אויב ס'זענען ניטאָ קיין צרות, מאַכט מען זיי זיך אַליין. (שאקעלט מיט'ן קאפּ אין ברוך'ס זייט). אָט! געלערנט, געלערנט, און אַלץ פערפאַלען בחנם. איך האָב געמיינט, אַז ווען איך וועל בלינד ווערען פון דער אַרבייט, וועל איך האָבען אַ פערטיידיגער... און איך האָב אַלץ געהאָפט, אַז איך וועל ווען ס'איז זיין גליקליך און וועל אויפהערען צו בעטראַכטען די זייגערס. און זיי האָבען דאָרט איינגעאָרדענט עפּעס אונאָרדנונגען, —און יעצט איז אלץ פערפאַלען!.. זיי שווינען ניט זיך, ניט זייערע עלטערן...

פורמאַן (צולעגענדיג זיך אין שטוהל און פעררויכענדיג א ציגאר).

איהר וועט גאָר ניט מאַכען. די יוגענד איז אומעטום די זעלבע... איהרע פעהלער ווידערהאָלען זיך פיעל מאָל אָהן אַ סוף... דער גן־עדן אויף דער ערד איז שטענדיג געווען אַ געשמאַקע זאַך, בעזונדערס פאַר אונז, יודען, ווייל, ערשטענס, די ערשטע מענשען, חאָטש זעהר וועניג, פונדעסטוועגען האָבען זיי דאָך אַ ביס'ל געלעבט אין גן־עדן, און צווייטענס, שוין צו לאַנג געפינען מיר זיך אין היסטארישען גהינום!... ס'וועט, פערשטעהט זיך, פון דעם גאָר ניט זיין... ניט ווילענדיג—כּלָיה געמאַכט דאָס לעבען און די קאַריערע, די יודישע קאַריערע איז אָהן דעם אויך בעגרענצט און דאָ נאָך, די דאָזיגע אונאָרדנונגען...

לייזער.

אָט רעד איך דאָס צו איהם! דאָס זעלבע טאַקי רעד איך צו איהם! נאָר ער מיינט, אַז איך בין גאָר אַני־אַלטער נאַר... ער מיינט, אַז אַני־אַלטער נאַר איז ערגער פון אַ יונגען נאַר!.. און וואָס־זשע איז יעצט אַרויסגעקומען? יעצט זאָגט מען, אַז דאָס אַלץ האָבען יודען איינגעאָרדענט, און ניט די סטודענטען... אַז די יודען ווילען פון דעם מאַכען פאַר זיך עפּעס אַ געשעפט...

ברוך.

ווער קען עס אַזוי רעדען? די נאַרען קענען אַזוי רעדען.

לייזער.

און זאָל זיין אַז די נאַרען רעדען דאָס...

פורמאַן.

ווייסט איהר, יונגער מאַן, וואָס טוען האָט געזאָגט? ער האָט געזאָגט:

אויף דער וועלט איז פֿאַרהאַן מעהר נאַרען, ווי קלוגע, און איהר האָט זיך דערשלאָגען צו אַנ'-אַלגעמיינעם וואַהל-רעכט !"

ברוך.

ווי קומט אַהער דאָס אַלגעמיינע וואַהל-רעכט ?

פורמאן.

דאָס זאָג איך זיך אַזוי-דֶרֶךְ אַגַב ... דער עקר איז, איך קען ניט, מיינע הערען, פֿערשטעהן, ווי מיינט איהר איינצואָרדנען אייער לעבען ? איהר ווילט זיך איינאָרדנען אין אַ פֿרעמדען לאַנד, נאָר פֿון דעם קען גאָר ניט אַרויסקומען. שפּעטער, אויב איך וועט זיך איינגעבען עפּעס עס איז איינצואָרדנען, עפּעס אַ מין שטאַל פֿונ'ם אַלגעמיינעם וואָהלזיין,—וועט מען אייך, יודען, זאָגען: „וואַרפֿט זיך אַרוים פֿונ'ם פֿרעמדען לאַנד !" און ס'וועט פֿון דעם אַרויסקומען. אַז איהר וועט ווידער אַ מאָל גאָר ניט האָבען, אפילו אָט דעם דאָזיגען שטאַל... איהר, מיינע הערען, שאַפֿט זיך אַליין נאָך אַ מאָל דיזעלבע עגיפּטישע אַרבייט, פֿון וועלכע איהר זייט אַ מאָל אַנטלאָפֿען... אַ דאַנק דער ליעבליכקייט פֿון משה'ן...

ברוך (אייגע'עקשנ'ט).

און אין וועלכען לאַנד רעכענט איהר זיך איינצואורדנען, דאָקטאָר ?

פורמאן.

איך ? איך האָב שוין, יונגער מאַן, איבערגעלעבט מיין יוגענד...

ברוך.

זיך איינגעאָרדענט ?

פורמאן.

ס... יא, זיך איינגעאָרדענט... איך לעב זיך און לעב ניט שלעכט...

ברוך.

איך ווייס עס... איהר האָט זיך אויך איינגעארדענט אין אַ פֿרעמדען לאַנד, מ'וועט אָנהויבען שלאָגען יודען און אייער געבײדע וועט אויך צו-פֿליעהען אויף שטיקלעך... איהר גלויבט דאָך ניט אין ציוניזם? אויסוואַנדערן אין פּאַלעסטינאַ וועט איהר דאָך ניט ?

פורמאן.

אין ציוניזם ? ווי זאָל איך אייך זאָגען ! כ'גלויב און גלויב ניט.

ברוך.

איך פֿערשטעה ניט.

פורמאַן.

גאַנץ איינפֿאַך איך גלויב, אַז דער ציוניזם איז אַ געזונדער שטראָם אין אונזער יודישען לעבען; ער וועט, אַזוי זאָגענדיג, אַריין שפּריצען איינגע טראָפּען פֿון אויפֿלעבונג אין אונזער נאַציאָנאַלען בעוואוסטזיין... איך גלויב אָבער ניט אין דער פֿערווירקליכונג פֿונ'ם ציוניסטישען אידעאַל. דאָס איז אויך אַזאַ אוטאָפּיע, אַזאַ וויטליפֿיגע פֿאַנטאַזיע, ווי דער סאָציאַליזם. מ'ברויכט איינאָרדנען דאָס לעבען אין די גרענצען פֿון מעגליכקייט... אונ ווירקליכקייט. אין אָנפֿאַנג פֿון אונזער היסטאָרישען לעבען האָבען מיר געפֿיהרט אַ נאַטירליכען נאַציאָנאַלען לעבען. מיר האָבען געקעמפּפֿט, טריאומפֿירט, מיר זענען געפֿאַלען, אונ ווידער אַ מאָל אויפֿגעשטאַנען... לאַנג האָבען מיר זיך געשטאַרקט, נאָר נאָכהער... נאָכהער האָבען מיר פֿערלאָרען אונזער זעלבסטשטענדיגקייט, מיר האָבען פֿערלאָרען אונזער אָרגאַניזאַציע, אונזער ערד... דאַן האָבען זיך געצייגט די נביאים, וועלכע האָבען אָנגעהויבען טרייסטען דאָס פֿאָלק, ווייל דעם פּראָסטען פֿאָלק איז נויטיג צו געפֿינען אַן'–אָנשפּאַרונגס=פּונקט אין הימעל, איהם איז נויטיג אַ טרייסטונג... יעצט זענען ניטאָ קיין נביאים, אויב איך בין מיך ניט טועה, נאָר אַ טרייסטונג פֿאַר דעם פּראָסטען פֿאָלק איז יעצט אַזוי נויטיג, אַזוי, ווי פֿיעל טויזענדער יאָהר צוריק. פֿון אָדם הָראשון'ס צייטען אָן איז שוין, יונגער מאַן, נויטיג אַ טרייסטונג! אונ אָט קומט דער ציוניזם מיט זיינע לופֿט=פּאַלאַצען...

ברוך.

פֿאַר וואָס נאָר דעם פּראָסטען פֿאָלק? וואָס ווילט איהר מיט דעם זאָגען? צו דען בעשטעהט דער פעבל נאָר פֿון אידיאָטען? (שלמה רייסט זיך עטליכע מאל אריינצוגעהן אין זאל מיט דער צייטונג צו ערצעהלען וועגען דער איבערגעלייענטער טעלעגראמע, נאר ער וואגט ניט).

פורמאַן (ווי ער וואלט געגעבען א לעקציע).

איך האָב, יונגער מאַן, דאָס ניט געזאָגט. ווערט ניט צוהיצט! איך בין אָבער זיכער, אַז איהר אַליין מענש, וועלכער געהערט ניט צו'ם פעבל, בעזיצט ניט די קינדערש=נאַיִווע אמונה אין דער הַשְׁגָחָה פֿון הימעל, וועלכע דער פעבל בעזיצט, אונ איהר האָט ניט קיין אמונה... די אמונה, אָן וועלכע אונזער פעבל האַלט זיך נאָך ביז יעצט...

לייזער.

אמונה? ווי געהען אין גאַנצען ניט אין שול, עסען טְרֵפוֹת זענען מחלל שבת... אמת דאָקטאָר, אמת!

פורמאן.

און מ'ברויכט ניט צו פערגעסען, אז מיר, יודען, אפילו דאן, ווען, מיר זענען געוועזען אויף דער העכסטער שטופע פון אונזער פאליטישער מאכט זענען מיר אויך געוועזען נאר א רעליגיעז-נאציאנאלע חברה, אהן דער רעליגיע איז ביי אונז ניטא קיין נאציאנאליטעט...

ברוך.

איך פערשטעה ניט, צו וואס ערצעהלט איהר דאס אלץ?

פורמאן.

איך וויל אייך ערקלערען, ווי אזוי איך האב מיך איינגעארדענט און אויף וועלכער ערד!.. איילט זיך ניט!

לייזער.

לאז-זשע דעם דאקטאר רעדען! דאס איז ניט איידעל!

פורמאן.

דער געבילדעטער יוד פערליערט צוזאמען מיט דער אמונה אויך די נאציאנאליטעט. דאס איז א געזעץ פון דער היסטארישער ענטוויקלונג פון'ם יודישען פאלק! אונזער יודענטום איז שטארק נאר מיט דער אמונה. און ווער-זשע פון די געבילדעטע יודען קען זיך אנרופען רעליגיעז? אזעלכע קען איך ניט, איך האב ניט געטראפען. זעהר שנעל ווערט פון איהם דער גאנצער יודישער גייסט אויסגעוועבט. עס בלייבט ביי איהם אפשר נאר דער אקצענט, די אויסשפראכע, פון וועלכער אלע לאכען און וועלכע דיענט אלץ אונערשעפטער מאטעריאל פאר דעם רוסישען שארפזין. און וואס-זשע בלייבט צו טהון? מ'פאדערט זיך צו טויפען — טויף זיך! ניט לאנג! מ'לאכט אין דיין געגענווארט פון יודען, — לאך אויך, ווייל עס האט ניט קיין זין צו וויינען; דעם ארימען יודען קומט אויס צו שטארבען פון הונגער, — באמיה זיך צו ווערען רייך, ווייל שטארבען וויל דער יוד ניט, אזוי ווי יעדע פערשטענדיגע בעשעפעניש! נאכהער, ווען דו ווערסט שוין ווערען רייך, וועט מען צו דיר, דעם זשיד, זיך בוקען און דו, דער זשיד, וועסט פון זיי לאכען!.. אט איז די גאנצע לאגיק פון לעבען! (שטעהט אויף). און יעצט צו'ם ווידערזעהן! מארגען וועל איך פארפאהרען אהער, צו בעזוכען דאס פרייליין. (זעגענט זיך מיט לייזער'ן, לייזער רוקט איהם אין האנד האנארארי) ניין, איך קען ניט! איך קען ניט, לייזער מאיסעיעוויטש! (פארוואקפט אויפ'ן רוקען ביידע הענד און צושארט זיך מיט די פיס).

לייזער.

ווארום? איהר האט זיך בעמיהט, קיינער איז ניט מחויב צו ארבייטען בחנם. (ציעהט אויס די האנד מיט געלד). מ'טאר ניט בחנם...

פורמאן.

איך – ניט בחנם! איך האָב בעקומען דאָס גרעסטע פֿערגעניגען פֿונ'ם בעוואוסטזיין, אַז איך האָב געקענט זיין פֿאַר אייך ווי פֿיעל .עס איז ביצליך! (געהט הינטערווערטס צו'ם אויסגאנג, לייזער געהט נאך איהם). אויב איהר ווילט דורכאויס פֿערליערען דאָס געלד – גיעט עס אַוועק פֿאַר אָרעמע יודען ··· זיי זענען ביי אונז אַזוי פֿיעל! (ברוך געהט אוועק אין זיין צימער מיט א איראנישען שמייכעל אויפ'ן געזיכט).

לייזער.

גוט · איך דאַנק אייך! ענטשולדיגט, וואָס מיר זענען אַזוי··· אָהן צערעמאָניעס··· (בעגלייט פורמאנ'ן; ווען ער געהט אוועק, בלייבט לייזער אויפ'ן שוועל אונ רעדט מיט פורמאנ'ן, וועלכען דער צושויער זעהט ניט). איך? שלעכט, דאָקטאר! שוין צייט צו שטאַרבען··· (פויזע). מיין מאָגען? אין אָרדנונג, אין אָרדנונג! ביי אנ'ארעמען יודען איז דער מאָגען שטענדיג אין אָרדנונג: דאָרט איז דאָ אַ דוואָרניק, וועלכער קעהרט דאָרט שטענדיג אויס זעהר ריין! (לאכט, גיעט זיך א נייג אונ געהט אב פון טהיר).

שלמה (מיט א שרעק, ווי ער וואלט געזאגט א סוד).

איהר ווייסט, רב לייזער?

לייזער.

נו?

שלמה.

אין קישינעוו איז שוין אַ פּאַגראָם.

לייזער.

וואָס רעדסט דו?!

שלמה (דערלאנגענדיג די צייטונג).

אָט דאָ··· ס'איז דאָ אַ טעלעגראַמע···

לייזער.

אונז שלאָגט מען אומעטום, מ'שלאָגט שטענדיג, אַלע שלאָגען! אונ מיר שלאָגען זיך אליין, מיר שווינען זיך ניט! (שמייסט די צייטונג אן דער ערד אונ געהט צו לאה'ן). אוי – אוי – אוי! (ברוך געהט ארויס אין זאל). דו ווייסט: אין קישינעוו איז אַ פּאָגראָם?

ברוך.

איך וויים.

לייזער.

איך האָב מורא, לאָה זאָל זיך וועגען דעם ניט דערוויסען ... מ'דאַרף איהר ניט זאָגען, — זאָל זי זיך בערוהיגען ... (געהט אויף די שפּיץ פינגער צו לאה'ן און אַמי קעהרט ער זיך פון דארט צוריק: שושקענדיג, פרעהליך). זי איז איינגעשלאָפען ... זאָל זי שלאָפען! און זאָל זיך איהר חלום'ן אַ גוטער חלום! אוי—אוי-אוי!

(ברוך געהט מיט'ן היטעל אין דער האנד). וואוהין געהסט דו?

ברוך.

איך ברויך ... ס'איז נויטיג ... איך וועל באַלד קומען! ... (געהט דורכ'ן מאגאזין, לייזער געהט אויך אהין. ברוך פערשווינדעט).

לייזער.

מ'ברויכט, שלמה, צו זיין שטילער! לאה איז איינגעשלאָפען ... אָט געהט אַנ'-אונגליק, שלמה, מ'שלאָגט אונז ווייטער ... אוי — אוי — אוי! פּתרעסטוועגען ברויכט מען ניט, אַז זי זאָל זיך דערוויסען דערפון ... זאָל זי זיך בערוהיגען ... (זעצט זיך ארבייטען. אין מאגאזין געהט אריין א פּאן).

דער פּאן.

גוט מאָרגען, הערר פרענקעל!

לייזער (נייגט זיך מיט א ברוגז'דיג פנים).

איך בעט דעם פּאַן זיך זעצען (זיפצט).

דער פּאן.

האָט איהר געהערט? אין קישינעוו שלאָגט מען יודען?

לייזער.

וואָס זאָל מען טהון?! עס איז שוין אונזער מזל אַזעלכער ... וואָס פערלאַנגט דער פּאַן?

דער פּאן.

געלד, מיין געעהרטער, ברויכט מען! ביז דער שחיטה, טייבעלע, ברויכט מען! העלפט אַרוים! באָרגען!

לייזער (זעהר ערנסט).

דער פּאַן מיינט, אַז אַלע יודען האָבען געלד און געבען עס אויף פּראצענט?

דער פּאן.

נו, שכן, וואו-זשע זאָל ...לד זיין, אויב ניט ביי אייך? איך וויל

ניט קיין סך: 200 רובל! אויף אַ וועקסעל· איך וועל געבען אַ גוטען פּראַצענט···

לייזער.

און נאָכהער, ווען ס'וועט קומען די צייט צו צאָהלען, וועט דער פּאַן זאָגען: לייזער פּרענקעל איז אַ „פּאַרהאַטער זשיד"?

דער פּאַן.

איך, הערר פּרענקעל, בין קדם־כל אַ מענש מיט ערציעהונג, און אויסער דעם בין איך אַ געוועזענער אָפיציער פון דער רוסישער אַרמיע, און דעריבער האָב איך אַנ'-עהרענ־געפיהל און אַ גוטען נאָמען···

לייזער.

ניט לאַנג האָט מיינער אַ גוטער פריינד, סענדערקאָ, געבארגט אַ הערר אָפיציער אויף אַ וועקסעל הונדערט רובל. דער הערר אָפיציער האָט געזאָגט, אַז אויב סענדערקאָ וועט ניט געבען וועט ער זיך שיעסען, וויל ער האָט פערשפּיעלט קאַזיאננע געלד···

דער פּאַן.

עס טרעפט·

לייזער.

דער הערר אָפיציער האָט געוויינט און ער האָט אַפילו זיך געצֶלם'ט. סענדערקאָ האָט געגעבען· יעצט אָבער יאָגט דער הערר אָפיציער סענדער־קע'ן האלז און נאַקען און זאָגט, אַז ער וועט פאַרמעלדען אין סוד, אַז סענדערקא איז אַ „ראַסטאָווטשיק"!

דער פּאַן.

דאָס איז שוין ניעדערטרעכטיג! דורכאויס ניעדערטרעכטיג?

לייזער.

און יעצט לאַכט דער הערר אָפיציער און סענדערקאָ וויינט· ער האָט געוואָלט, ווי יעדער וויל, פערדיענען פון זיין קאַפּיטאַל, און אַנשטאָט דעם האָט ער אין גאַנצען פערלאָרען··· ער האָט שוין מעהר גאָר ניט. און דעם אָרעמען יודען קומען דאָס געלד זעהר שווער אָן!

דער פּאַן.

ווען קומען זיי אָן לייבט? (פויזע)· נו, ווי—זשע וועט, געעהרטער הערר פּרענקעל, זיין וועגען דער מטבע? אויב איהר ווילט קען איך צו־שטעלען אַנ' – ערב ··· צוויי!

לייזער.

און פונדעסטוועגן קען איך אייך ניט געבען...

דער פאן.

פאַר וואַס — זשע קענט איהר ניט?

לייזער.

ווייל איך האָב ניט קיין איבעריגעס געלד! (אין מאגאזין כמעט ווי עס לויפט אריין נחמן, שטארק אויפגערעגט).

נחמן.

ענטשולדיגט... איך האָב געשטערט?

לייזער.

מאַכט ניט אוים... (צו׳ם פאן). איך האָב ניט קיין איבעריגע געלד.

דער פאן (שטעהט אויף צורייצט).

צו וועלכען טייוויל האָט איהר דען געברויכט אַזוי לאַנג צו רעדען וועגען דעם, וואָס איך וועל זאָגען און וואָס איך וועל טראַכטען, ווען איהר וועט מיר געבען געלד אויף אַ וועקסעל? [נחמן הערט זיך שטארק צו].

לייזער.

פאַר וואָס איז דער פאן אין כעס? איך האָב נאָר געוואָלט דעם פאַן זאָגען, אַז ס׳איז אויף דער וועלט ניט גוט צו זיין אַ יוד...

דער פאן.

אַ נו, חאַפּט אייך דער טוייוול מיט אייער זשידאָווסקער פילאזאפיע! (דרעהט זיך אום און געהט צום אויסגאנג).

נחמן (גיעט זיך א ווארף נאכ׳ן פאן).

גראָבער יונג! לאָבוס! (לייזער חאפט נחמנ׳ן פאר׳ן ראק און האלט איהם אב).

לייזער.

לאָזט אָב, ניט טשעפּעט!

נחמן (מיט טרערען פון בעליידיגונג אין קול).

לאָבוס! ווי האָט ער דאָס אַזאַ העָזה?! (שווער אטעמענדיג לאזט ער איך אראב אויפ׳ן טאבורעט). אָהו! ווען ס׳איז וועט זיך ביי מיר דאָס האַרץ צורייסען!..

ליזער (צו שלמ'ה)

גיעב אַהער אַ גלאָז וואַסער, שלמה! (שלמה געהט אויף די שפּיץ פינגער אין זאל אונ ברייגנט וואסער. נחמן טרינקט, ווישט אב דעם פנים מיט אַ טיכל) פאַר וואָס האָט איהר זיך אַזוי צוהיצט? ס'האָט גאָר ניט בעזונדערס געטראָפֿען. צי דען ווייסט איך אַליין ניט, אַז איך בין אַ זשיד אונ אַז מיין פֿילאזאפֿיע איז אַ זשידאווסקע? (אין טהיר בעוויזט זיך לאה אנהאלטענדיג זיך אין קאסיאק (בייששטידיל), הארכט נחמנ'ס ווערטער).

המן.

איך האָב ערהאַלטען אַ בריעף פֿון קישינעוו. דאָרט איז אַנ'אֶמת'ע שחיטה... דאָרט הרג'ט מען אַלעמען: אי אַלטע לייט, אי קינדער... מ'שענדט פֿרויען! (מיט ציטערדיגע הענד נעהמט ער ארויס פון קעשענע ד. בריעף אונ לייענט) אָט... אָט! „גאַנצע באַנדעס פֿון מערדער געהען איבער די גאַסען, חאַפּען זיך אַריין אין די יודישע הייזער אונ מאַכען גרויזאַמע מערדערייען, פֿאַר וועלכע עס מעגען זיך שעמען די מערדערייען פֿון די טערקען איבער די קריסטען! איין יודישען סטאָלאַר האָט מען אָבגעזעגט די הענד, איין פֿרוי האָט מען געעפֿענט דעם בויך און מ'האָט איהם אָנגעפֿיהלט מיט פֿעדערן, די צווייטע מעוברת האָט מען אויסגעצויגען אויף דער פּאָדלאָגע אונ מ'האָט זי געשענדט אויף דעם עקעלהאַפֿטעסטען אופֿן... אַ יונגעל, אַ גימנאַזיסט, האָט מען אויסגעשניטען די צונג... אונ די סאָלדאַטען זענען געשטאַנען אָן אַ זייט אונ זיי האָבען ניט געוואָלט פֿאַר זיי זיך אננעהמען. (איבעררייסענדיג דאָס לעזען. ליזער שווייגט, שלמה וויינט שטיל) ווען וועט עס שוין אַ מאָל אויפֿהערען? (ס'געהט אריין ברוך. נחמן שפּרינגט אויף אונ טרייסלענדיג מיט'ן בריעף, שארף, שרייענדיג, מיט סימנים פון היסטעריע אין קול רעדט ער געשווינד, זיך שטיקענדיג) באָרים לאַזאַרעוויטש! מזל טוב! מ'שלאָגט אונז! מ'שלאָגט שרעקליך! און מ'טאָלקעוועט ווענגען רעכט אונ וועגען אַלגעמיינע סאָלידאַריטעט ביי די אָרעמע לייט, אונ דערווייל זאָל מען שלאָגען אונזערע פֿאָטער'ס צופּליקען אונזערע קינדער, מאַנס זיין די מיידלעך.

ליזער.

רב נחמן! אום גאָטעס ווילען, שטילער! לאה... זי שלאָפֿט. זי... קראַנק...

נחמן

אַלע מוזען עס וויסען! אַלע! אי געזונדע, אי קראַנקע! אפשר וועט דאָס אויפֿוועקען אונזערע אינטיליגענץ! אפילו די בהמות, אַז זיי זעהען ווי מ'קוילעט אַנדערע בהמות, חאַפּט אָן אַ בלוטיגער ווילדער שרעק, זאָל די אַלע, וועלכע זענען רוהיג, וועלכע האָפֿען נאָך אויף עפּעס דאָ, אין גלות. זאָל די אַלע אָנחאַפּען דער דאָזיגער בלוטיגער שרעק! זאָל מען אונז שלאָ-

גען! זאָל מען שלאָגען! (הייזעריג) דערוואַרט זיך אויף מאַרקס'ן, ווען ער וועט קומען און וועט אַייך אַוועקפֿיהרען אין דאָס גליקליכע לאַנד!

לייזער.

אום גאָטעס ווילען, שטילער!

נחמן (מיט אַ היסטערישען געלעכטער)

דערוואַרט זיך אויף מאַרקס'ן! נאָר הים זיך: צי וועט ער אַ מאָל ניט פֿערגעסען מיטנעהמען די יודען, ווען ער וועט אַלע מענשען אַוועקפֿיהרען אין דאָס גליקליכע לאַנד, ער וועט פֿערגעסען! פֿערגעסען! די זשידעס וועט ער פֿערגעסען!... (פאלט אין א היסטערישען אנפאל און ביי'ם פאלן פערלירט ער דעם שטוהל, לאה שרייט אויס מיט א קוויטש און פאלט אין חלשות. אויפ'ן גאס אין עפעס א טומעל, ברוך לויפט צו לאה'ן).

פאליציאנט (אריין קוקענדיג אין מאגאזין).

פֿערמאַכט דעם מאַגאַזין! אויפֿ'ן מאַרק איז ניט רוהיג! נעשווינדער! (ווערט פֿערשוואונדען: שלמה ציטערנדיג מיט'ן גאַנצען קערפער הליפעט און הויבט אָן אויילענדיג צו פֿערשליעסען די טירען און אויפֿצוראַוימען פֿון פֿענסטער די זילבערנע און גאלדענע זאַכען, לייזער שטעהט שווייגענדיג, מיט אַראָבגעלאָזענעם קאָפּ).

אָ ר ה אַ נ ג.

פֿיֶערְטֶער אַקְט.

די יעלבע דעקאָראַציע

דער מאַגאַזין איז פֿעסס געשלאָסען; דורך די שפּאַרען אין די לאָדען רייסט זיך דורך פּאַסענווייז דער רויטליכער אָבשלאָג פֿון דער אונטערגעהענדער זון. דער זאַל איז אָנגעפֿילט מיט אין אַ אונאָרדנונג אָנגעוואָרפֿענע זאַכען פֿון די אָנגעקומענע אהרן מיט זיין ווייב און קינדער, וואָס זייער געוויין לאָזט זיך ציימענווייז הערען פֿון די ווייטערע צימערן צוזאַמען מיט דער זאָגעריי פֿון חנה'ן. די מומע שרה דרעמעלט אינ'ם האַלב פֿינסטערן ווינקעל פֿונ'ם זאַל, מורמעלט עפּעס שטיל און שאקעלט מיט'ן קאָפּ. ש, מ ה, ביי דער שיין פֿון א שטיקעל ליכט, זיצט ער די פּיס אונטער זיך אויף דער פּאָדלאָגע פֿונ'ם מאַגאַזין, וויינט שטיל און פֿערפּאַקט אין קעסטלעך וואַנד־זייגערס, אָרדענס, מעדאַלען, און ציימענווייז לאָזט זיך הערען אַ אומעטיגער קלונג פֿון די שפּרינגפֿעדערן אין די זייגערס. פֿון ברוך'ס צימער לאָזט זיך הערען אַ שטאַרקער שמועס צווישען פֿאָטער מיט'ן זון.

לאה.

(א קראנקע, קוים וואס זי שלעפט די פיס, געהט אריין אין זאל אונ געהט צו צו דער מומע שרה).

מומע! איהר וואָלט זיך צוגלעגט! איהר זיצט דאָ די צווייטע נאַכט... מומע!

שׂרה (אויפחאפענדיג זיך).

אך, ווי דו האָסט מיך איבערגעשראָקען!.. איך האָב איינגעדרימעלט אונ מיר האָט זיך אָבגעדאַכט עפעס ניט גוטעס...

לאה.

לעגט זיך אויף מיין בעט!

שׂרה.

ניש'קשה... בחנם שלעפסט דו זיך אַליין אַרום... דו ביסט גאָר אַ קראַנקע... די קינדער לאָזען דיר ניט שלאָפען? וואָס זירל'ן זיי זיך דאָרט אַלץ? אין אַזאַ שרעקליכע צייט!... דאָס איז אַ גרויסע עֲבֵרָה!.. דו ווילסט, געוויס, עפעס עסען... דו עסט גאָר ניט... (מיט גרויס מיה הויבט זי זיך אויף פון שטוהל אונ שאקלענדיג זיך געהט זי אוועק אין די ווייטערע צימער). באַלד וועט שוין ביי אונז גאָר ניט זיין... זיי האָבען אַלץ אויפגעגעס'ן... ס'איז ניטאָ אוואו צו נעהמען פלייש, מילך... (ווערט פערשוואונדען אין די ווייטערע צימערן, פון וועלכע ס'קומט אהרן אונ נאך איהם חנה).

חנה (מיט טרערען, מיט א פארוואורף).

איך האָב דאָך ניט געזאָגט! מ'האָט גברויכט צו זיצען אויפ'ן אָרט... בריינג מיר דאָס קערב'ל!

אהרן.

ווער-זשע האָט געקענט וויסען? ס'איז אומעטום ניט גוט... ס'איז ניטאָ וואוהין אַוועק צו געהן! (א געוויין פון די קינדער פון ווייט'ן).

חנה.

שוין! שוין! אָט אַ שטראָף פון גאָט! איך געה שוין (געהט צו די קינדער).

אהרן (שלעפט דאס קערב'ל).

ווער האָט דען געקענט וויסען? דאָ זענען פאַרהאַן סאָלדאַטען, אָבער

ביי אונז איז קיין סאָלדאַטען ניטא··· ס איז אומעטום ניט גוט... ס'אי ניטאָ וואוהין אַוועק צו געהן...

לאה (געהט ארום איבער די צימערן, געהט צו צו דער ארקע אין מאגאזין).

וועגען וואָס, שלמה, וויינסט דו?.. געה אַהיים! מ'קען אַלץ מאַכען אָהן דיר...

שלמה (אריין ציעהענדיג מיט דער נאז די לופט).

וואוהין זאָל איך דען געהן?... איך געה אויפ'ן אונטערשטעטען מאַרק, אויב איך וועל אַהין געהן,–וועט מען מיך הרג'נען··· מ'האָט גע־הרגט מיין מוטער··· איך ריהר קיינעם ניט אָן, איך לעב מיר שטיל,– פאַר וואָס זאָל מען מיך הרג'נען?!

לאה (מיעד).

הער־זשע אויף! מיט ט־ערען וועסטו ניט העלפען··· (געהט אוועק שטיל אין די ווייטערע צימערן, איהר אנטקעגען לויפט אריין פון דער הינטער-טיר דער שרעקליך צורודערטער איזערסאהן).

איזערסאהן.

וואו איז בערעזין?

לאה.

איך ווייס ניט...

איזערסאהן.

וואו איז ער דען? אויב ער גלויבט אין דעם, וואָס ער רעדט, מוז ער זיין מיט אונז! דאָרט הויבט זיך שוין אָן!.. ער מוז געהן אַהין!..

לאה (מיעד מיט טרערען).

כ'ווייס ניט··· כ'ווייס גאָר ניט...

איזערסאהן (אוועקגעהענדיג).

אויב ער וועט קומען, זאָגט איהם, אַז איך גלויב! איך קען ניט– ניט גלויבען. איך מוז גלויבען! מיר ווארטען אויף איהם··· אויב מיר זענען–ברידער, טאָ זאָל ער געהן... אַהין! (אנטלויפט, די טיר פון ברוך'ס ביטער עפענט זיך,–ס'געהט ארויס לייזער, ברוך בלייבט שטעהן אויפ'ן שוועל).

לייזער (אומדרעהענדיג זיך).

וואָרום געהט ער צו דיר?

ברוך.

ער איז מיינער אַ חבר.

לייזער.

וואָרום האָסט דו זיך ניט אויסגעקליעבען אַ פריינד פון יודען? וואָרום האָסט דו ניט קיין פריינד פון יודען?

ברוך.

ס'האָט זיך אַזוי געטראָפען. פריינד קלייבט מען ניט אויס. דאָס ווערט פון זיך אַליין... און איז דיר דען ניט אַלץ איינס ווער איז מיין חבר?

לייזער.

איך וויל ניט ער זאָל געהן אַהער, דו הערסט?

ברוך.

וואָרום?

לייזער.

אויב דו פערשטעהסט ניט, לוינט ניט דיר צו ערקלערען! איך וויל ניט! פערשטאַנען? איך מיין, אַז דו וואָלסט אויסגעקליבען חברים מיט פאַרזיכט, וואָלט מען דיך מיט לאה'ן ניט אַרויסגעטריבען און איהר וואָלט געענדיגט דאָס לערנען... הערסט דו, וואָס דער דאָקטאָר פורמאַן זאָגט? וואָס איז אַרויסגעקומען פון אַייערע אונאָרדנונגען? ווען איז דורך זיי געוואָרען בעסער?

ברוך (שטיל, נאר מיט עקשנות).

מיר... (פון וויט'ן רוישען די מענגען, שלמה הארכט צו מיט שרעק)

לייזער.

דיר? נאָר דער פאַר איז מיר, דיין פאָטער, געוואָרען נאָך ערגער!..

לאה (אין טיר).

הערט אויף! גענוג שוין! ס'איז ניט אַריבערצוטראָגען!

לייזער.

דו ברויכסט צו ליעגען! געה אַהין! (לאה ווערט פערשוואונדען). דו זאָגסט ליעגען! איז דען גוט איבער צולעבען דאָס ביס'ל יאָהרען, אַזוי ווי אַ הונד אין דער בודע אויף דער קייט? איז דען בעסער צו לעבען דאָרט, וואו מ'קען דיך שטענדיג אָננעהמען פאַר'ן האַלז און דערשטיקען, אַזוי ווי יעצט!

דו זעהסט ? (בעווייזט מיט דער האנד אויפ'ן מאגאזין). וואָס וועט זיין יעצט ? אָרענטליכע יודען וועלען פֿון דיר ווייכען, דו וועסט דאָ ניט בעקומען קיינע בעשעפֿטיגונג, מ'וועט אפילו ניט וועלען מיט דיר רעדען...

ברוך.

אונ אויסגעצייכענט. מ'קען זיך בעגעהן אָהן די „אָרענטליכע"...

לייזער.

אַלעס שלעכטעס אין דער וועלט, וואַרפֿען די מענשען אַרויף אויפ'ן יודען. דער זשיד איז אַ שווינדלער, דער זשיד–אַ „ראסטאווּשטשיק", דער זשיד–אַ פֿער־רעטער, דער זשיד האָט ניט קיין געוויסען... דו, ברוך, האָסט פֿון מיר בעהאַלטען: מ'האָט ניט געענדיגט דיין משפט און ס'קען נאָך זיין, אַז מ'וועט דיך אַריין זעצען אין טורמע... ווי וועט מען דיך אָנרופען נאָך דעם, ווי דו וועסט אבזיצען אין טורמע ? דער „זשיד" פֿון די אַרעסטאַנטען ? אַזוי ?

ברוך.

מיר איז אַלץ איינס... ס'זענען דאָ מענשען, וועלכע וועלען ניט אַזוי אָנרופֿען...

לייזער.

וואו זענען דען די דאָזיגע מענשען ? האָסט דו זיי געזעהן ?

ברוך.

כ'האָב געזעהן.

לייזער.

אונ ווי פֿיעל איז דאָ אַזעלכע מענשען ? איינער ? צוויי ? צעהן ?

ברוך.

עס איז דאָ יעצט פֿיעל (אטויבער טומעל פון דער ווייטער מענגע).

לייזער.

חע! מעהר פֿון די וואָס שלאָגען אונז ? הערסט דו דאָרט ? ! (בעווייזט מיט דער האנד אין די לופט).

ברוך.

דו וועסט זיי ניט איבערצעהלען.

לייזער.

יעצט וועסטו שוין מעהר קיין מאָל ניט לערנען, ווייל דו ביסט א

זשיד · אַנדערע וועלען קומען צוריק, וועלען זיך אונטערבויגען און וועלען זיך ווידער זעצען צו די ביכער, דו אָבער־קיין מאָל ניט, ווייל דו ביסט אַ זשיד און איך האָב אַלץ געמאַכט, כדי דו זאָלסט קענען לעבען בעסער פון מיר, דיין פאָטער... דו האָסט גאָר פערגעסען, אַז דו האָסט אַנ־אַלטען פאָטער, אַז דו האסט אַ שוועסטער, אַ מומע, אַז מיר אַלע זענען — זשידעס!

ברוך.

איך האב דאָס ניט פערגעסען, נאָר איך ווייס, אַז זענען דא מיליאָנען מענשען, וועלכע רופען זיך ניט אָן „זשידעס", פון דעסטוועגען לעבען זיי...

לייזער.

ברוך! אַלע האָבען אַ פאָטערלאַנד, ביי אונז מיט דיר איז ניטאָ קיין פאָטערלאַנד! (אין מאגאזין לויפט אריין אהרן דורכגענומען מיט א שרעק, רעדט וועגען עפעס האפענדיג און שטיל מיט שלמה'ן און אנטלויפט ווידער אין די ווייטערע צימער).

ברוך.

איך האָב...

לייזער.

וואו איז עס? וואו.

ברוך.

ווייט!... ווייטער פון פאלעסטינא... די מענשען וועלען אַ מאָל קומען אַהין, — און דאַן וועט ניט זיין ניט קיין יוד, ניט קיין אַרמענער, ניט קיין נעגער... (שלמה לאזט אראב אויף דער ערד א זייגער, דער אומעטיגער קלונג פון זיינע שפרינג-פעדערן ווערט אויסגעמישט מיט די איינגעהאלטענע שלמה'ס טרערען).

לייזער.

דו ביסט געווארען זעהר קלוג! נאָר, מיין זוהן, קהלת איז געווען נאָך קליגער פון דיר און ער האָט געזאָגט: „און מיר וועט אויך טרעפען דער זעלבער שיקזאַל, וואָס דעם נאַר, — און צו וואָס בין איך געוואָרען אַזוי קלוג?"

ברוך.

לאמיר אַוועקוואַרפען דיזען שמועס! יעצט איז ניט די צייט, און מיר וועלען דאָך איינער דעם אַנדערן ניט פערשטעהן... אַלץ איינס!..

לייזער.

און איך קלער, אַז יעצט איז די רעכטע צייט! צי דען ביסטו בלינד געוואָרען און דו זעהסט גאָר ניט? דו זאָגסט, אַז מיר פערשטעהן ניט

איינער דעם אַנדערן ? צי קומען מיר שוין ביידע ניט אַרויס פון שֵם און צי דען דיענען מיר ניט ביידע צו איין גאָט ? אַך, ברוך ! דו ביסט געוואָרען זעהר קלוג . . . ניט פֿערגעס, ווען קלוגע מענשען האָבען געוואָלט געהן געגען גאָט און זיי האָבען אָנגעהויבען בויען אַ טורם, ביז'ן הימעל ! וואָס האָט ניט זיי גאָט געמאַכט ?

ברוך.

איך ווייס עס אַלץ . . .

לייזער.

גאָט האָט אַ קוק געטהון אויף זיי פון הימעל און האָט געלאַכט ! זיי האָבען אויפגעהערט צו פֿערשטעהן איינער דעם צווייטען און זיי האָבען שוין ניט געקענט בויען זייער טורם . . און איהר יונגע יודען, קלוגע און געלערנטע, קענט ניט מעהר פֿערשטעהן אונז, אַלטע און ניט געלערנטע פֿאָטערס און מוטערס אייערע ! יעצט ווילט איהר ניט געהן אין שול, עסט טְרֵפוֹת, מיט אַ גרינג האַרץ זייט איהר זיך מְטַמֵא און האָט ניט מורא פֿאַר דעם צאָרן פון אייער גאָט ! אָט ביסטו געוואָרען זעהר קלוג, און איך וועל דיך פֿרעגען : פֿאַר וואָס ווילסט דו ניט דיענען דיין אייגענעם פֿאָלק און ווילסט בעסער דיענען אַנדערע ? יעדער מענש וויל עסען ברויט און דער יוד ברויכט איהם נויטיגער פון אַלעמען !

ברוך.

איך האָב דיר שוין געזאָגט : איך וויל דיענען יעדערן, ווער ס'איז הונגעריג !

לייזע.

נאָר זיי האָבען פֿיעל דיענער אָהן דיר אויך, און דיין פֿאָלק האָט נאָר שונאים . . . (א טויבער געוויש פון דער מענגע).

ברוך.

ניט נאָר . . .

לייזער.

דו ביסט געבאָרען געוואָרען אויף אַ פֿרעמדער ערד, אין גלות, און פון דעם טאָג פון דיין געבורט אונ, ס'קען זיין, ביז דעם טאָג פון דיין טויט, ביסטו געווען און דו וועסט זיין אַרומגערינגעלט מיט שנאה און פֿעראַכטונג, און אויב דו וועסט געהן צו זיי (א זשעסט אין די ווייטקייט) און דו וועסט זיי דיענען מיט אַ ריינעם געוויסען, וועלען זיי דיר ניט גלויבען ! זיי וועלען זאָגען אַז דו מאַכסט זיך מיט דעם אַ געשעפֿט ! ווייל דו ביסט אַ „זשיד" !

לאה (זיך בעווייזענדיג אין טהיר, בעטענדיג).

אום גאָטעס ווילען, הערט אויף! (מיט טרעהרען). באָרים! איך בעט דיך... פאָטער.

לייזער

צו דען האָב איך אייך אויף דעם געלערענט, אַז איהר, מיינע קינדער, זאָלט אויפהערען צו אונטערשיידען די שונאים פון די פריינד? (שרה געהט אַרוים)

לאה.

באָרים!

שרה.

זיי קריעגען זיך אַלץ... אַזעלכע שרעקליכע טעג... אוי—אוי—אוי! (צינדט אָן אויפ'ן טיש די לאָמפּ און זעצט זיך אין איהר שטול).

ברוך (אוועקגעהענדיג אין זיין צימער).

מיינע שונאים זענען ניט די, וועלכע דו רעכענסט פאַר שונאים! (פערשווינדעט)

לייזער (צום טהיר

וואָס?! (בעווייזט מיט די האנד אין די ווייטקייט). דאָס האָבען מיר פון דיינע פריינד זיך פערשלאָסען אונ מיר ציטערן?

לאה.

פאָטער! פאַר וואָס רעדסטו אַזוי?

לייזער (שרייעט).

שווייג! (לאה פערשווינדעט). וואָס? אַרוים וואָן! איך וויל דיך ניט זעהן! (טופּעט מיט די פיס). אַוועק פון מיר, פערפלוכטער גוי!! וואָן! לאָבוס! דו ביסט ניט מיין זוהן!! (פון טיר קוקען ארויס מיט מורא אהרן אונ חנה, די קינדער וויינען פון וויט'ן).

ברוך (ארויסגעהענדיג מיט'ן היטעל אין האנד).

איך וועל אַוועקגעהן פאָטער! ניט שריי! דו פערשטרהסט ניט וואָס דו רעדסט און וואָס דו טהוסט! זיי געזונד! (געהט אוועק דורך די הינטער-טהיר מ'הערט לאה'ש קול „באָרים! באָרים!").

לייזער (לאָזט זיך אראָב אויפ'ן שטוהל נעבען טיש, לעגט קאָפּ אויף די הענד אונ הויבט אָן צו וויינען)

וואָס האָב איך געטהון? וואָס האָב איך געטהון? איך האָב שוין מער ניט קיין קינדער! ניטאָ! ס'איז געקומען אַ ווינד פון מדבר און האָט אַלץ

אַוועקגעטראָגען ··· אַליך ··· אלך ··· (ס'איז שטיל ארום, מ'הערט נאר דאס חליפען פונ'ם ווייטערדיגען לייזער. נאכהער לאזט זיך הערען א הויכער קלאפ אין לאדען; שלמה שפרינגט אויף און מיט אנ'אימה לויפט ער אין זאל, פון דארט אין די ווייטערע צימער, — דארט הערט מען ווי אהרן און חנה זענען שטארק בעשעפטיגט. לייזער ווערט ביסלעכווייז שטיל, נאר ער בלייבט אין דער פריהערדיגער לאגע, ביי'ם טיש, דער קאפ אוועקגעלעגט אויף די הענד. דאס גערודער געהט אריבער אין זאל, אין מאגאזין: אהרן, חנה און שלמה, אויפפעפענדיג א קעלע אין פאדלאגע, הויבען זיי אן אריין צוווארפען אהין פעקלעך, וואליזען, קעסטלעך. פון ווייטען הערט מען דעם טויבען געפילדער פון דער מענגע, א פייפעריי פון די פאליציאנטען.

שלמה (צוריקהערענדיג זיך צו לייזערס פלייצע).

רב לייזער! רב לייזער! איהר הערט? (בעוויזט מיט דער האנד אין פוסטען שטח אריין).

לייזער (שטיל, נאר וואס מ'הערט).

כ'הער, שלמה. (מאכט מיט דער האנד און טוישט ניט אום זיין פאזע) ס'איז געקומען אַ ווינד פון מדבר ··· (שטעהט אויף שטיל און געהט אוועק אין ברוך'ס צימער, — דארט איז ער מתפלל).

שרה.

כ'קען ניט אויפשטעהן ··· העלפט מיר אויפשטעהן! קיינער וויל מיר ניט העלפען אויפשטעהן! און מיינע פיס ווילען מעהר ניט ··· (פון ווייטען דאס געוויין פון די קינדער).

חנה (דורכלויפענדיג אין די ווייטערע צימער).

קינדערלעך מיינע, קינדערלעך! מיינע ליעבענקע קינדערלעך! וואוהין זאָל איך אייך בעהאַלטען? ··· ס'איז ניטאָ וואו אייך צו בעהאַלטען ···
(דאס געפילדער פון דער מענגע איז נעהנטער, אקלאפעריי פון ערגעץ—וואו ארויסגעווארפענעם פארטעפיאן אויפ'ן ברוק. — ס'ברעכט אויס א גערודער, קולות, געלעכטער. אהרן און שלמה ווערען אויף א רגע שיער אבגעשטארבען פון שרעק).

שרה.

וואו איז לייזער? וואו־זשע איז לייזער?

שלמה (פארווינט).

רב לייזער איז מתפלל! ··

שרה.

גאָט הערט ניט ··· גיין! ער הערט ניט ··· ער וויל אונז מעהר ניט הערען ··· ער וויל ניט ··· (לאה, קום שלעפענדיג די פיס, געהט ארויס אין זאל אנהאַלטענדיג זיך אן די ווענד; אין איהרע אויגען איז א שרעק)!

לאה.

וואו איז דער פֿאָטער? זיי וועלען קומען... זיי וועלען באַלד קומען...

שרה.

ער איז מתפלל... גאָט הערט ניט... ניין! ער הערט ניט...

לאה (אראבלאזענדיג זיך אויפ'ן שטוהל).

מ'דאַרף אַוועקפֿיהרען די קינדער... גאָט מיינער! (פערדעקט דעם פנים מ ט די הענד).

נחמן (לויפט אריין פון דער הינטער מיר).

וואָס־זשע זיצט איהר? צו רען הערט איהר ניט? ! (לייזער געהט אריין אין זאל שטיל, רוהיג, זיין בליק איז געציעלט אינעוועניג אין זיך). לייזער מאיסיעוויטש! מ'מוז אַוועק געהן! מ'קען נאָך אַוועק געהן! פון דעם נעבען־ליעגענדען הויף קען מען דורכגעהן אויפ'ן פלאַץ... וואָס זיצט איהר? לאה!

לייזער.

אוועקגעהן? צו וואָס? אַלץ איינס... מ'ברויכט גאָר ניט... אַלץ איינס!...

לאה.

איך האָב ניט קיין כחות... פיהרט אַוועק די קינדער... פיהרט אַוועק דעם פֿאָטער! (דאס גערויש פונ'ם דרויסען איז אלץ נעהנטער, געוואלדען, געוויין, געלעכטער, א קנאקעריי און פייפעריי גיסען זיך צוזאמען אין א ווילדען אקקארד פון ששימען).

לייזער.

מיך? צו וואָס – מיך? צו דען קען איך איבערלאָזען מיין לאה'ן? איך האָב שוין אַלץ פֿערלאָרען... איך וועל שטאַרבען צוזאַמען מיט דיר!

חנה (לויפט ארויס, שלעפענדיג פאר די האנד א יונגעל).

בעהאַלט מיר מיין זוהן! חאָטש נאָר איין זוהן! איך בעט אייך אין נאָמען פֿון גאָט! (לאזט זיך אראב פאר נחמנ'ן אויף די קניע, קושט דעם ראק) ראַטעוועט מיין זוהן! (וויינט, טשעפעט זיך אן נחמן'ס פיס).

נחמן.

גוט! גוט! (נעהמט דעם יונגעל פאר די האנד, — דיזער וויינט. צו לאה'ן): לאה! מ'מוז זיך פֿערטיידיגען! (ציעהט אוים די האנד, אין וועלכער עס בליטצעט א רעוואלווער) נעהמט! (לאה נעהמט דעם רעוואלווער אונ אהנמעכטיג לאזט זי איהם אראב צוזאמען מיט דער האנד). איך וועל באַלד צוריקקומען! אַדיע! (דאס קינד עקשנ'ט זיך איין אונ וויינט).

הנה.

געה! געה! ער איז אַ גוטער מענש! שמואל! געה־זשע, מיין קינד! שפּעטער וועל איך קומען און וועל דיר ברייננגען לעקעך. (בעגלייט זיי).

אהרן (ב׳יין)

געה דו נאַר. (נחמן פיהרט אוועק דאס וויינענדיג קינד).

לייזער (צו אהרן׳ן).

מ׳קען אַוועקגעהן, האָט נחמן געזאָגט... פאַר וואָס געהט איהר ניט אַוועק? [צו שלמהן׳ן]. איך האַלט דיך ניט; דו ווילסט זעהר לעבען,— ראַטעווע דיך!... [א שטארקער קלאפּ אין טהיר פון מאגאזין און א רעדערייי הינטער די פענסטער. אהרן און שלמה לויפען אוועק אין די ווייטערע צימער און בעוויזען זיך מעהר ניט. לאה שטעהט אויף פון שטוהל און, אנשפּארענדיג זיך אן וואנד, קוקט זיך איין צו׳ם מאגאזין צו. די דערשראקענע חנה, מיט א קינד אויף איין האנד, שלעפּענדיג א וויינענדיג מייד׳ל מיט דער אנדערער האנד, לויפט אריין אין זאל). קום אַהער! (בעווייזט אויפ׳ן קעלער). געשווינד! (א פרישער קלאפּ, א שטארק געפילדער אויפ׳ן גאס).

חנה.

אוי—אוי—אוי... אויב איהר וועט וויינען,—וועט מען אונז געפינען... זיי וועלען וויינען... איך קען זיי ניט דערשטיקען... [לאזט זיך אראב אין קעלער, לייזער פארמאַכט די טהיר].

לייזער.

זיי מיינען, אַז זיי וועלען געפינען אַ סך געלד... און איך האָב גאַר ניט... נאר דו אַליין, מיין לעצטע טאָכטער... דיך וועל איך ניט אָבגעבען, ניין, ניט אָבגעבען... (שרה הויבט אן צו הראפּ׳ן לייזער געהט צו צו איהר). זי הערט ניט... זי וועט גאָר ניט וויסען... זי שטאַרבט...

בערעזין (לויפט אריין פון הויף).

לאה! שנעל! איך וועל געהן נאָך דיר! (לאה שטעהט אונבעוועגליך ביי דער וואנד).

לייזער.

נאָך וואָס זייט איהר געקומען?

בערעזין (האפענדיג לאה׳ן פאר די האנד).

געשווינד! מ׳קען נאָך אַוועקגעהן!.. (צו לייזער׳ן). געהט איהר אויך! (לאה שאקעלט מיט׳ן קאפּ אויף ניין). לייזער מאָיסעיעוויטש! ביי גאָט! שנעלער! לאה! (א הויכער קלאפּ אין לאדען).

לייזער.

איך? צי דען בין איך אייך אויך נויטיג? נאָר זי אליין איז אייך נויטיג!
זאָל זי מיט אייך געהן, אויב זי וויל... איך וועל בלייבען... אליין...

(צו בערעזינען)

געה אַוועק! איך בלייב דאָ..

בערעזין

דאָס איז דאָך אָבער אונזין! לאה! בערענק זיך! (קושט איהר די האנד)

לאה (ארויסרייסענדיג די האַנד).

ד' וויל ניט! געה אַוועק! (אונטער די פענסטער פונ'ם מאגאזין איז א טומעל פון דער מענגע. א געשריי אַ קלאַפעריי אין טהיר).

בערעזין.

לאָה! טייבעלע! וואָס טהוסט דו? (הויבט אָן צו שלעפען לאה'ן פאַר די הענד מיט געוואלד) ד' וועל ניט אַיועקגעהן! איך — מיט אייך! ד' וועל ניט אַוועקגעהן!

לאה (הויך ארויסרייסענדיג זיך).

לאָז מיך! ד' וועל ניט געהן! ד' וויל ניט! (א שטארקער קלאַפּ, א קנאַק, א געלעכטער. די טהיר אונ די פענסטער פונ'ם מאגאזין פאלען איין...)

איינער פון די מענגע. (שרייט).

ס'איז דאָ! (די מענגע לאָזט ארויס א געשריי פון פרייד אונ טריאומף; אייניגע צוברעכען די קעסטלעך, די שאַפע; די וייגערס קלינגען מיט די שפרינג-פעדערן; אַ מאַן צעהן האַפען זיך אריין אין זאל. לאה געהט הינטערוועדטס צו דער טיר אין די וויטערע צימער. בערעזין בעמיהט זיך זי צו שיצען מיט זיין פיגור. נאָר אויך אין די וויטערע צימער הערט מען דאָס געפילדער פון דער מענגע, וועלכע צוברעכט די זאכען און די מעבל; לאה קריעכט אַדורך ווי אַ קאַטץ צו דער טיר פון ברוך'ס צימער אונ שטעלט זיך אָב מיט'ן פנים צו דער מענגע).

לייזער (געהט צו דער מענגע)

צו דען איז ביי אייך מעהר קיין גאָט ניטאָ? (ווייזט אויפ'ן הימעל).

בערעזין (בעמיהענדיג זיך לאה'ן צו שיצען).

וואָס טהוט איהר? האַלט זיך אָב!

די ערשטע שטים פון דער מענגע. מיר שלאָגען די „זשידעס"!

די צווייטע שטים. מיר קיצלען אייערע ברידער! (א אויסברוך פון געלעכטער)

די דריטע שטים. וואַסקאַ! נו-קאַ! גיב נאָר אַ קיצעל דאָס מיידיל! אַ שען מיידיל, ד' לעבען!

די ערשטע שטים. זעה נאָר, ווי ער שיצט זי! האָט זי פאַר זיך געהיט, ס'האָט זיך איהם אָבער ניט אַנגעגעבען! (ווידער אַ געלעכטער).

בערעזין.

אויסוואורפֿען!

די ערשטע שטים. ניט זידעל זיך, פֿארפֿליבֿטער, כל זמן דו לעבסט!

די צווייטע שטים. קלאַפּ איהם צו, וואסקא! זידעלט זיך נאָך!

איינער פון דער מענגע (צו לייזער'ן).

נו־קא, אַלטער זשיד, דרעה נאָר אוים די קעשענעם!

לייזער.

דערהרג'עט! גיבֿער! פֿאַר אייער גאָט וועט זיין זעהר אַנגענעהם...

די ערשטע שטים. שווייג! זשידאָווסקע פֿערזעהעניש! (גיט לייזער'ן אַ קלאפּ אין רוקען, יענער פאלט אויף די קניע)

די צווייטע שטים. (נעבען ש־ה'ן) קינדער: אינ דיזע איז געפּגר'ט! פֿון שרעק איז זי געפּגר'ט, די פארבֿאטע!

די דריטע שטים. (אנווייזענדיג אויף לייזער'ן) און דיזער וועט אויך באַלד פּגר'ן... דער אַלטער הונד! ניט טשעפּע איהם! ער וועט אַזוי אויך פּגר'ן! (פארוזערטס געהט ארוים א געזונדטער יאלד).

בערעזין (האפענדיג א שטוהל)

ניט ריהר זי אָן!

די ערשטע שטים. נו־קאַ, חברה, לאָמיר אָבריַיסען דעם זשיד! עפּעס היט ער צו פֿיעל... געווים, אַ זיסענקע! (א געלעכטער)

די צווייטע שטים. לאָמיר איהם נעהמען, חברה! נו־נו! (די מענגע גיט זיך א ווארף מיט א מאל פארוועַרטס, איינער האפּט בערעזינ'ן פאר די האנד, דער צווייטער רייסט ארוים א שטוהל ס'הויבט זיך אן א קאמפף).

די פיערטע שטים פון דער מענגע. גיעב איהם נאָר אַ גוטען זעץ! נאַדיר דעם שוואָרען!

לאה (שרייט מיט א ווילדען קול).

ער איז אַ קריסט! (דער קאמפף דויערט ווייטער. בערעזין פאלט, אויף איהם ווארפען זיך ארויף עטליכע מענשען).

די פיערטע שטים. אַ צלם איז דאָ?

די ערשטע שטים. אַ ליגען! אויף איהם איז ניטאָ קיין צלם!

בערעזין. (חראפּעט).

העלפט! העלפט!... חיות!...

די פיערטע שטים. פֿערשטאָפּ איהם די האַלז. שטעק עפּעס דאָרט אַריין!

די דריטע שטים. וואַסקא! גיעב נאָר דאָס מיידיל אַ קניפּ! וואָס זאָל מען דאָ לאַנג רעדען!

לייזער (קלאָגט).

לאה! לאה! צו וואָס בין איך נאָך ניט געשטאָרבען!

די דריטע שטים. יועסט נאָך אויספּעיען וועבט נאָך פגר'ן (דער געזונדער יאלד מיט נאך צוויי געהען צו לאה'ן; לאה ציהט אויס די האנד מיט'ן רעוואלווער, די מענגע שטעלט זיך אויף א מינוט אָב; ציטערט).

דער געזונדער יאלד. אַך, לומפּיגע! זי האַלט אין האַנד אַ פּיסטאָלעט!

די פערטע שטים. גיעב נאָר דעם שוואָרען! די מיידלעך האָבען זיך דער־שראָקען! געה דרייסטער! (די מענגע מיט א מאל ריהרט זיך אויף לאה'ן; דיזע בעהאלט זיך אין ברוך'ס צימער).

לאה. (שרייט פונ'ם צווייטען צימער).

זיי געזונד, פּאָטער! (עס הערט זיך א שאס. די מענגע שפּרינגט אָב צוריק. איין אויגענבליק איז שטיל. דער געזונדער יאָלד, זיך אָבטיילענדיג פון דער מענגע, געהט אונ קוקט אַריין אין ברוך'ס צימער).

דער געזונדער יאלד (צוריקקומענדיג).

ז' האָט זיך גע'הרגט, די סטערווע! אַליין זיך גע'הרגט. ביי גאָט! וואַלגערט זיך אויף דער פּאָדלאָגע...

די דריטע שטים. געה, וואַסקא! זי איז נאָך אַ הייסע, — וועסט נאָך אויספּעיען (א געלעכטער פון דער מענגע)

לייזער (זיך אויפהויבענדיג אויף די קניע)

מיין טאָכטער, מיין טאָכטער! מיינע לעצטע טאָכטער! (א געשריי אין מאגאזין: „חברה, קאָזאַקען רייטען!" אַנ'אַלגעמיינער שרעק; די מענגע ווארפט זיך אַרויס דורך די הינטער טיר אונ ברעכט אויפ'ן וועג געפּעס אונ וואַרפט זאכען. נאכהער ווערט אַליץ שטיל. ס'לאָזט זיך הערען אַ טופּעריי פון אַסך פערד אָן דעם ברוק, אַ פּייפּעריי, געשרייען. אין די צושלאָגענע טיר פונ'ם מאַגאַזין לויפט אריין ברוך אָהן אַ היטעל, מיט אַ פערבלוטיגטען פנים).

ברוך.

פּאָטער! לאה! (לויפט צו צו לייזערן, ריהרט איהם אָן פאר די פּלייצעס) פּאָטער! וואו איז לאָה? זאָג! ביי גאָט, זאָג!

לייזער שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ.

ניין... ס'איז גאָר ניטאָ! ס'איז געקומען אַ ווינד פונ'ם מדבר אונ האָט אַוועקגעטראָגען... אַליץ אַוועקגעטראָגען... (פּעלענדיג מיט פנים אויף די קניע וויינט ער).

ברוך.

וואו איז לאָה? זאָג מיר, וואו איז די שוועסטער? ביי גאָט, זאָג! (סלויפט אריין נחמן אין צוריסענע קליידער מיט אַ רעוואָלווער אין האַנד. ער שטעלט זיך אָב אין די צובראָכענע טירען פון מאַגאַזין, דורך וועלכע מ'זעהט די רויטקייט פון אַ שרפה אונ מיט אַ ווילדען קול „פערפלוכט זאָלט איהר זיין!" הויבט ער אָן צו שיסען אין די מענגע אויף דער גאַס. פון גאַס הערט מען דעם פערצווייפעלטען קול איזערסאהן'ס: „ניט שיעסט! דאָס זענען קריסטען — אַרבייטער! זיי שטעהען פאַר אונז!" נחמן וואַרפט דעם רעוואָלווער אונ צופאַלענדיג מיט'ן קאָפּ צום קאָסיאַק פון טיר הויבט ער אָן שוואַך און אָהנמעכטיג צו וויינען...)

ענדע.